4/12

Czasopis

Białoruskie pismo społeczno-kulturalne, poświęcone zagadnieniom współczesności, historii, literatury i sztuki, miejsca człowieka w świecie.
Nr 4 (252). Красавік – kwiecień 2012. http://czasopis.pl ■ Cena 5 zł (w tym 5% VAT)

Матушка Антаніна Троц-Сасна і настаяцель рыбалаўскага Касмадзям’янскага прыхода Рыгор Сасна – стваральнікі Музея матэрыяльнай культуры „Бацькаўшчына” *(стар. 50)*

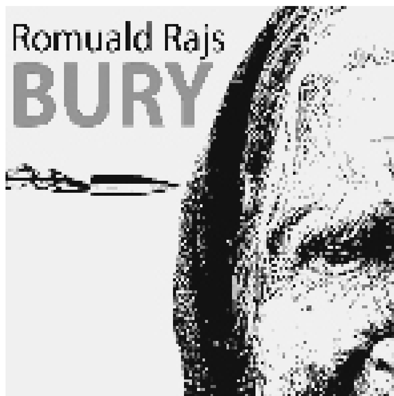

Шаноўныя Чытачы, Супрацоўнікі, Сябры!

Жадаем Вам спакойных, вясёлых і сямейных Велікодных Сьвятаў. Хай гэты сьвяточны час напоўніць Вашы сэрцы радасьцю, аптымізмам, а нашу грамадзкасьць – верай у лепшую будучыню.

Рэдакцыя

W numerze:

Sytuację, gdy państwo ustanawia święto „Żołnierzy Wyklętych” i nie dąży do zadośćuczynienia ofiar rehabilitowanego dowódcy, uważam za haniebną... (str. 19)

Першыя вершы Янука Дарашкевіча з’явіліся ў „Нашай ніве” ў 1909 годзе. Ён падпісваў іх псеўданімам Каршун, а пасля – Янук Д. Пра ш... (str. 39)

На вокладцы: матушка Антаніна
і а. Рыгор Сасна з Рыбалаў
Фота Міры Лукшы

Юрка Хмялеўскі

Ад Рэдактара. Пагроза спынення легендарнага фестывалю Басовішча і пошукі новага яго арганізатара паказалі, якое на самай справе ёсць цяпер наша асяроддзе. Мы – грамадскія дзеячы ці журналісты – часта даказваем, што ў „шматкультурным” Падляшскім ваяводстве наша меншасць найбольшая і вельмі актыўная ў многіх дзялянках жыцця. Маем жа процьму розных арганізацый, свае газеты, часопісы, іншыя выданні, таксама радыё- і тэлеперадачы. Маем яшчэ чыноўнікаў і палітыкаў, якія – асабліва ў час выбараў – прыкідваюцца быць рэпрэзентантамі „mniejszości białoruskiej”.

Ну, добра, панове – калі мы такія моцныя, дык чаму не ўмелі справіцца як трэба з пытаннем Басовішча? На жаль, ніводная з нашых арганізацый не кінула паратавальнага кола Беларускаму аб’яднанню студэнтаў. Маладыя дзяўчаты і хлопцы не па сваёй віне апынуліся ў такой складанай сітуацыі, але нельга было пакідаць іх самім сабе ў бядзе.

Можна было пазбегчы цяперашніх праблем у БАСе, каб у пару асяроддзе пацікавілася, ці студэнты ў змозе справіцца найперш з нарастаючымі бугхалтэрыйнымі працэдурамі, ці ўмеюць яны згодна з заканадаўствам выдаткоўваць фінансавыя датацыі. Аказалася, што ранейшыя падобныя праблемы, якія напаткалі спярша БГКТ, а пасля выдаўцоў „Нівы”, не сталі дастаковым сігналам, каб перасцерагчы іншых. Дарэчы, ніхто пра гэта і не думаў. БГКТ, шчаслівае, што ўдалося яму перажываць найгоршы час (ім жа спынілі на тры гады датацыі, хаця знайшлі выхад і з такой сітуацыці), надалей вядзе сябе даволі арагантна ў дачыненні да іншых арганізацый. Таксама і ў „Ніве” пасля судовага працэсу пільнуюць выключна сваіх спраў.

Я ўжо тут пісаў, што як дырэктар Гміннага цэнтра культуры ў Гарадку ўжо пару гадоў таму перасцярагаў арганізатараў Басовішча і прапанаваў ім не толькі суарганізацыйную дапамогу, але і вядзенне фінансавай дакументацыі. Таксама цяпер, калі быў аб’яўлены міністэрствам дадатковы конкурс на атрыманне гранту дзеля правядзення фестывалю сёлета, я пацікавіўся быў, ці мая ўстанова магла б падаць заяўку. Прымаць удзел у конкурсе маглі, аднак, толькі няўрадавыя арганізацыі. Праўда, нам, як гарадоцкаму асяродку культуры, напэўна складана было б арганізаваць яшчэ адзін, прытым вялікі фестываль, але калі б не было іншага выхаду, мы далучыліся б і да студэнтаў...

БАС у хадайніцтве за Басовішчам знайшло наканец партнёра не сярод сваіх, беларусаў, але ў польскім моладзевым згуртаванні з Беластока. Праўда, партнёр гэты, а папраўдзе цяпер галоўны арганізатар, выглядае даволі сур’ёзна. Гэта ёсць штатная культурна-грамадская арганізацыя, значыць – фірма. Ладзіць яна маштабныя мерапрыемствы, такія як студэнцкія Ювеналіі ці фестываль Up To Date. Нядаўна ад беластоцкага магістрату арэндавалі яны пляц з будынкамі па вул. Венглёвай, дзе намерваюцца стварыць нейкі Трансгранічны цэнтр культуры. Напісалі ўжо праект у рамках Праграмы трансгранічнага супрацоўніцтва Польшча – Беларусь – Украіна з планаваным бюджэтам больш за чатыры мільёны еўра. Гэта табе не жарты ў параўнанні з 90 тыс. зл., якія ласкава міністэрства выдзеліла на арганізацыю Басовішча-2012.

Вядома добра, што наогул знайшоўся нейкі выхад і ёсць шанс, што культавы ўжо рок-фестываль у падгарадоцкім Барыку адбывацца будзе надалей. Жаль, аднак, што прынамсі ў арганізацыйным кшталце будзе ён менш беларускі. Бо гэта польская, а не беларуская, арганізацыя фармальна будзе цяпер дзейнічаць дзеля „падтрымкі і развіцця тоеснасці беларускай нацыянальнай меншасці, асабліва сярод прадстаўнікоў маладога пакалення” (гэта асноўнае патрабаванне міністэрства).

Затым, выглядае на тое, што не так самі беларусы, як палякі бяруцца ўжо за беларускую справу. Да дзеячаў беластоцкага культурна-грамадскага згуртавання не маю я ніякіх прэтэнзій. Відаць, што шчыра хочуць дапамагчы. Напэўна не праявілі гэтай ініцыятывы дзеля грошай, бо бюджэт Басовішча не ёсць жа такі вялікі. Але можна заўважыць, што ў Польшчы з дзяржаўных грошай, якія размяркоўваюцца на беларускую культуру і наогул на беларускую справу, жывуць не так беларусы, як палякі. Асабліва гэта відаць у выпадку буйных праектаў кшталту БелСату ці Радыё Рацыя.

Сакрат Яновіч у сваіх пастаян-

ных фельетонах, публікаваных на нашых старонках, безупынна паказвае заняпад беларускай чыста грамадскай і шчырай актыўнасці. Паўтарае – і ў гэтым нумары таксама – што тая актыўнасць праяўляецца передусім у „змаганні за казённыя грошы з усякіх дзяржаўных бюджэтаў на культуру беларускай нацыянальнай меншасці”. І гэта праўда, што беларуская актыўная дзейнасць на Беласточчыне трымаецца найперш на фінансавых датацыях. Забяры казённыя грошы – ахне ўвесь беларускі рух. Але вялікім спрошчваннем ёсць называць гэта „жыццём з грошай на беларускую культуру”. Бо ідуць яны не так на штаты, як менавіта на культурную дзейнасць – фестывалі, канцэрты, выданні, канферэнцыі... Не звяліся ў нас таксама людзі, якія аўтэнтычна і шчыра адданы беларускай справе, прысвячаючы на гэта шмат часу па-за прафесійнай працай. Такія асобы прысутнічаюць таксама на старонках нашага выдання, як хаця б Лена Глагоўская, якая як універсітэцкі выкладчык працуе не толькі са студэнтамі і для навукі, але якраз для беларускасці. Вядома, у вольны ад прафесійнай працы час.

Наогул, у параўнанні з палякамі мы працуем – дадаткова – зашмат. Але каб так не рабілі, не было б каму пісаць і выдаваць беларускіх кніжак, перыёдыкаў, арганізоўваць мерапрыемствы ці заняткі на беларускай ніве. Без такой вялікай ангажаванасці наш грамадскі рух не быў бы такім разгорнутым як цяпер. Праўда, у гэтым руху мала ўжо звычайных людзей па-за самімі арганізатарамі, журналістамі і абслугай. Але так цяпер усюды.

Скажу яшчэ пра сябе, бо і я працую зашмат. Прайшлі ўжо тры гады, калі стаў я дырэктарам Дома культуры ў Гарадку. І ўвесь гэты час разглядаюся за кімсьці, хто мог бы мяне заступіць у „Ч”. На жаль, ніхто надзейны яшчэ не паявіўся. Таму вымушаны я працаваць па-за часам сваёй асноўнай працы, часта і ў суботу, нядзелю. Інакш, выданне нашага штомесячніка пэўна трэба было б спыніць. Пасля больш дваццаці гадоў...

Памыляецца, аднак, той, хто дзяржаўныя датацыі на беларускую культуру бачыць як толькі грошы на штаты, на пражыццё. Нядаўна пераканалася ў гэтым мая знаёмая, якая прыдумала працаваць для беларускай культуры і з гэтага жыць, значыць – з датацый. Расчаравалася, калі ў міністэрстве адназначна сказалі ёй, што іхнія датацыі – не на хлеб і штодзённыя пакупкі, але як кампенсацыя выдаткаў і высілку пры паўставанні чагосьці канкрэтнага і толькі на карысць умацавання тоеснасці беларускай нацыянальнай меншасці. ■

Сакрат Яновіч

Мая беларуская адзінота. Давялося доўга жыць на гэтым свеце і перадаць усю сваю энергію беларускай справе і нацыянальнай культуры. Напісаў нямала кніжак, сотні тэкстаў ва ўсякія часопісы, газеты. На маё цяперашняе здзіўленне, наклікаў я на сябе толькі нянавісць замест спадзяванага прызнання. Тое, што ўлады мяне не прызнаюць, можна зразумець, але тое, што ўсяляк ігнаруюць мяне беларускія дзеячы – цяжка прыняць да ведама. Хоць можна і тое апраўдаць змаганнем іх за казённыя грошы, якія перахопліваюць з усякіх дзяржаўных бюджэтаў на культуру беларускай нацыянальнай меншасці.

У процьме ворагаў майго таленту застаўся прыяцелем адзін Лёнік Тарасэвіч. Толькі ён успамагае мой бедны старэчы лёс, будучы ў гадах майго старэйшага сына Вячаслава. Мая жонка Таня пакутуе невылечным альцхаймерам, а я сам ужо дваццаты год жыву на частых уколах інсуліны як дыябэтык.

Наведваюць мяне Юрка Хмялеўскі, Лёнік і даволі часта переклад-

чыкі маіх кніжак, заходнія даследнікі маёй творчасці, таксама і палякі, але ніколі беларусы. Не будзь пракокам у сваёй айчыне! Цябе тут могуць укрыжаваць, замучыць.

У мае семдзесят пяць з паловай гадоў і будучы аўтарам шматлікіх кніжак, якія чытаюць у свеце на розных мовах, апошнім часам нават на мове эсперанта, ведаю, што ніхто з маіх равеснікаў або маладых не можа раўняцца са мною. І гэта адна з прычынаў вясковай нянавісці да мяне, асабліва „деревенских" прафесараў і недавучаных журналістаў, выпадковых. У нас зашмат штучных дактароў навук, няздольных ахопліваць сваім малым інтэлектам прынамсі еўрапейскую культуру, асуджаных на польскамоўе або расейшчыну.

Ёсць парадокс у тым, што бацькі імкнуцца пагадаваць сваіх дзяцей на інтэлігентных людзей, адначасова ведаючы, што нідзе не любяць разумных. Надзвычай трапна апісаў тое яшчэ ў дзевятнаццатым стагоддзі расейскі пісьменнік Грыбаедаў у драматычным творы „Горе от ума". Звычайны чалавек лічыць, што інтэлігент – гэта гультай, дармаед. Мой крынкаўскі сусед зазлаваў, калі я задумаў падарыць яму сваю кніжку.
– *Усадзі ксёнжку сабе ў сраку!*

На яго думку, школы існуюць толькі дзеля таго, каб лёгкахлебна жыць! Каб не араць і не сеяць, і мець дарэмны хлеб.

У свае гутаркі з Юркам і Лёнікам безупынна запыняюся на неіснаванні нашай нацыі. На тым менавіта, што на беларускай тэрыторыі жывуць выпадковыя чалавекі без нацыянальнага пачуцця, без пачуцця бацькаўшчыны. Відаць гэта, як нашы людзі лёгка пазбываюцца племянных сядзібаў, вёсак і мясцінаў. Застаюцца магілкі дзядоў, зарастаючыя маладнякамі. З Крынак выехалі ў свет цэлыя пакаленні і сёння ўжо амаль ніхто не наведаў на Дзяды замшэлыя могліцы пад Шыбенічнай гарою.

Быў народ беларускі і няма народу беларускага. Жылі людзі, бы тыя яцвягі, і няма. Засталіся цёмныя курганы ды дзікі звер у гушчавінах.

Хто вінаваты, што мы, беларусы, непатрыёты? Што нараджаемся сіротамі. Вінаваты наш цяжкі лёс, паншчына нядаўняя ды ўчарашні саветызм, калхозніцтва? Мужыцтва і ганьба быць беларусам? Няма падобнага да нас народа ў свеце, які ненавідзіць сам сябе. Марыць аб тым, каб памерці, знікнуць з мапы. Ненавідзіць нават таго савецістага Лукашэнку, дзякуючы якога закаханасці сталінскім уладніцтвам, існуе дзівосная Рэспубліка Беларусь.

Як мы, беларусы, жывем, бы нейкія вылюдкі на смех свету, ненавіднікі самім сабе?! Дайшло да таго, што нават тыя рускія маскалі апавядаюць пра нас салёныя жарты. І гэта нам, ідыётам, вельмі падабаецца. Слаўныя мы на ўвесь дэбільны абмежак чалавецтва. Бо мы не нацыя, мы чамусьці ганарымся тым, што гадуем сваіх дзяцей на чужынцаў, на ворагаў у сваю хату.

Прабачце мне злосць і роспач! Цяжка цярпець ганьбу ад сваіх. ■

Tamara Bołdak-Janowska

2. A idzi ty pad chaleru...

Jest taka nasza cudna piosenka pt. „Wiosaczka", z refrenem: *U carkwie wiaskowaj szlub z taboj my brali, pierad Boham i pierad ludźmi. I żurbu, i radaść papałam dzialili, wiek u luboŭji prażyli.*

Dzialili papałam i żurbu, i radaść. Jeśli nie dzialili, to była to pomyłka, a nie związek na dobre i na złe.

Nie każda kobieta ma dziś wysłowione wymagania.

W folklorze zawarty jest ład danego narodu. W powyższym refrenie zawiera się cudna treść, biorąca pod uwagę wspólną starość. Taką bez odlotów starych dupków.

Gdyby tak było. Tak jednak bywa.

Chciałabym, aby było właśnie tak, jak w tym refrenie, łaskawym dla starych par, które pamiętają, że

się związywały na dobre i na złe. Za dużo chcę?

Chcę tak, jak chce kobieta.

Znowu powołam się na folklor, na słowa piosenki: *Czuża chata ni maja, ni maja, ni maja. Ja dziaŭczyna ni twaja, ni twaja, ni twaja* (słowa te śpiewali i wciąż śpiewają również nasi Ukraińcy).

Należą się słowa najwyższego szacunku dziewczynie, kobiecie, która uznaje te słowa za własne. Mężczyzna, który usłyszy jej „nie", zazna relacji z tą prawdziwą żeńskością, jaką – pisząc ten szkic – mam na myśli.

Męski żonaty mężczyzna nie dogadza sobie, poszukując lolitek. Niemęski pozostaje gówniarzem, tyle że siwym. Wymieni sobie starą żonę na kurkę, a potem jeszcze raz, i jeszcze raz, pozostając przy określonym typie kobiety – kurki, czyli mając zawężone pole widzenia w stosunku do człowieka płci żeńskiej.

Może ktoś się żachnie, że cytuję piosenki. Lubię folklor, szczególnie białoruski, i lubię muzykę klasyczną, która przecież ssie z folkloru, a jeśli folklor umiera, to muzyka klasyczna, zwana poważną, zwyczajnie zdycha. Reszta to decybele i głupie słowa, jakieś miau miau, hau, hau, i dla mnie nie istnieje. To już się nie zmieni i nie jest związane z wiekiem. Nigdy nie słuchałam popkulturowej sieczki, nawet w liceum. To była dla mnie strata czasu. Słowa do popkulturowej muzyki zmarniały – bierze się dwa słowa i klepie się jak mantrę pod dwa takty. Nieznośne brzęczenie! Lubię folklor białoruski, ponieważ są w nim mądre, a przede wszystkim etyczne słowa, a słowa te stanowią zapis poezji, czutej przez ogół, kształtowanej wiekami.

Dawniej, o czym donosi Simone i ja natykałam się na to – niemłodzi pisarze oskarżali – notorycznie – niemłode kobiety, że mają „obwisłe cycki". I co z tego! Po porodzie to sprawa normalna, a jeszcze normalniejsza po kilku porodach. Cycki służą nam dwojako – pieszczą je męskie dłonie, pieści męski wzrok, ale przecież służą nam również przyrodniczo. Dzieci z nich ssą i rosną. Ty też, niemłody i stary człeku pióra, wyssałeś życie z cycków i uczyniłeś je obwisłymi, więc nie hucz tak głupawo sobie samemu o drugiej ludzkiej osobie!

Coś mi przyszło na myśl – jazda na rowerze. Od czasu, kiedy on i ona mogli fruwać na swoich rowerach, doznawali tego samego uczucia: śmigania w dal, z wiatrem na policzku, uchu i we włosach. Czuli – identyczne.

Zdarzeń typu jazda na rowerze jest dużo. Mają moc łączenia płci. Pływanie, na przykład, tak łączy. Jazda konna tak łączy. Łączy taniec w parach. Osobne podskakiwanie w popkulturowych rytmach rozdziela. Podskakiwanie, kochane promile, ululanie się i buch pod stół. Podskakiwanie i pigułki gwałtu. Podskakiwanie i marycha, i gwałty. A bo dziewczyny są do wyrwania i sponiewierania.

Lektury książek, powstałych w ubiegłych wiekach, nie łączą płci, gdyż mężczyzna sam siebie w nich pielęgnuje, dopieszcza własną postać, wybujałą ponad wytrzymałość płci żeńskiej! Dziś tak pisać już nie można, panowie, ale zamiast pisania mamy wasze wybuchy pokrewne: podskakiwanie i buch pod stół, tabletki gwałtu i robimy swoje, ale ewentualnie potem to opiszecie, no więc mamy i wasze pisanie – takie jak zachowanie, czyli nie mamy waszego pisania. Gdzie jest wasze, panowie, pisanie?!

W systemach patriarchalnych mężowie pielęgnują własne dziwactwa, własne zło, odrywając się od wspólnych uczuć. IV Rzesza popkultury usiłuje to kontynuować, szczególnie w literaturce, tak jakby wolna i dumna kobieta jeszcze się nie narodziła.

Jeszcze długo będzie mi towarzyszyć w szkicach klimat z książki Simone de Beauvoir. Nie we wszystkim zgadzam się z nią.

Opisywała, drwiąco, dotychczasową męską pisarską twórczość, odmawiając znaczenia starczej twórczości, kiedy autor kostnieje i powtarza się.

Inaczej jest z twórczością żeńską, czego Simone nie brała pod uwagę, ponieważ przez całe wieki płeć męska zawłaszczała przestrzeń pisarską, zabraniała kobietom kształcenia się, zatem i twórczości. Kiedy pisała „Starość", granica starości była wczesna – czterdziecha to już była starość, a co dopiero pięćdziesiątka czy sześćdziesiątka! Obecnie sześćdziesiąt pięć lat to jeszcze nie starość, jeśli oczywiście człowieka nie zatyrano lub jeśli sam się nie zatyrał.

Kobiety, jeśli nie są zatyrane, w wieku takim nie wyglądają tak staro, jak wyglądały ich babki, a nawet matki. Ponadto – umysł kobiety zyskuje zmysł syntezy wraz z wiekiem i nie przestaje być chłonny, młody, zatem pisarki nie wyczerpują się na starość, tak jak wyczerpywali się pisarze. Pisarze wyczerpywali się przy temacie – „starość", bo się jej bali, a kobiety starości się nie bały i nie boją, bo stara kobieta to jeszcze kawał kobiety, do życia i do opowiedzenia (wciąż: do opowiedzenia), a nie do uporczywego poniechania. Ja to obserwuję. Lubię stare kobiety w pełni sił intelektualnych, a pełnię tę kobieta osiąga na starość – jeśli osiąga, jeśli nie pogrąża się w demencji. Demencja to odrębny problem.

Czy kobieta dzisiaj, wiążąc się z mężczyzną, może mieć pewność, że zestarzeją się razem? Mężczyzna, wciąż stawiając na swoją zacofaną patriarchalną wolność, wymieni ją na „nowszy model"? Obecnie ten system patriarchalny trwa – to mężczyzna jest wolny – ja to obserwuję. Mężczyzna jest wolny, krzywdząc. Jest to oczywiście pewien typ mężczyzny, ten dominujący w życiu społecznym. W minionych wiekach wolność kobiety ulegała w związkach małżeńskich drastycznemu ograniczeniu. Nie miała nic do powiedzenia, a szczególnie na starość. Drugi typ mężczyzny też nie miał nic do powiedzenia. Pisarstwa nie uprawiał. Co jest?

Jest to, co jest – dominacja jednej wygodnickiej mentalności.

Życie starej wiedźmy, jej mówienie lub opisywanie własnego ostatniego etapu życia – to obecnie koniecz-

ność! Jedna Simone sprzed kilkudziesięciu lat nie wystarczy. To wszystko byłoby filozoficznie nowe i piękne! Piękne ze względu na smakowanie życia, a filozoficznie nowe, bo bez religijnych odlotów, terapeutycznie łagodzących śmierć przy pomocy bajek, wymyślonych przez bojaźliwego mężczyznę. Taka starą wiedźmę mam na myśli. Simone zaobserwowała, że podczas gdy starzy mężczyźni wariują na punkcie seksu i gonią za lolitkami, stara wiedźma pozostaje w zgodzie z własnym ciałem, tak pogardzanym przez rówieśnika – typa dominującego, nadającego ton w tych sprawach.

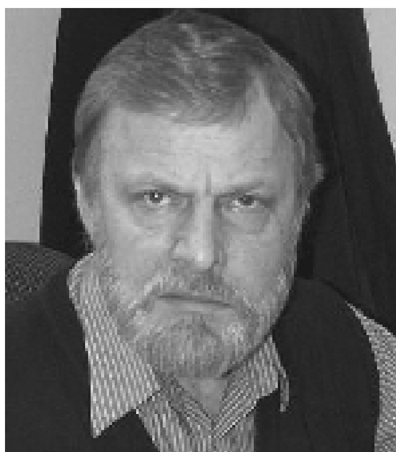
W białoruskim folklorze istnieje stara wiedźma, w piosence „Stara baba”, o czym mówiłam w innym szkicu. Istnieje tam miło, z poczuciem humoru, z pragnieniem znalezienia „kawalera” dla siebie w zbliżonym wieku.

Tołstoj nie konsultował ze swoją starą sprawy rozdania całego majątku chłopom. To Sofia miała rację, gderając, że chce ją zostawić w nędzy na starość. Nic z nią nie ustalał, nie rozmawiał, a w końcu uciekł od swojej gderającej starej i zmarł na stacji Ostapowo. Simone de Beauvoir zwraca uwagę na myśli samobójcze Sofii – pisała w dzienniku, że rzuci się pod pociąg, jak ta Anna Karenina, postać stworzona przez męża pisarza. Koszmarna sytuacja braku rozmowy, relacji i matni! Mąż pisarz opowiada sytuację żeńskiej matni, a sam wpędza w matnię żonę. To luksusowa sytuacja dla pisarza, żyjącego w warunkach patriarchalizmu – może żyć w obłudzie, stwarzając pozory zainteresowania losem kobiety.

Pozory.

Zwróciłam się na fb do prezydenta Olsztyna, a chodziło o przegłosowanie w radzie miasta sprawy równego statusu płci, kiedy radni stawiali opór: to jak, Panie Prezydencie, będzie te równy status, czy nie? Prezydent odpowiedział, że obecnie do samych kobiet należy staranie się o to i tamto we własnej sprawie.

Od samych kobiet?! U Simone de Beauvoir znajduję zdumiewające zdanie, nadal nośne, nadal do realizacji: sprawy kobiet należą do spraw mężczyzn. Panie Prezydencie (ten czy inny, każdy, dziś i jutro), proszę nie stwarzać dla kobiet sytuacji matni! To beznadziejny mężczyzna nadal stwarza systemy polityczne, a w nich sytuacje żeńskich matni. Po upadku komuny nastąpiła próba powrotu do arcypatriarchalnego klimatu, do wypchnięcia kobiet z rynku pracy, do garów! Klimat ten trwa. I trwa to, na co zwraca nieprzemijającą uwagę Simone: pracodawcy (we wszystkich krajach świata), proponują pracę dla kobiet przed trzydziestym piątym rokiem życia. Reszta won! Matnia. Pisałam o tym wielokrotnie, jeszcze przed lekturą książki Simone de Beauvoir. Cóż. Politycy stali się popkulturowi i nie czytają książek starych wiedźm. ■

Кастусь Бандарук

Лукашэнка зноў усім паказаў фігу. Расстрэл Уладзіслава Кавалёва і Змітра Канавалава насуперак шматлікім просьбам і заклікам з самых розных бакоў выклікаў хвалю абурэння ва ўсім свеце. Зараз многія задаюцца пытаннем, ці не пара Еўразвязу перастаць раз і назаўсёды цырымоніцца з Лукашэнкам і дазваляць сябе абдурваць.

Калі двое маладых людзей яшчэ жылі, усе выступалі ў іх абарону як маглі. Гэта і аўтарытэтныя палітыкі, і праваабаронцы, і журналісты. Ніхто не цвердзіў, што яны напэўна невінаватыя. Я ў гэтым таксама не ўпэўнены. Усе прасілі не толькі з маральных меркаванняў, што смяротнае пакаранне негуманнае, але і таму, што яно робіць непапраўнай судовую памылку. Аднак Лукашэнка застаўся глухі на ўсе просьбы, лішні раз паказваючы сваю неча-

лавечнасць, а суд чарговы раз паказаў, што ён марыянетачны, што ён не кіруецца законам, толькі ўказаннямі зверху. Расследаванне было відавочна неаб'ектыўным, не былі заслуханыя і пачутыя ўсе аргументы адвакатаў і паказанні сведкаў. Не былі праведзеныя неабходныя, дадатковыя экспертызы. Суд падазрона спешна вынес прысуд і знішчыў усе матэрыялы следства, відавочна, каб справу закрыць раз і назаўсёды. Гэта яшчэ адзін аргумент на карысць таго, што Кавалёў і Канавалаў сталі казламі адпушчэння.

Пакаранне смерцю Канавалава і Кавалёва асудзілі ўсе каму не лянота: міністр замежных справаў Нямеччыны Гіда Вэстэрвэле і кіраўнік ведамства канцлера Ангелы Мэркель - Рональд Пафала, кіраўнік замежна-палітычнага ведамства Еўразвязу Кэтрын Эштан, прэзідэнт Еўрапарламента Марцін Шульц а таксама старшыня ПАРЭ. Нават у Маскве былі пратэсты супраць расстрэлу Канавалава і Кавалёва. Згодна дадзеным даследчыцкага цэнтра НІСЭПД, абсалютная большасць беларусаў не верыць у іхную віну. Наталля Радзіна піша, што стаўленне да справы Канавалава і Кавалёва – гэта барометр адносінаў грамадства да ўлады. Гэта паказчык таго, наколькі зараз вялікая прорва паміж рэжымам і грамадствам. Людзі не давяраюць гэтай уладзе, лічыць Радзіна. У дыктатара, які страціў давер з боку людзей, няма іншых рычагоў кіравання як толькі гвалт. З гэтым я цалкам згодзен. Я толькі не пагаджаюся з Наталляй Радзінай у тым, што прысуд Кавалёву і Канавалаву стаў прысудам Лукашэнку. Не згодны з ёю ў тым, што недавер да рашэнняў уладара спярша будзе выклікаць шок, затым глухое незадавальненне, а і нарэшце адкрыты пратэст.

Ды не будзе ніякіх пратэстаў. Беларусы на такое не здольныя. Ім абы не было вайны, абы была чарка і шкварка. Лукашэнка абыйграў і прынізіў Захад, грамадства альбо абдурыў, альбо запалохаў, і маючы адваката ды саюзніка ў Маскве, ён можа гэтак жа беспакарана кіраваць да канца сваіх дзён. З грамадскіх настрояў і з палітыкі Захаду, якая абмяжоўваецца ўсяго толькі касметычнымі санкцыямі, асуджэннямі і рэзалюцыямі, нічога не вынікае і не можы вынікнуць.

Мне вельмі падабаецца пазіцыя еўрадэпутата Марэка Мігальскага. Ён палітык, бадай, самы актыўны, самы ангажаваны ў беларускія справы. Я тут маю на ўвазе не толькі яго ініцыятыву „Пакінуць Лукашэнку на лёдзе", адабраць Беларусі права праводзіць чэмпіянат свету па хакеі. Мігальскі перакананы і выказаў гэта, даючы інтэрв'ю якраз для Радыё Рацыя цераз маю сціплую персону, што гэта з прычыны шматгадовай, непаслядоўнай і бяззубай палітыкі Еўразвязу Лукашэнка робіць што хоча. Беларусы па сутнасці пакінуты самі сабе ў сваёй барацьбе з рэжымам. Мігальскі не разумее, чаму было адкладзенае прыняцце рэзалюцыі і якія гэта станоўчыя сігналы схілілі да гэтага, калі расстрэл Канавалава і Кавалёва сведчыць якраз пра адваротнае. Ён эмацыйна даказваў у Еўрапарламенце, што непрыняцце рэзалюцыі будзе Лукашэнкам успрынятае як слабасць Захаду і яго чарговая перамога. Мігальскі лічыць, што ў значнай ступені якраз палітыка Еўразвяза адказная за тое, што рэжым Лукашэнкі дагэтуль існуе і адсюль Еўразвяз вінаваты і ў пакутах беларусаў. Гэта так. Але яшчэ больш вінаватыя за тых, хто не ўмее з ім справіцца – тыя, якія яго падтрымліваць. Так ці інакш, усе наступныя ахвяры беларускага рэжыму лягуць на сумленні і адных, і другіх.

З блогу на Радыё Рацыя (racyja.com)

Janusz Korbel

Żubr bez głowy i ogona. *Była tu puszcza, półtora tysiąca kilometrów kwadratowych kniei królewskiej, bory niebywałe, nie tknięte siekierą, tylko monarcha mógł sobie pozwolić na taką perłę swej korony, na luksus utrzymania ostatniej w Europie najprawdziwszej pierwotnej puszczy* [...] *Taka była puszcza mego*

dzieciństwa. Znikła z ostatnią dynastią. Niemcy za kajzera zaczęli, Poleszucy z okolicznych wiosek podchwycili i w te pędy także do lasu z siekierami, po nich nadleśnictwa państwowe i obce koncesje z piłami mechanicznymi, z tartakami, z Hajnówką całą, w końcu Niemcy za Hitlera, i chłopi, i partyzanci, wszyscy cięli las, tłukli zwierzynę, aż granicą przecięto tę perłę na dwoje, tu Białowieża sowiecka, a tu Białowieża polska – taką sztuką puszczę tłuką na makadam, psiakrew, na makadam...".

– Igor Newerly, „Zostało z uczty bogów"

Tymi słowami pisarz wracał gorzko do wspomnień z dzieciństwa w rodzinnej osadzie Zwierzyniec, konfrontując wspomnienia z rzeczywistością schyłku peerelu. W połowie drogi między Hajnówką a Białowieżą stał niegdyś drewniany dom myśliwski, wybudowany w niemieckim stylu, a przed nim żeliwny posąg żubra. Chociaż imperatorski, ruski on był, dumni byli z niego i mieszkańcy okolic, bo składał się na złożoną, wielokulturową historię. Wszak zaprojektował go Madziar. Miejsce to szczegółowo opisywał także na łamach „Czasopisu" nieoceniony kronikarz regionu Piotr Bajko. Kilka lat temu, gdy jechałem z Białowieży do Hajnówki, moim oczom ukazał się przedziwny widok. W miejscu gdzie stał żubr zobaczyłem jego korpus, a zamiast głowy plastikowy worek obwiązany sznurkiem.

A zaczęło się wszystko w czasach królewskich. W miejscu wielkiej, królewskiej zagrody łowieckiej „Teremiska", przy drodze do Białowieży, powstała w XIX wieku mała kolonia dla obsługi polowań. W 1862 roku wystawiono tam pomnik żubra na postumencie, dla upamiętnienia pierwszego polowania carskiego Aleksandra II. Pomnik zaprojektował Michaly Zichy, węgierski malarz, grafik i ilustrator, znany przede wszystkim dzięki współcześnie wydawanym na świecie albumom z niezmiernie śmiałymi jak na owe czasy szkicami erotycznymi. Towarzyszył przez wiele lat dworowi carskiemu. W 1915 roku pomnik został wywieziony do Moskwy, a w 1928, już bez oryginalnego postumentu upamiętniającego cara, na życzenie prezydenta przewieziono go do Spały, gdzie stoi do dzisiaj ku uciesze dzieci ciągających byka bynajmniej nie za rogi. W 2004 roku wystawiono w Zwierzyńcu stojący tam obecnie i widoczny z szosy pomnik żubra, zrobiony... ze sztucznego tworzywa. Lepszy rydz niż nic. Tworzywo to nie żelazo i wkrótce po odsłonięciu pomnika żubr stracił głowę, uderzony spadającą gałęzią. Przez kilka dni, ku uciesze podróżujących szosą, w miejscu żubrowej głowy widniał duży plastikowy worek! Tak to natura rzeczy pokazała, że co oryginał, to oryginał. Od kilku lat myśliwi z całego kraju zbierają łuski, które po przetopieniu mają posłużyć do stworzenia wiernej repliki pierwowzoru. Na drogi odlew nie ma jednak na razie pieniędzy, a oryginał stoi sobie w odległej Spale... Swoją drogą, czytając o tych łuskach myślę, ile to zwierząt musiało oddać życie za pomnik ku swojej czci (kopię zresztą)...

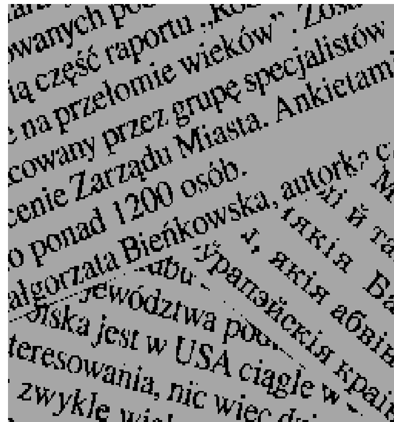
Internetowa Encyklopedia Puszczy Białowieskiej

Pomnik żubra postawiony w 1862 r. Zdjęcie z początku XX w.

Pod koniec XIX wieku łowczy Hans Auer wybudował w Zwierzyńcu na potrzeby carskich polowań bogaty, eklektyczny, drewniany pawilon myśliwski w fantazyjnym stylu starogermańskim, jak o nim napisał Karol Karpowicz, kolekcjoner owadów, ostatni gospodarz Czombrowa nad Świtezią (pierwowzoru mickiewiczowskiego Soplicowa, którego hotelowa wersja spłonęła niedawno w Białowieży). Zatrzymywali się tu także Eliza Orzeszkowa, Zygmunt Gloger, Henryk Sienkiewicz i Wacław Sieroszewski. Tutaj właśnie dzieciństwo spędził cytowany na wstępie syn czesko–rosyjskiego rodu łowczych białowieskich, znany pisarz Igor Newerly, który wymienia Puszczę na początku wspomnieniowej powieści, a o klimacie pawilonu myśliwskiego i swoim dziadku Józefie tak pisze: *Gabinet dziadka – tu się brało lanie i dobre rady i tu się dopiero czuło mężczyzną, w tym zapachu cygar i skóry, między rzędami flint i sztucerów za szkłem a wiązką kordelasów i trąbek na ścianie, w obecności wielkich ksiąg z obrazami w najżywszych kolorach o wszyściutkich zwierzętach i ptakach, o każdym drzewie i każdej roślinie.* Po pawilonie pozostały tylko wspomnienia i fotografie, gdyż spłonął w roku 1935. Region Puszczy to jedno wielkie pogorzelisko. Dzisiaj w Zwierzyńcu stoi nowszy budynek, zajmowany przez osoby pracujące w Ośrodku Hodowli Żubrów, wzniesio-

ny po pożarze na miejscu poprzedniego, a w jego otoczeniu rośnie grupa starych dębów. Tych samych, które widnieją na fotografiach z czasów carskich, koło pomnika. Głowę żubrowi wkrótce doklejono. Niedawno jednak przytrafiła się plastikowej kopii króla puszczy kolejna przygoda. Tym razem chyba jacyś chuligani odłamali na pamiątkę jego ogon. Nikt nie zakrył zadu plastikowym workiem i pomnik świecił długo białą plamą zamiast ogona.

Ilekroć tamtędy przejeżdżałem, myślałem o tym, jak bardzo różnią się nasze dzieła od tych sprzed stu chociażby laty oraz jak brzydko starzeją się nowoczesne materiały. Najbiedniejsza nawet chata w miarę upływu czasu nie traciła swego szlachetnego charakteru – bo powstała z konieczności, potrzeby życiowej i mogła budzić smutne refleksje nad losem biednego właściciela, ale nie śmieszyła. Plastikowy żubr, któremu co jakiś czas coś odpada, stał się dla mnie alegorią naszego bylejakiego plastikowego świata. ■

Opinie, cytaty

Пра вынікі перапісу насельніцтва

Яўген Вапа, старшыня Беларускага саюза ў РП:

– Пры тым, што было шмат засцярогаў да перапісу, гэты вынік паказвае, што беларусы ёсць беларусамі. Але трэба ўлічваць, што гэта не быў поўны перапіс насельніцтва, а толькі такое апытанне. Таму я прыняў гэтыя вынікі са спакоем.

Мікола Павільч, войт гміны Нараўка:

– Метад, з дапамогай якога праводзіўся перапіс, не быў пэўным, таму ён абсалютна не адлюстроўвае рэчаіснасці. Нас усё ж такі становіцца менш. Калі я прыйшоў на працу ў 1983 годзе, было 3700 жыхароў, а на сёння іх колькасць складае 1700 чалавек.

Лявон Малашэўскі, войт гміны Дубічы-Царкоўныя:

– Канешне, колькасць людзей паменшылася, частка старэйшых памерла, маладзейшыя паехалі за мяжу, частка не запісалася беларусамі. Засталася стабільная колькасць, якая свядома сябе прылічвае да беларускай меншасці.

Прафесар **Алег Латышонак**:

– Пра тое, што колькасць слянзакаў узрасце, я ўвесь час паўтараў, бо гэты працэс абсалюта відавочны – гэтая этнічная група мацнее. Вельмі цікава, як гэта пабольшала ўкраінцаў. Дзе шукаць гэтую прычыну? Амаль няма літоўцаў, хіба выпаравалі.

Кастусь Бандарук:

– Я не пагаджаюся з вынікамі перапісу ў пытанні датычным нацыянальнасці і мовы. Лічу іх сведама ці нясведама паніжанымі на палову. Гэты перапіс прыблізна гэтак варты даверу, як і вынікі выбараў у Беларусі. Там не дураць сабе галаву рэальным выcвятленнем настрояў і падтрымкі кандыдатаў. Пішуць лічбы, якія трэба напісаць. Так і тут. А што нехта не пагаджаецца – яго праблема.

Радыё Рацыя, 22 сакавіка 2012

Bernard Gaida, przewodniczący zarządu Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce:

– Bycie mniejszością to nie jest konkurs na liczby. Nie zależy nam, żeby w kolejnym spisie było nas 200 tys., bo my nie definiujemy się przez liczbę, ale tożsamość.

Norbert Rasch, przewodniczący Zarządu Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim:

– To, że jest nas mniej, nie oznacza, że będziemy mniej aktywni. Myślę jednak, że z wyników spisu rząd powinien wyciągnąć wnioski. Skoro dziesięć lat temu było nas więcej, to powinien pomóc, żeby mniejszość nie musiała się kurczyć.

„Nowa Trybuna Opolska”, 23 marca 2012

– Po raz pierwszy w naszym regionie została nagrodzona książka białoruska i cieszę się, że ja tego dokonałem. Nagroda jest dla mnie całkowitą niespodzianką. (...) Ja nie jestem takim zdyscyplinowanym pisarzem, jedynie od czasu do czasu pisuję. Zaczynając nigdy nie zaklinam się, że muszę to skończyć. Z reguły różnie z tym bywa. W tej chwili rzeczywiście pracuję nad tekstem, mam pomysł. Wiem, co i jak napisać. Ta praca jest już zaawansowana, ale kiedy wyjdzie – nie wiem.

Michał Androsiuk, laureat Nagrody Literackiej Prezydenta Białegostoku za 2011 r., „Kurier Poranny", 4 marca 2012

– Jestem prawie Podlasianin. Jest tu trochę dziko, mistycznie, taka duchowość katolicka wojuje z tą prawosławną, ale także z moją ateistyczną. To wszystko jakoś się ze sobą ustawia, nakłada na siebie. Bywa także bardzo inspirujące. Podejrzewam, że nigdzie, w żadnym innym regionie, nie ma tylu samorodnych szaleńców, co na Podlasiu. Oczywiście w takim pozytywnym rozumieniu tego słowa. To jest takie szaleństwo kreatywne, sprawcze, twórcze. Wielu tu takich spotkałem.

Jan Kamiński, laureat Nagrody Literackiej Prezydenta Białegostoku za 2011 r., „Kurier Poranny", 4 marca 2012

Z informacji zespołu monitorowania rasizmu i ksenofobii w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych wynika, że w 2010 roku w kraju odnotowano 78 takich przypadków, z czego większość wymierzona była w mniejszości narodowe i etniczne (lwia część – w żydowską). W 2011 roku ten sam zespół zarejestrował już 90 przestępstw nienawiści, z czego 10 miało miejsce w Podlaskiem. Prezes Centralnej Rady Romów w Polsce Stanisław Stankiewicz pokusił się nawet o gorzki żart, że ataki te można porównać z wybuchami na słońcu: – Możemy je obserwować, ale nie mamy na nie żadnego wpływu.

„Gazeta Wyborcza. Białystok", 21 marca 2012 ■

Minął miesiąc

W regionie. 2 marca w Centrum im. Ludwika Zamenhofa odbyło się uroczyste ogłoszenie zwycięzców tegorocznej 21. edycji Nagrody Literackiej Prezydenta Białegostoku im. Wiesława Kazaneckiego. Nagrody otrzymali ex aequo Michał Androsiuk, białoruski pisarz pochodzący z Hajnówki, za „Białego konia" oraz Jan Kamiński, autor „Książki meldunkowej". Tym samym główna nagroda w wysokości 32 tys. zł została rozdzielona na pół pomiędzy dwóch laureatów.

Policja umorzyła śledztwo dotyczące zniszczenia prawosławnej pustelni w Odrynkach. Zdarzenie miało miejsce w grudniu ubiegłego roku. Zniszczono wówczas ule, do rozlewisk zepchnięto traktorek-samoróbkę, a znad bramy wejściowej zerwano krzyż. Sprawców napadu nie wykryto.

9 marca w Białej Synagodze w Sejnach zaprezentowano spektakl „Ja j u poli verboju rosła" na podstawie opowiadania „Bajka o kalinowej fujarce" Oksany Zabużko. Na scenie wystąpiła Joanna Stelmaszuk.

Tylko jedna oferta wpłynęła na otwarty konkurs dotyczący organizacji „festiwalu rockowego skierowanego do mniejszości białoruskiej w Polsce". Chce go zorganizować Pogotowie Kulturalno-Społeczne z Białegostoku, zajmujące się m.in. takimi imprezami, jak Juwenalia czy Festiwal Up To Date. Z propozycją współpracy zwrócił się do PKS nowy Zarząd Białoruskiego Zrzeszenia Studentów, do którego należą prawa do festiwalu. Jeśli minister administracji zdecyduje się na ich propozycję, Pogotowie zapewnia: Basowiszcza w tym roku się odbędzie. Ministerstwo przeznaczy na festiwal 90 tys. zł. Brakujące środki organizatorzy zamierzają pozyskać od sponsorów.

Centrum im. Ludwika Zamenhofa przygotowuje wystawę poświęconą Festiwalowi Muzyki Młodej Białorusi Basowiszcza. Do udziału w fotograficznym projekcie CLZ zaprasza

Fot. Mirosława Łuksza

Jan Kamiński i Michał Androsiuk – laureaci tegorocznej edycji Nagrody Literackiej Prezydenta Białegostoku

zarówno zawodowców, jak i amatorów. Organizatorzy czekają na kontakt pod adresem e-mail: centrum@centrumzamenhofa.pl lub kontakt telefoniczny z Magdaleną Urbańską: 85 67 67 367, kom. 516 361 703. Wszystkie przekazane CLZ materiały foto, wideo, druki oraz inne pamiątki zostaną zaprezentowane na stronie CLZ www.centrumzamenhofa.pl oraz na stronie Gazety w Białymstoku. Ekspozycja zostałaby otwarta na tydzień przed festiwalem, a więc około połowy lipca.

14 marca wojewoda podlaski wydał zarządzenie zastępcze, stwierdzając wygaśnięcie mandatu wójta Narwi, prawomocnie skazanego za atak na mężczyznę, z którym się pokłócił. Taki wyrok oznacza utratę mandatu do sprawowania funkcji publicznej. Wojewoda wygasił mandat wójta Narwi Andrzeja P., bowiem radni dwukrotnie tego nie zrobili swoją uchwałą.

17 marca Klub Turystyki Rowerowej „Eskapada" zorganizował seminarium „Transgraniczna turystyka rowerowa Polska-Białoruś", które odbyło się w ramach Podlaskich Targów Turystycznych w Białymstoku (16-18 marca). Podczas seminarium dyskutowano m.in. o możliwościach podróżowania rowerem po Białorusi, rozpatrywano propozycje rajdów i wycieczek rowerowych. „Eskapada" jest obecnie wiodąca organizacją turystyki rowerowej w Polsce.

W nocy z niedzieli na poniedziałek 19 marca na żydowskim cmentarzu w Wysokiem Mazowieckiem pojawiły się swastyki, runy SS i napis „Tu jest Polska nie Izrael". Ofiarą neonazistów

Nasza tożsamość nie zanika

Według ogłoszonych 22 marca w Warszawie wyników ubiegłorocznego spisu powszechnego nas, polskich Białorusinów, doliczono się 47 tysięcy (31 tys. to identyfikacje białoruskie, 16 tys. – polsko-białoruskie). Jest to o 1700 osób mniej niż dziesięć lat temu. Przedstawiciele naszego środowiska prognozowali gorszy wynik, zaniżony w wyniku zastosowania niemiarodajnych metod zbierania danych. Główny Urząd Statystyczny tym razem bazował przede wszystkim na raportach rachmistrzów spisowych, a ci – z powodów oszczędności – dotarli zaledwie co do piątego mieszkańca kraju. Wprawdzie w gminach zamieszkanych przez mniejszość tych wizyt było więcej, ale zdarzały się przypadki nierzetelnych rachmistrzów, którzy mimo zadeklarowania przez spisywane osoby narodowości białoruskiej, zapisali je jako narodowości polskiej. Już to mogło rzutować na wiarygodność zebranych danych. Dodatkowo samospis internetowy, do którego nas tak gorąco zachęcano, prawie nie był wzięty pod uwagę.

Ostatecznie podany przez GUS wynik spisu w naszym przypadku nie jest znowu taki najgorszy. Biorąc pod uwagę znaczące wyludnienie się gmin ze znaczącym odsetkiem ludności białoruskiej (tam wymierającej) ogólna liczebność po dziesięciu latach prawie się nie zmieniła. To oznacza, iż mimo procesów asymilacji i polonizacji, tudzież braku mocnego oparcia duchowego ze strony białoruskiego państwa, tożsamość białoruska wśród nas nie zanika, choć nie jest tak wyrazista, jak u innych mniejszości.

Z najnowszych danych spisowych szczególnie dumni mogą być Ślązacy. Ich liczba wobec stanu sprzed dziesięciu lat wzrosła aż ponad czterokrotnie – ze 173 tys. do 809 tys. (415 tys. wskazało identyfikację śląską łącznie z polską). To zaskoczyło działaczy i zwolenników idei narodu śląskiego, w polskim ustawodawstwie nie uznawanego za mniejszość etniczną. Mają oni teraz potężny argument w ręku i będą domagać się nowelizacji ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych.

Jeszcze większy skok liczbowy odnotowano w przypadku Kaszubów. W 2002 r. taką – etniczną – przynależność zadeklarowało 5 tys. osób, a teraz aż 228 tys. Przy czym 212 tys. stanowiły deklaracje przynależności polsko-kaszubskiej.

Zaskoczeniem jest zdecydowanie wyższa liczba Ukraińców – 48 tys., o 17 tys. więcej niż podczas poprzedniego spisu. Te dane rozbudziły nadzieje działaczy ukraińskich na Podlasiu, którzy taką tożsamość starają się zaszczepić w dużej mierze w gminach, gdzie mieszkańcy deklarują się jako Białorusini. Czy rzeczywiście liczba takich deklaracji na Podlasiu wzrosła, okaże się, gdy zostaną opublikowane dane szczegółowe w rozbiciu na poszczególne gminy.

Powodów do zadowolenia nie mają Niemcy. Spis wykazał, że ubyło ich niemal o jedną trzecią. Ale i tak jest to mniejszość rzędu ponad 100 tys., choć trzy czwarte z tej liczby to deklaracje podwójne, polsko-niemieckie lub śląsko-niemieckie. Wiele też osób, które poprzednio wskazało narodowość niemiecką, teraz zadeklarowało na pierwszym miejscu śląską.

Jerzy Chmielewski

Częściowe wyniki spisu powszechnego 2011 w odniesieniu do identyfikacji narodowej lub etnicznej:
- polska 36 085 tys. (w tym jako pierwsza 36 007 tys.)
- śląska 809 tys. (418 tys.)
- kaszubska 228 tys. (17 tys.)
- niemiecka 109 tys. (49 tys.)
- ukraińska 48 tys. (36 tys.)
- białoruska 47 tys. (37 tys.)
- romska 16 tys. (12 tys.)
- rosyjska 13 tys. (8 tys.)
- amerykańska 11 tys. (1 tys.)
- łemkowska 10 tys. (7 tys.)

padły tablice informacyjne na murze, pomnik ustawiony na terenie nekropolii i kilka macew. Sprawcy posługiwali się pomarańczową i żółtą farbą. Policja prowadzi dochodzenie w tej sprawie. Większość wysokomazowieckich Żydów zginęła w 1943 roku w obozie Auschwitz-Birkenau.

21 marca prezes Instytutu Pamięci Narodowej Łukasz Kamiński odwołał z funkcji dyrektora oddziału IPN w Białymstoku prof. Cezarego Kuklę. Nie podano oficjalnie powodów odwołania. Prezes IPN powierzył pełnienie obowiązków dyrektora Oddziału IPN w Białymstoku Radosławowi Petermanowi, dotychczasowemu zastępcy dyrektora Biura Lustracyjnego. Profesor Cezary Kuklo tworzył białostocki oddział i był jego szefem od 2000 r.

W dniach 21-22 marca gościli na Podlasiu na wyjazdowym posiedzeniu posłowie z Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych. W Białymstoku dyskutowali o źródłach aktów agresji na tle rasowym, etnicznym i narodowościowym, zajmowali się też rozpatrzeniem informacji Ministra Spraw Wewnętrznych oraz Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania na temat działań, podjętych w związku z aktami antysemityzmu, rasizmu i ksenofobii, które miały miejsce na Podlasiu w ostatnim czasie. Posłowie odwiedzili też Bielsk Podlaski oraz gminę Narewka i spotkali się z tamtejszymi samorządowcami.

23 marca w galerii Gminnego Centrum Kultury w Gródku otwarto wystawę fotografii „Kolory prawosławia. Polska". Zaprezentowano na niej ponad 200 zdjęć pochodzących z serwisu internetowego Orthphoto, dotyczących prawosławia w Polsce. Wystawa prezentowana jest w różnych polskich galeriach z błogosławieństwa metropolity Sawy, a honorowym patronatem objął ją prezydent Bronisław Komorowski. Wernisażowi w Gródku towarzyszyły koncerty miejscowych chórów cerkiewnych oraz projekcja filmu „Żertwa" Tamary Sołoniewicz. Wystawa potrwa do 13 kwietnia.

Fot. Jerzy Chmielewski

Na wernisażu wystawy „Kolory prawosławia. Polska" w Gródku

Przedstawiciele resortu edukacji, resortu administracji i cyfryzacji, wojewody podlaskiego i kuratorium oświaty oraz organizacji mniejszości białoruskiej w Polsce, a także pracownicy szkół z białoruskim językiem nauczania spotkali się podczas dyskusji nad strategią oświaty dla mniejszości białoruskiej w Polsce. Strategia to dokument, w którym zawarte są bieżące informacje na temat oświaty danej mniejszości w kraju oraz propozycje, jak ten system monitorować i poprawiać. Strategia oświaty dla mniejszości białoruskiej będzie czwartym tego typu dokumentem. Od 2001 r. powstały takie strategie dla mniejszości litewskiej, niemieckiej i ukraińskiej. Z danych kuratorium w Białymstoku wynika, że w regionie języka białoruskiego uczy się 3033 uczniów w 44 szkołach i przedszkolach. Najwięcej uczniów, bo 1437, uczy się w 26 placówkach w powiecie hajnowskim, 1192 uczniów jest w siedmiu placówkach w powiecie bielskim. W Białymstoku takich uczniów jest 250, a szkół pięć.

W dniach 23-25 marca uroczyście obchodzono w Białymstoku Święto Niepodległości Białorusi („25 Sakawika"). Złożyły się nań spotkania i dyskusje, spektakle („Ucz się. Ucz się? Ucz się!", „Cacacznaja krama", przedstawienie do wierszy Leanida Drańko-Majsiuka), projekcje filmów. W niedzielę 25 marca w cerkwi Hagia Sofia odprawiono liturgię świętą w intencji białoruskiego narodu. Organizatorami obchodów święta byli wspólnie Stowarzyszenie ABBA, Związek Białoruski w RP, „Niva" i Radio Racja.

Zamiar zamknięcia 120 placówek oświatowych zgłosiły kuratorium oświaty w Białymstoku samorządy z województwa podlaskiego. Zdecydowana większość, bo dotyczy 81 placówek, to wnioski wynikające ze zmian w systemie edukacji. Z mocy ustawy likwidowane są np. licea profilowane i technika uzupełniające. 26 kolejnych wniosków dotyczy zamiaru likwidacji głównie małych szkół podstawowych. Są wśród nich placówki, gdzie uczy się obecnie od 5 do 30 uczniów.

Rośnie liczba turystów odwiedzających województwo podlaskie – wynika z informacji przedstawicieli organizacji turystycznych z regionu, obecnych na VII Podlaskich Targach Turystycznych, które w dniach 16-18 marca odbyły się w Białymstoku. Wystawcy zwrócili też uwagę na to, że chętnie wybierane są przez turystów miejsca związane z mniejszościami narodowymi czy religijnymi zamieszkującymi region. Już nie tylko Puszcza Białowieska jest wizytówką regionu. Rośnie znaczenie Puszczy Knyszyńskiej oraz szlaku tatarskiego, Narwiańskiego Parku Naro-

Фота Юркі Хмялеўскага

25 сакавіка беларусы Беласточчыны традыцыйна ўжо адзначылі 94-ыя ўгодкі Беларускай Народнай Рэспублікі ў зале „Сподкі" у Беластоку. На гэты раз бел-чырвона-белыя букеты за асабісты ўклад у беларускую справу ўрачаны былі: старшыні Цэнтра грамадзянскай адукацыі Польшча – Беларусь у Беластоку, Марціну Рэмбачу, збіральніку беларускіх народных песень з Беласточчыны, Сцяпану Копе ды Міраславу Пякарскаму – прадпрымальніку з падбеластоцкіх Юраўцаў (на здымку).

dowego, Tykocina i samego Białegostoku.

W kraju. „Ja chaczu skazać paru słow da hramadzian Biełarusi. Budźcie mocnymi. Trymajciesia! Żywie Biełaruś!" – powiedział po białorusku polski premier na konferencji prasowej 29 lutego. Tusk wyraził też „pełną solidarność ze wszystkimi obywatelami, którzy cierpią z tytułu praktyk prezydenta Łukaszenki i jego ekipy". Odnosząc się do prośby władz białoruskich o opuszczenie Mińska przez polskiego ambasadora, Tusk ocenił, że ta „nerwowa i dość drastyczna jak na reguły dyplomacji reakcja Mińska i reżimu prezydenta Łukaszenki (...) pokazuje, że typ sankcji, jaki Polska proponuje, staje się dokuczliwy dla reżimu". Jednocześnie zapewnił, że polska strona będzie dalej współpracowała z przedstawicielami opozycji demokratycznej w Białorusi. 2 marca minęło 20 lat od nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską a niepodległą Białorusią. Polska uznała niepodległość Białorusi 27 grudnia 1991 r. – 2 marca 1992 r. formalnie nawiązano stosunki dyplomatyczne.

2 marca Sejm RP przyjął uchwałę w sprawie sytuacji w Białorusi. Tego samego dnia z inicjatywy podlaskiego posła Roberta Tyszkiewicza ukonstytuował się Parlamentarny Zespół ds. Białorusi. Uchwała w sprawie Białorusi została przyjęta przez aklamację. Przygotowała ją Komisja Spraw Zagranicznych, a jeden z priorytetów to m.in. domaganie się „natychmiastowego wypuszczenia na wolność piętnastu więźniów sumienia" oraz apel do wszystkich parlamentów krajów europejskich o aktywne wspieranie białoruskiego społeczeństwa obywa-

Odpór samorządowców

Współpracujący z „Cz" Janusz Korbel, ekolog z Białowieży, usilnie przekonuje, że batalii o poszerzenie Białowieskiego Parku Narodowego w żaden sposób nie można łączyć z tożsamością dominującej na tych terenach mniejszości białoruskiej. Objęcie tego obszaru ścisłą ochroną przyrodniczą jego zdaniem w niczym jej nie zagraża.

Samorządowcy i okoliczna ludność są jednak innego zdania. Ich zdecydowany opór wynika ze zwykłego strachu o przyszłość i tak już zdegradowanych ekonomicznie, a przez to gwałtownie wyludniających się gmin, w których mieszkają. Argumentu narodowościowego otwarcie jednak nie podnoszą, nie licząc wspierającego ich posła SLD Eugeniusza Czykwina, który przy tej okazji najwyraźniej chce ubić też polityczny interes, kreując się na obrońcę uciskanych Białorusinów. Mimo to można mu przyznać sporo racji, kiedy twierdzi, że ustanowienie tak szerokiej strefy ochronnej Puszczy Białowieskiej uderzy w białoruską tożsamość zwarcie mieszkających tam autochtonów. Taką tożsamość można bowiem pielęgnować, gdy przede wszystkim ma się zapewniony byt ekonomiczny. Tymczasem region objęty ścisłą ochroną przyrodniczą nie ma żadnej przyszłości gospodarczej. Choć przemiany po 1989 r. i tak już doprowadziły w Hajnówce i okolicznych gminach do niemal całkowitej likwidacji przemysłu, to propozycja ekologów, skądinąd niezwykle szlachetna, na zawsze pozbawi ten region znaczących inwestycji. A tylko one mogą zahamować wciąż postępujący ubytek miejsc pracy, a w konsekwencji odpływ ludności i de facto zanikanie nieprzerwanie obecnego tu od wieków żywiołu białoruskiego.

Tymczasem europejskie akty prawne, które rząd polski obowiązują, zakazują odgórnych działań ustawodawczych, które spowodują zmianę proporcji ludności obszaru, jakiego dotyczą. A na Hajnowszczyźnie (i nie tylko), szczególnie w samej Białowieży, te proporcje już się odwróciły. Przybywa przyjezdnych, Polaków, a Białorusinów ubywa.

Samorządowcy podczas debaty w stolicy wskazywali jednak tylko na hamulce gospodarcze, i to jedynie ogól-

telskiego i procesu demokratyzacji w Białorusi.

5 marca w Bibliotece Narodowej w Warszawie otwarto wystawę poświęconą Kodeksowi Supraskiemu. Czytelnicy Biblioteki Narodowej i osoby zainteresowane zabytkiem mogą oglądać ją do 2 kwietnia. Eksponat od roku 2007 jest wpisany na listę Pamięci Świata UNESCO. Księga została spisana na początku XI wieku, w drugiej połowie XVI wieku przybyła do monasteru Zwiastowania Bogurodzicy w Supraślu, gdzie prawdopodobnie w 1823 r. odkrył ją dla nauki prof. Michał Bobrowski. W chwili obecnej części księgi znajdują się w posiadaniu Biblioteki Narodowej w Warszawie, Biblioteki Uniwersyteckiej w Lublianie i Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w Petersburgu.

13 marca na Wiejskiej w Warszawie sejmowe komisje samorządu terytorialnego i polityki regionalnej oraz ochrony środowiska, zasobów naturalnych i leśnictwa przeprowadziły wysłuchanie publiczne w sprawie obywatelskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody. Do udziału w nim zostało dopuszczonych blisko dwieście osób. Najliczniejszą grupę stanowili samorządowcy z powiatu hajnowskiego. Obywatelska inicjatywa ustawodawcza zrodziła się bowiem w wyniku zablokowanych przez nich starań ekologów o rozszerzenie granic Białowieskiego Parku Narodowego na obszar całej Puszczy po polskiej stronie. Proponowane zmiany przepisów wójtom i burmistrzom tych gmin takie prawo veta im odbierają. *Czyt. niżej.*

Ogłoszono wstępne wyniki spisu powszechnego przeprowadzonego w ubiegłym roku przez GUS. Oto lista narodowości i grup etnicznych zamieszkujących Polskę: Polacy – 36,085 mln, Ślązacy – 809 tys., Kaszubi – 228 tys., Niemcy – 109 tys., Ukraińcy – 48 tys., Białorusini – 47 tys., Romowie – 16 tys., Rosjanie – 13 tys., Amerykanie – 11 tys., Łemkowie – 10 tys. Jeśli chodzi o mniejszości, to – porównując obecne wyniki z tymi z 2002 r. – liczebnie zyskali Ukraińcy, Rosjanie i Romowie, mniej odnotowano Niemców i Białorusinów (o 1,7 tys. osób). W województwie podlaskim mieszka ponad 3,1 proc. ludności kraju (1 milion 200 tys.), jest to też region o najmniejszej, obok Warmii i Mazur, gęstości zaludnienia.

W marcowym numerze polskiej edycji prestiżowego i największego na świecie miesięcznika popularnonaukowego „Nationale Geografic”, poświęconego przyrodzie i środowisku naturalnemu, ukazał się artykuł „Na pograniczu krajów, kultur i czasów. Podlasie”. Autorem tekstu jest Izabela Filc-Redlińska, zdjęcia wykonał zaś światowej sławy fotograf Tomasz Tomaszewski.

Płyta „Pieśni z Kożyna”, wydana przez Stowarzyszenie Dziedzictwo Podlasia, prezentująca tradycyjne białoruskie kompozycje, zdobyła II nagrodę w ogólnopolskim konkursie „Fonogram Źródeł 2011”. Organizatorem konkursu jest Polskie Radio S.A. – Radiowe Centrum Kultury Ludowej. Jego celem jest promocja muzyki folkowej i tradycyjnej w Polsce.

W Republice Białoruś. 28 lutego białoruskie MSZ zwróciło się do ambasadorów UE i Polski, aby opuścili Białoruś na konsultacje,

nikowo. Bo nie mają pewności, że nawet gdy inicjatywa upadnie i park nie będzie poszerzony, naraz tymi terenami zainteresują się inwestorzy. Bo dlaczego dotąd się nie interesowali? A czy bez winy są i włodarze, którzy w tym kierunku czynili i czynią wciąż mało usilne starania?

Przedstawiciele organizacji ekologicznych na wysłuchaniu w Sejmie byli mniej liczni. W swym wystąpieniu skupili się na konieczności ochrony cennych przyrodniczo terenów. Aspektu narodowościowego nikt z nich nie podnosił, chociaż było można to zrobić. Wystarczyło powołać się choćby na Janusza Korbela, który w „Cz” niejednokrotnie pisał, iż ochrona Puszczy może też służyć zachowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców. Pod warunkiem wszakże, że działania proekologiczne będą iść w parze z administracyjnymi, nakazującymi gminom trzymanie się tradycyjnych wzorców w urbanistyce, architekturze i wspieranie przez nie kultury autochtonów.

Autorzy obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej nie grzmieli tak głośno, jak samorządowcy z Hajnowszczyzny (wspierani przez posła Czykwina i senatora Włodzimierza Cimoszewicza), gdyż rządząca Platforma Obywatelska projekt wstępnie bezdyskusyjnie poparła. Podobnie Ruch Palikota. W Sejmie jest zatem większość gotowa go przegłosować. Jeśli tak się stanie, zdecydowany odpór samorządowców, jaki miał miejsce na marcowym wysłuchaniu w Sejmie, nie będzie miał żadnego znaczenia. Podobnie jak towarzyszący temu protest grupy mieszkańców, zebranych w tym samym czasie przy jednej z hajnowskich cerkwi.

Wydaje się zatem, że w tej sprawie wójtowie i burmistrzowie zamiast krzyczeć i płakać (wójt gminy Hajnówka użalała się, iż drewno w Puszczy będzie gniło) powinni zaproponować kompromis. Tak, aby nowa ustawa, zezwalając na odgórne poszerzanie parku, miała też zapis gwarantujący rekompensatę ubocznych skutków ekonomicznych (wyższe dotacje i subwencje z budżetu państwa).

Jerzy Chmielewski

oraz wezwało swoich ambasadorów w Brukseli i Warszawie do Mińska. Był to rezultat decyzji ministrów ds. europejskich państw UE, podjętej na spotkaniu w Brukseli, którzy formalnie zatwierdzili sankcje w postaci zakazu wizowego oraz zamrożenia aktywów wobec 21 kolejnych przedstawicieli reżimu białoruskiego. Sankcje objęły 19 sędziów i dwóch milicjantów.

3 marca wręczono po raz pierwszy nagrodę im. Jerzego Giedroycia dla najlepszej książki prozatorskiej po białorusku, ustanowioną przez ambasadę RP w Mińsku oraz Instytut Polski w Mińsku. Otrzymał ją Paweł Kaściukiewicz za opowiadania „Reprezentacja Republiki Białoruś w pobocznych dyscyplinach sportu”. Zdobywca otrzymał 105 mln rubli białoruskich (40 tys. zł) oraz miesięczny pobyt na Gotlandii. Jego książka zostanie też wydana po polsku. Zdaniem nagrodzonego (pracuje w jednej z mińskich księgarni), dzięki nagrodzie znacznie wzrosło zainteresowanie wszystkimi książkami nominowanymi do tego wyróżnienia.

6 marca na kilka godzin wstrzymana została praca polskiego konsulatu w Mińsku. Stało się to z powodu znalezienia w jego pobliżu podejrzanej czarnej walizki pozostawionej w banku sąsiadującego z wejściem do konsulatu. Po interwencji brygady saperów, wszystko wróciło do normy – alarm okazał się fałszywy.

15 marca białoruskie służby graniczne nie pozwoliły wjechać do Polski dziennikarzowi Biełsatu Michałowi Janczukowi. Nie podano przy tym powodów tej decyzji. Michał Jańczuk jest kolejnym dziennikarzem, którego nie wypuszczono z kraju. To samo spotkało szefową Białoruskiego Stowarzyszenia Dziennikarzy Żannę Litwinę oraz redaktora gazety „Nasza Niwa”, Andreja Dyńko. Wszyscy oni otrzymali pieczątkę w paszporcie, informującą o zakazie wyjazdu. Za granicę nie mogą też wyjechać białoruscy opozycjoniści i aktywiści organizacji pozarządowych. Zakaz wjazdu za granicę otrzymali Anatol Labiedźka – szef Białoruskiego Frontu Narodowego, Siarhej Kaljakin – przewodniczący partii „Sprawiedliwy Świat”, Wiktar Karnijenka – aktywista akcji „O sprawiedliwe wybory”, obrońcy praw człowieka Walancin Stefanowicz i Aleh Hułak. Postępowanie białoruskich władz ma być odpowiedzią na sankcje UE zabraniające wjazdu na teren wspólnoty ponad 230 osób związanych z reżimem Łukaszenki.

16 marca głodującego białoruskiego opozycjonistę Siarhieja Kawalenkę w mińskim szpitalu więziennym przywiązano do łóżka i podłączono przymusowo do kroplówki. Kawalenka, który jest witebskim działaczem Partii Konserwatywno-Chrześcijańskiej – Białoruski Front Narodowy, ogłosił głodówkę w chwili zatrzymania 19 grudnia 2011 r. W połowie stycznia zaczęto go karmić przymusowo, potem przez jakiś czas jadł samodzielnie raz dziennie, ale na początku lutego wznowił głodówkę. Pod koniec lutego przeniesiono go z witebskie-

zvyazda.minsk.by

Міжнародная супольнасць заклікае Міжнародную федэрацыю хакея перанесці чэмпіянат свету па хакеі ў 2014 годе з Мінска ў іншую краіну па палітычных матывах. У Еўрапарламенце ёсць ужо праект рэзалюцыі, якую запрапанаваў польскі еўрадэпутат Марк Мігальскі. Яе змест наступны:
„Wzywa się Narodowe Federacje Hokeja na Lodzie państw członkowskich UE oraz wszystkich innych demokratycznych krajów, aby nakłoniły IIHF, w tym podczas następnego posiedzenia Kongresu w maju w Helsinkach, aby zrewidowała swoją wcześniejszą decyzję i przeniosła Mistrzostwa Świata w Hokeju na Lodzie w 2014 roku z Białorusi do innego kraju, jeśli wszyscy więźniowie polityczni, uznani przez międzynarodowe organizacje praw człowieka za »więźniów sumienia«, nie zostaną uwolnieni oraz jeśli reżim nie pokaże jasnych sygnałów przestrzegania zobowiązania do poszanowania praw człowieka i rządów prawa”.

На здымку: Аляксандр Лукашэнка на зімовым спартыўным свяце „Мінская лыжня-2012”, што 4 сакавіка прайшло ў Рэспубліканскім цэнтры алімпійскай падрыхтоўкі па зімовых відах спорту „Раўбічы”, як член спартыўнай каманды Прэзідэнта Беларусі, якая ўдзельнічала ў спаборніцтвах па-за конкурсам, і фінішавала першай у лыжнай эстафетнай гонцы 4 х 2,5 км.

Без сораму

Калі перасякаем мяжу Рэспублікі Беларусь, паўсюдна з вуснаў чыноўнікаў чуем рускую мову, быццам апынуліся на мяжы колішняга Савецкага Саюза. Беларуская мова, культура ды гістарычная спадчына зусім прыніжаны. Гэта ўжо амаль нікога не здзіўляе. Нават бачаць тое прыхільнікі лукашэнкаўскага рэжыму, якіх яшчэ трохі можна адшукаць у Польшчы. Аднак вестка, якая ў палове сакавіка маланкава разнеслася па беларускім інтэрнэце, можа шакіраваць. У пачатку сакавіка з кабінетаў Адміністрацыі прэзідэнта пайшоў новы загад. У ім чытаем (зразумела, што на рускай мове) „Прыняць канкрэтныя меры па недапушчэнні правядзення кіраўнікамі дзяржаўных органаў, іншых арганізацыяў палітыкі прымусовай беларусізацыі і штучнага скарачэння выкарыстання рускай мовы ў іх дзейнасці". Паводле дзейнага закона, дзяржаўнымі мовамі зяўляюцца руская і беларуская. Аднак закон фактычна не дзейнічае, ёсць толькі адна мова – руская. Гэтае распараджэнне бессаромна заклікае дзяржаўных чыноўнікаў, працаўнікоў усіх установаў, каб нават не адважыліся ўводзіць у дзяржаўнае выкарыстанне мовы карэннага насельніцтва. Руская мова мае быць непарушная. Ворагі беларускай культуры і дзяржаўнасці ўжо нават не скрываюць перад народам сваіх намераў.

Вячаслаў Харужы

go aresztu do szpitala więziennego w Mińsku. Opozycjonista został skazany pod koniec lutego na ponad dwa lata kolonii karnej za złamanie warunków odbywania kary z maja 2010 roku, kiedy to skazano go za wywieszenie biało-czerwono-białej historycznej flagi Białorusi.

17 marca państwowa agencja BiełTA poinformowała, że skazani przez białoruski sąd na karę śmierci za zamach w mińskim metrze 11 kwietnia 2011 r. Dźmitry Kanawałau i Uładzisłau Kawaliou zostali straceni (prawdopodobnie wyroki wykonano 16 marca). W Białorusi kara śmierci wykonywana jest przez rozstrzelanie. Prezydent Łukaszenka nie skorzystał z przysługującego mu prawa łaski. Dwaj 25-latkowie pochodzący z Witebska zostali zatrzymani niecałe dwa dni po zamachu. Kanawałau został oskarżony o przygotowanie i podłożenie ładunku wybuchowego na peronie metra. Kawaliou – o współudział i niepowiadomienie o przestępstwie. W wyniku wybuchu zginęło 15 osób. Kanawałau był także oskarżony o dwa inne wybuchy: w Mińsku w 2008 r. oraz w Witebsku w 2005 r. W obu tych przypadkach rannych zostało kilkadziesiąt osób. Kanawałau przyznał się do winy i odmówił zeznań w sądzie. Kawaliou w trakcie procesu konsekwentnie zaprzeczał swojemu udziałowi w zamachu. O wstrzymanie wykonania wyroku apelowały liczne organizacje praw człowieka i oficjalne agendy ONZ oraz Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy. Przeprowadzony w grudniu 2011 roku sondaż niezależnego białoruskiego ośrodka NISEPI wykazał, że więcej Białorusinów (43,3 proc.) nie wierzy w winę skazanych niż w nią wierzy (37 proc.). Oficjalnych dane na temat liczby egzekucji nie są w Białorusi publikowane. Jak podaje portal internetowy tut.by, w ciągu ostatnich pięciu lat rozstrzelano tam co najmniej 14 osób. Według danych Amnesty International od 1991 r. w Białorusi stracono około 400 osób. *Czyt. na str. 7.*

23 marca Białoruś wprowadziła czasowy zakaz importu z państw Unii Europejskiej bydła i trzody chlewnej, w związku z występowaniem tam przypadków zachorowań tych zwierząt – poinformowała państwowa agencja BiełTA, powołując się na Ministerstwo Rolnictwa. Zakaz ma związek z występowaniem w Europie Zachodniej zachorowań bydła wywołanych przez tzw. wirus ze Schmallenbergu. Wirus jest groźny, bo nie ma na niego szczepionki. W Polsce nie odnotowano dotąd żadnego zachorowania.

Białoruś będzie produkować kopie pasów kontuszowych, zwanych pasami słuckimi. Inicjatorem wznowienia ich produkcji jest ponoć sam

zvyazda.minsk.by

Гуканне вясны ў вёсцы Касцюшкавічы (крычаўскі раён)

prezydent Aleksander Łukaszenka. Z jego polecenia już rozpoczęli pracę historycy, historycy sztuki, technolodzy, projektanci, tkacze oraz przedstawiciele zakładów dekoratorskich. Ich celem będzie odtworzenie technologii produkcji pasów. Przewidziano stworzenie katalogu pasów słuckich w zbiorach białoruskich i zagranicznych, badania nad materiałami wykorzystywanymi do ich produkcji oraz ich zamiennikami wytwarzanymi współcześnie. Manufaktura produkująca pasy kontuszowe została uruchomiona przez Radziwiłłów w 1746 r. w Nieświeżu, ale wkrótce przeniesiono ją do Słucka (sto km na południe od Mińska), gdzie działała około stu lat. Pasy produkowane w Słucku zyskały taką sławę, że nawet pasy kontuszowe powstające w innych manufakturach na terytorium Polski, Ukrainy czy Rosji również nazywano słuckimi. Wykonywano je z jedwabiu z dodatkiem nici srebrnych i złotych. W wielkim, drogim pasie znajdowało się od 200 gram złota i mniej więcej tyle samo srebra. Słuckie pasy były bardzo długie – mierzyły 4,5-5 metrów.

Na świecie. Władimir Putin ponownie został wybrany prezydentem Rosji. 4 marca już w pierwszej turze głosowania rozstrzygnął rywalizację o Kreml zdobywając poparcie 63,71 proc. wyborców. Pozostali kandydaci znaleźli się daleko w tyle – drugi w kolejności lider Komunistycznej Partii Federacji Rosyjskiej Giennadij Ziuganow otrzymał 17,19 proc. głosów. Frekwencja wyborcza wyniosła 65,3 proc. W czasie głosowania z całej Rosji napływały informacje o łamaniu prawa wyborczego. Zarówno te sygnały, jak i protesty na ulicach Moskwy w kolejnych dniach, nie wpłynęły na wynik wyborów.

svaboda.org

Аргкамітэт сьвяткаваньня Дня Волі атрымаў дазвол Мінскага гарвыканкаму на правядзеньне ў сталіцы шэсьця і мітынгу 25 сакавіка. Людзі прайшлі пры пільным наглядзе міліцыянтаў з мэталашукальнікамі – даглядаліся сумкі, кішэні. Людзі неслі расцяжкі з антылукашэнкаўскімі лозунгамі. Перад ізалятарам, дзе знаходзіцца палітвязень Сяргей Каваленка, быў пакінуты букет кветак і ліст з віншаваннямі. На мітынгу спявак Зміцер Вайцюшкевіч заўважыў, што пра зялёна-чырвоны сцяг не створана ніводнай песні, а бел-чырвона-белы сцяг узгадваецца ў многіх творах. І праспяваў адну з такіх песень. У шэсці і мітынгу ўдзельнічала каля двух тысяч чалавек. Затрыманняў не было.

Znana podlaska kapela Czeremszyna, wykonująca muzykę folkową z naszego regionu (białoruską, ukraińską), wzięła udział w międzynarodowym festiwalu muzycznym w stolicy Nepalu Katmandu. Impreza odbyła się w dniach 9-18 marca. Zagrały na niej zespoły z całego świata: Azji, Afryki, Ameryki i Europy. Czeremszynę zaprosiła grupa folkowa z Nepalu, która występowała na festiwalu „Z wiejskiego podwórza” w Czeremsze.

12 marca opublikowany został doroczny raport organizacji Reporterzy bez Granic, klasyfikujący tzw. „wrogów Internetu”. Na liście znalazło się 12 państw, w tym po raz pierwszy Białoruś i Bahrajn. Pozostałe kraje to: Arabia Saudyjska, Birma, Chiny, Iran, Korea Północna, Kuba, Syria, Turkmenistan, Uzbekistan i Wietnam. „Łączą one drastyczne często filtrowanie treści (publikowanych w internecie) z ograniczeniami dostępu, śledzeniem cyberdysydentów oraz propagandą on-line” – wskazuje raport. Dodaje, iż na całym świecie przebywa obecnie w więzieniach około 120 blogerów i internetowych aktywistów, przede wszystkim w Chinach, Iranie i Wietnamie.

23 marca Unia Europejska przyjęła nowe sankcje wobec białoruskiego reżimu. Oprócz zakazu wjazdu na teren UE kolejnej grupy funkcjonariuszy państwowych, podjęto decyzję o zamrożeniu aktywów 29 firm należących do trzech oligarchów wspierających prezydenta Łukaszenkę. Według informacji prasowych chodzi o firmy Jurego Czyża, Uładzimira Piefcieua oraz Anatola Tarnanuskaha.

25 сакавіка з нагоды 94-я ўгодкі Беларускай Народнай Рэспублікі. адбыліся ў Бэльгіі, Вялікай Брытаніі, Чэхіі, сьвяточныя мерапрыемствы прайшлі таксама ў Нямеччыне, Літве, Латвіі, Эстоніі, іншых краінах Эўропы і ў Амэрыцы. Усюды быў зачытаны зварот старшыні Рады БНР Івонкі Сурвілы.

Nie nasz bohater

Sejm przyjął na początku lutego 2011 roku ustawę o ustanowieniu Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych”. Dzień 1 marca stał się świętem państwowym „w hołdzie Żołnierzom Wyklętym – bohaterom Powstania Antykomunistycznego, którzy w obronie niepodległego bytu Państwa Polskiego, walcząc o prawo do samostanowienia i urzeczywistnienia dążeń demokratycznych społeczeństwa polskiego, z bronią w ręku przeciwstawili się sowieckiej agresji i narzuconemu siłą reżimowi komunistycznemu”. To również święto „Burego”, który 65 lat temu dokonał ludobójstwa na podlaskich Białorusinach.

Tegoroczne obchody święta zgromadziły w Białymstoku wielu mieszkańców. Obecni byli politycy, poczty sztandarowe, harcerze i kombatanci. W intencji tych, którzy cierpieli za ojczyznę, odprawiono w kościele farnym mszę, a pod pomnikiem Armii Krajowej przy Pałacyku Gościnnym złożono kwiaty. Pamięć o Żołnierzach Wyklętych w Białymstoku jest nadal żywa, tak jak niezagojone rany i gorycz niesprawiedliwości odczuwają potomkowie ofiar bandyckiej 3. Wileńskiej Brygady NZW, którzy na przełomie stycznia i lutego 1946 roku przeprowadzili krwawy rajd przez białoruskie wsie Białostocczyzny.

W związku z obchodami Instytut Pamięci Narodowej przygotował specjalny projekt edukacyjny pt. „Przywróćmy im pamięć”, skierowany do uczniów szkół średnich. Wykłady oraz spektakle, w które włączyli się uczniowie białostockich szkół, miały za zadanie przybliżyć sylwetki bohaterów polskiego podziemia niepodległościowego, ale też przywrócić etos polskich żołnierzy, przez dziesiątki lat nieobecnych w polskich szkołach.

Nie wiem, czy inscenizacje obejmowały również pacyfikacje białoruskich wsi, nie mniej jednak w świetle prowadzonej polityki historycznej nic nie stoi na przeszkodzie, by takie wystawić. Według obiegowej opinii w wielu patriotycznych, polskich rodzinach na Podlasiu, mord oddziału „Burego” wpisuje się w nurt walki z „sympatykami komunizmu” o niepodległą Polskę. Mimo iż skrupulatnie prowadzone śledztwo tego samego IPN w 2005 roku oceniło rajd jako czyn wyczerpujący znamiona ludobójstwa na tle narodowościowym i wyznaniowym.

Sejm nie był zgodny w ocenie polskiego podziemia. Podczas upamiętniającej ich minuty ciszy część posłów SLD i Ruchu Palikota opuściła salę. „Do jednego worka wrzuca się bohaterów, takich jak żołnierze AK, i zbrodniarzy takich jak żołnierze NSZ. Należy uczcić pamięć bohaterów z AK, natomiast ci, którzy mordowali Polaków, naprawdę nie zasługują na uczczenie” – tłumaczył rzecznik klubu Ruch Palikota Andrzej Rozenek.

Etyczny problem związany z „Żołnierzami Wyklętymi” wynika ze złego obyczaju historiograficznego w naszym kraju. W 1989 roku, po zmianie ustroju, nagle dowiedzieliśmy się, że okres Polski Ludowej, w którym się rodziliśmy, pracowaliśmy i kochaliśmy, był na wskroś przepełniony złem, obłudą i kłamstwem. Należało więc porwać na strzępy dotychczasowe podręczniki i napisać nowe. Nowy ustrój rozpoczął paradoksalnie dokładnie to samo co poprzedni – budowanie mitu założycielskiego. III RP miała posiadać nadprzyrodzone możliwości oceny historycznej, co w praktyce przełożyło się niestety na histeryczną ocenę wszystkich walczących z komuną jako bohaterów.

facebook.com/sprawaburego)

Gdyby rozpoczęto wtedy żmudną budowę – poddanej naukowej krytyce – historii najnowszej, prawdopodobnie nie mielibyśmy po latach tak nieprzyjemnych wiadomości, jak ta sprzed miesiąca. Henryka Pawelca, jednego z najstarszych żyjących partyzantów, wykluczono z grona Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. W ubiegłym roku opowiedział on na łamach „Tygodnika Powszechnego” o egzekucjach Żydów przez jego oddział, któremu dowodził Marian Sołtysiak „Barabasz”. Na temat swego dowódcy powiedział to, co zostało przez środowisko uznane jako szkalowanie etosu żołnierzy AK.

Nasza gorycz nie jest przecież wymierzona w polskie podziemie niepodległościowe. Są bohaterowie, prawdziwi „Żołnierze Wyklęci”, których nazwiska umieszczone na jednej liście ze sprawcami ludobójstwa będą dla nich dyshonorem i zniewagą. Taką osobą był niewątpliwie kpt. Kazimierz Kamieński ps. „Huzar”, który działał w okolicach Bielska Podlaskiego. W czym różnili się „Huzar” i „Bury”? Obu przyświecała jedna idea, mieli jednak różne sposoby jej realizacji. Kamieński schwytanych milicjantów z reguły puszczał wolno po rozbrojeniu, piętnował niewłaściwe zachowanie wobec miejscowej ludności. Zdobyte środki finansowe były

przeznaczane nie tylko na potrzeby oddziału, ale też na pomoc dla aresztowanych przez bezpiekę i ich rodzin oraz poszkodowanej ludności. Dzisiaj na wspólnej liście „Żołnierzy Wyklętych" widnieją obaj dowódcy i ten fakt urąga pamięci Kamieńskiego.

Rodziny ofiar polskiego podziemia do dzisiaj nie otrzymały choćby symbolicznego zadośćuczynienia ze strony państwa polskiego. Nie przeprowadzono publicznej debaty na temat podziemia niepodległościowego, z szeregu bohaterów nie wykluczono bandytów. Ustanawiając święto gloryfikujące oddział kpt. Rajsa, władze wyraźnie dały do zrozumienia, iż dysponują jedyną wykładnią najnowszej historii Polski, w której nie ma miejsca dla pamięci obywateli innej kultury bądź wyznania. Ignoruje się fakty uderzające w misternie budowane narodowe mity, jakim jest legenda o „Żołnierzach Wyklętych" – bohaterach walki o niepodległy byt państwa polskiego, kanonizowanych przez współczesną, antykomunistyczną historię Polski.

W Sejmie w 2008 roku złożono projekt nowelizacji ustawy o kombatantach, dającej możliwość odszkodowań dla rodzin, które ucierpiały w wyniku niewłaściwych działań podziemia. Członkowie podkomisji, która zajmuje się sprawą, obawiają się, iż nowelizacja oznaczać może wydatki rzędu 400 mln zł rocznie, a tych pieniędzy w budżecie nie ma. Na rehabilitację żołnierzy, którzy dopuścili się ludobójstwa – owszem. Na organizację kosztownych świąt również.

Sytuację, w której państwo organizuje Narodowy Dzień Pamięci „Żołnierzy Wyklętych", a jednocześnie nie dąży do zadośćuczynienia ofiarom rehabilitowanego dowódcy, uważam za haniebną. Sądząc po przewidywanej sumie odszkodowań, zbrodni polskiego podziemia było więcej. Zamiast budowania kolejnego ołtarza polskiej martyrologii, przydałaby się rzetelna historyczna dyskusja na temat polskiego podziemia. Ze względu na szacunek do żołnierzy pokroju Kamieńskiego – „Huzara", bandytów jak Rajs – „Bury" z panteonu „Żołnierzy Wyklętych" należy usunąć. Jak i co 1 marca świętować będą rodziny ofiar „Burego"?

Te i inne pytania stawiają założyciele internetowej strony poświęconej sprawie „Burego" (pod adresem **http://www.facebook.com/sprawaburego**), która ma za zadanie monitorować proces nowelizacji ustawy kombatanckiej oraz bronić dobrego imienia rodzin ofiar i społeczności podlaskich Białorusinów. Czytamy na niej:

Solidaryzujemy się z rodzinami ofiar. Nie zgadzamy się na państwo, które rehabilituje kata i przez 20 lat nie zauważa ofiary, które nie pragnie rozróżnić bohatera od zwykłego bandyty. Od postawy Sejmu w pracach nad nowelizacją ustawy o kombatantach będzie zależał wizerunek Polski na świecie. Póki co cała sprawa wygląda co najmniej nieprzyzwoicie – wobec prawosławnych Białorusinów, jak też wobec pamięci kpt. Kazimierza Kamieńskiego.

Nie zgadzamy się z nobilitacją kpt. Romualda Rajsa „Burego" za bohaterską postawę jako dowódcy II szwadronu 5 Brygady Wileńskiej AK, ponieważ uważamy iż udowodniony czyn ludobójstwa przekreśla swą rangą wszelkie wcześniejsze dowody bohaterstwa i postawy godnej pochwały. Nie zgadzamy się, by wśród Żołnierzy Wyklętych była osoba odpowiedzialna za ludobójstwo. Nie chcemy by w polskich szkołach uczono na temat polskiego podziemia niepodległościowego, pomijając tak tragiczne postaci jak „Bury".

Zapraszamy do udziału w akcji wsparcia rodzin ofiar i protestu. Przekażcie temat swoim znajomym, ruszmy sumienia polityków i władz RP.

Tomasz Sulima

Nie Polacy i nie Niemcy

Czy Ślązacy rzeczywiście zademonstrowali polskość, jak dowodzi publicysta „Rzeczpospolitej" Piotr Semka? Jego zdaniem tak, gdyż jak wykazał najnowszy spis powszechny, nie czujących związku z narodem polskim jest wśród nich jednak niewielu w stosunku do ogółu mieszkańców województwa.

Na Górnym Śląsku zamanifestowano według mnie przede wszystkim silne przywiązanie do swej lokalnej ojczyzny i umacniającą się w oparciu o związek z regionem świadomość narodowej odrębności. Że jest to trend postępujący, świadczy fakt ponaddwukrotnego powiększenia się liczby osób, określających się jako przedstawiciele nacji śląskiej. W 2002 r. było ich wedle spisu 173 tys.(rejestrowali się tak mimo braku wówczas formalnych możliwości takiej deklaracji). W 2011 r. zanotowano już 418 tys. Ślązaków, przy czym dla prawie 87 proc. z nich jest to identyfikacja wyłączna. Wymowny jest fakt zapodania związku z narodowością śląską przez 391 tys. Polaków i Niemców. W sumie 809 tys. mieszkańców regionu dało dowód poważnego potraktowania śląskiej ideologii narodowej, co jest z pewnością sukcesem ruchu autonomistów.

Oto na naszych oczach i w szybkim tempie na Śląsku narastają procesy narodowotwórcze, mimo że polskie państwo formalnie na to się nie godzi i odmawia prawnego usankcjonowania tego zjawiska. Jest to dowód umacniania się w naszym kraju, regionalizmów, bo podobnie aż trzykrotnie powiększyła się mniejszość ka-

szubska, z którą utożsamiło się 211 tys. Polaków. Jednocześnie trzykrotnie spadła liczba polskich Niemców, gdyż także wśród nich rozprzestrzenia się ideologia śląska.

Struktura narodowościowa cały czas się przeobraża, nie stoi w miejscu, zwłaszcza na obszarach pogranicza. Co sprawia, że Górny Śląsk jest dziś tak specyficznym obszarem pogranicza kulturowego, a jego mieszkańcy podlegają intensywnym procesom przemian tożsamościowych? Zaliczając się do ziem, które przez większą część dziejów pozostawały poza granicami Polski, region ten wyróżnia zachowane w dużej mierze rdzenne zaludnienie. Silny związek mieszkańców z lokalną ojczyzną, przy często mniejszym znaczeniu identyfikacji narodowej, ulegającej w ciągu ostatniego stulecia niejednokrotnym zmianom, jest charakterystyczny dla ziem pomiędzy Opolem i Katowicami. To skutek trwającej tu przez wieki rywalizacji dwóch wrogich żywiołów kulturowych i politycznych, pod wpływem których mieszkańcy pozostawali, co w konsekwencji wpłynęło na wykrystalizowanie się poczucia odrębności Ślązaków w oparciu o związek z wartościami regionalnymi. W warunkach pogranicza, gdzie kultury są wymieszane i niepełnie przystawają do mieszkańców, jednoznaczna identyfikacja narodowa może być kłopotliwa, co u nas, na wschodniej Białostocczyźnie, jest dobrze widoczne.

Dlaczego populacja śląskich Niemców się zmniejsza, a rośnie liczba Ślązaków? Trzeba tu przypomnieć, że prawo do działania mniejszość niemiecka w Polsce uzyskała oficjalnie dopiero na przełomie lat 80. i 90. Po powojennych przesiedleniach prawie nie uznawano jej obecności. Polscy Niemcy to ludność pochodzenia słowiańskiego, która ponad sto lat identyfikowała się z polskością, czemu dała także wyraz podczas plebiscytu w marcu 1921 r. Linię graniczną wyznaczono jednak wówczas w taki sposób, że polskojęzyczni mieszkańcy wsi zachodniego Górnego Śląska stali się ponownie obywatelami niemieckimi. Wpływ dominującej kultury i ideologii państwowej zdołał poczynić takie skutki, że kiedy w 1945 polska socjalistyczna władza i zwycięska armia radziecka narzucały tu swoje porządki, miejscowi i obejmujący kierownicze stanowiska przybysze spoglądali na siebie nieufnie, obco. Nowy sposób gospodarowania nie przypadał do gustu tutejszym, a rozpowszechniany kanon polskości nie zaspokajał oczekiwanych przez Ślązaków wyobrażeń ojczyzny ideologicznej. Podobnie było po I wojnie światowej na Pomorzu, w Wielkopolsce i wschodniej części Śląska – tych ziemiach zaboru niemieckiego, które już wówczas znalazły się w granicach Rzeczpospolitej – różnice w mentalności i związana z tym wzajemna nieufność między ich mieszkańcami a migrantami z Kongresówki i Galicji były tak wielkie, że często prowadziło to do odczuwania jeszcze większej obcości kulturowej niż ta wynikająca z różnic narodowych podczas zaboru niemieckiego. Także po 1945 często negatywne doświadczenia osobiste miejscowych, wynikłe ze stygmatyzacji ze strony przyjezdnych (np. posądzanie ich o kryptogermanizm, określanie mianem „szkopów" itp.), obowiązku weryfikacji narodowościowej, przymusowej polonizacji kultury, przemian ideologicznych, a jednocześnie świadomość różnic cywilizacyjnych między państwowością niemiecką a socjalistyczną polską powodowały, że to co minęło wraz ze zmianą granic, zaczęło być postrzegane jako lepsze, bliższe, także swoje, mitologizowane poprzez fakt utracenia. Coraz mniejsze znaczenie w pamięci historycznej mieszkańców miały fakty dowodzące przywiązania do polskiej kultury i oporu przeciw germanizacji (np. powstania śląskie).

deon.pl

Marsz Ruchu Autonomii Śląska w Katowicach w 2011 r.

Tak właśnie, mimo słowiańskiej kultury ludowej i języka codziennego – przede wszystkim w oparciu o emocjonalną więź z lepszą przeszłością i poczucie odmienności w stosunku do reszty Polaków – kształtowała się wśród Ślązaków niemiecka opcja narodowa, na co wielki wpływ miały też względy praktyczne – możliwość zdobycia obywatelstwa i wyjazdu do pracy w Niemczech.

Opowiedzenie się przeciw polskości, zaistnienie jako mniejszość po 1989 r., umożliwiło zmarginalizowanej grupie uzyskanie podmiotowości, dokonanie awansu społecznego. Odrębność rdzennych mieszkańców Opolszczyzny przejawia się przede wszystkim w mentalności, na którą

wpłynęły długoletnia przynależność państwowa i sąsiedztwo ludności germańskiej. Jest to zauważalne chociażby w schludnym urządzeniu przestrzeni publicznej, porządnie zagospodarowanych obejściach, co odróżnia ich od przybyszów z centrum i ze Wschodu, a jednocześnie łączy z pobratymcami zza zachodniej granicy.

Największym potencjałem i jednocześnie aktywnością grupa ta wyróżniała się w momencie uznania przez władze jej istnienia i legalizacji pierwszych organizacji. Wtedy, na podstawie rozkładu poparcia wyborczego, jej wielkość szacowano na mieszczącą się w przedziale 300-500 tys. W 1991 r. śląscy Niemcy wprowadzili do sejmu siedmiu posłów i jednego senatora, zdobywając w całym woj. opolskim 26 proc. głosów, przy czym w 20 gminach poparcie to sięgnęło nawet powyżej 75 proc. Jednak później elektorat mniejszości niemieckiej systematycznie się kurczył – dotychczasowi wyborcy przenosili głosy na partie ogólnopolskie, co do których uznali, że taka reprezentacja ma większy wpływ na ich los. Ponadto do uzyskania niemieckich dokumentów czy pracy w Niemczech organizacje mniejszościowe nie były już tak potrzebne. W 2002 r. jako Niemcy określiło się prawie 153 tys. spisanych, z których 90 proc. zamieszkiwało województwa śląskie i opolskie. Dziewięć lat później takich, jednoznacznych, deklaracji było już tylko 49 tys. (choć związek z narodem niemieckim ogółem zadeklarował 109 tys.).

Równolegle ze zmniejszaniem się zasięgu liczbowego i potencjału opcji niemieckiej, poszerzały się wpływy ugrupowań odwołujących się do interesu Śląska, podkreślające odrębność tak regionu, jak i mieszkańców. Na fali przemian ustrojowych powstały Ruch Górnośląski, Ruch Autonomii Ślaska, w 1997 podjęto natomiast pierwszą nieudaną próbę zarejestrowania Związku Ludności Narodowości Śląskiej, którego skarga na decyzję polskich sądów była również z negatywnym skutkiem rozpatrywana przez Trybunał w Strasburgu. Głównym argumentem w tym przypadku było dotychczasowe nieistnienie takiej narodowości, co wpłynęło także na niezaliczenie Ślązaków do beneficjentów ustawy o mniejszościach narodowych w 2005.

Obecnie działacze śląscy, demonstrując swą narodową odrębność, skupiają się przede wszystkim na eksponowaniu postulatów Ruchu Autonomii Śląska – hasła decentralizacji i federalizacji państwa. Jest to nawiązanie do okresu międzywojennego, kiedy to województwo śląskie jako jedyne w kraju posiadało własny sejm o dużych kompetencjach legislacyjnych, z prawem uchwalania ustawy budżetowej dla potrzeb odrębnego skarbu. Z racji zasilania go przez znaczącą część wpływów podatkowych na dobrym poziomie zaspokajane były w regionie podstawowe potrzeby społeczno-ekonomiczne, jak również te z zakresu kultury, nauki i oświaty. Ten specjalny status województwa, ustanowiony w lipcu 1920 r. decyzją Sejmu Ustawodawczego w Warszawie, jeszcze przed przyłączeniem regionu do Polski, został zniesiony w maju 1945 r. przez Krajową Radę Narodową.

deon.pl

W ostatnich latach śląscy autonomiści – narodowcy coraz aktywniej działają na lokalnej scenie politycznej. W 2010 r. w wyborach samorządowych uzyskali w woj. śląskim 8,5 proc. głosów, stając się czwartą siłą w regionie i członkiem rządzącej koalicji. Był to niespodziewany sukces mało znanej dotychczas organizacji, która swą działalność przejawiała przeważnie poprzez marsze, pikiety czy demonstrowanie flag i symboli na stadionach, a w poprzednich wyborach nie uzyskała żadnych mandatów. RAŚ liczy obecnie około siedmiu tysiecy członków i sympatyków, wśród których są także przyjezdni, nie znający śląskiej „godki". Własną wizję nacji organizacja tworzy w oparciu o podkreślanie roli subiektywnych kryteriów tożsamości narodowej. Śląska ideologia bazuje na znakach i wartościach będących elementami kultury tak polskiej (np. język), jak i niemieckiej (odwoływanie się do sławnych, pochodzących z regionu, postaci). Ważną rolę pełni mit własnej ojczyzny jako bogatej ziemi, niesprawiedliwie eksploatowanej w kolonialny sposób przez warszawskie centrum. Istnienie narodu uprawomacnia historia przedstawiana nawet w osobnych publikacjach z uwypuklonymi takimi faktami, jak obecność obszaru w Państwie Wielkomorawskim i związane z tym przyjęcie chrztu już w 863 r., epoka świetności w okresie rozbicia dzielnicowego (księstwa śląskie i opolsko-raciborskie), zwłaszcza za panowania Henryka Pobożnego i działalności św. Jadwigi. Etapy polsko-niemieckiej rywalizacji, rozgrywającej się przez wieki na tym obszarze, są włącznie z powstaniami śląskimi ocenione krytycznie jako „bratobójcza, górnośląska wojna domowa". Podkreślana jest także konieczność zespolenia Górnego Śląska w jedną jednostkę administracyjną poprzez połączenie dwóch obecnych województw z wykluczeniem Zagłębia, co dowodzi, jak nadal silne są społecznościowe podziały, układające się według dziewiętnastowiecznych linii granicznych.

Reakcje na powstanie ruchu śląskiego były często w środowisku polskim i niemieckim podobne – cechowała je obawa o zmniejszenie zasię-

gu własnych wpływów, zarzuty o rozbijanie regionalnej jedności i o działanie tylko w celu zaspokajania potrzeb wypływających z przywilejów dla mniejszości (przede wszystkim wyborczych). O ile tożsamość śląska jest bardziej rozpowszechniona w przedwojennej polskiej, wschodniej części regionu, można zauważyć, że znalazła także pole do rozwoju na Opolszczyźnie, co odbywa się kosztem popularnej tutaj dotychczas opcji niemieckiej, przy czym bardziej atrakcyjna jest wśród młodego pokolenia, nie mającego żadnych związków z kulturą niemiecką. Może to dowodzić merkantylnego uzasadnienia sporej ilości dotychczasowych identyfikacji z niemczyzną, które nie opierały się w takim stopniu na wartościach duchowych.

Wyniki pierwszego i drugiego spisu z pytaniem o narodowość, dowodzące jak na skutek rzucenia w obieg pewnego hasła możliwe jest poważne przekomponowanie struktury etnicznej poprzez dodanie do niej zupełnie nowego elementu, są wielkim sukcesem twórców śląskiej odrębności, uzyskanym już w kilka lat po rozpoczęciu działalności. Nieoczekiwanie Ślązacy stali się największą w kraju, choć wciąż nieuznawaną, mniejszością narodową, mimo posiadania pełni takich praw w Czechach i na Słowacji To właśnie wyniki spisu są najważniejszym argumentem uprawomacniającym istnienie narodowości śląskiej.

Krzysztof Goss

Radiację przykrył kurz

W dwadzieścia sześć lat po najstraszniejszej katastrofie atomowej w Europie słowo „Czarnobyl" nadal wywołuje ogromne emocje. Wydarzenia z 26 kwietnia 1986 roku były nie tylko osobistą tragedią licznych poszkodowanych i ich rodzin, ale miały także głębszy wymiar historyczny i społeczny.

Politolodzy są zgodni co do tego, że Czarnobyl stał się katalizatorem społecznego buntu przeciwko komunizmowi, który doprowadził do masowych protestów na Ukrainie i Białorusi, zakończonych ostatecznie rozpadem ZSRR w 1991 roku. Dziś, po ponad dwóch dekadach od tego wydarzenia, na skutki Czarnobyla możemy spojrzeć z pewnego dystansu, a ocena aktualnej sytuacji w zamkniętej strefie wokół elektrowni może być dla nas sporym zaskoczeniem.

Kamień węgielny ukraińskiej państwowości

Dość powszechnie uważa się, że katastrofa czarnobylska obnażyła słabość państwa i przyspieszyła rozpad Związku Radzieckiego. Wielotysięczne czarnobylskie marsze milczenia z lat 1986-1990 były pierwszymi tak wielkimi demonstracjami, wymierzonymi przeciwko radzieckiemu systemowi. Skala niezadowolenia zaskoczyła komunistyczne władze, a i w samym społeczeństwie Ukrainy i Białorusi przełamana została pewna bariera – odtąd ludzie nie bali się już występować przeciwko władzy. Dość radykalne w formie żądania wyjaśnienia przyczyn katastrofy oraz naprawy jej skutków stały się istotną częścią programu politycznego stworzonego później Białoruskiego Frontu Ludowego oraz ukraińskiego „Ruchu", co pośrednio zaowocowało aktem niepodległości Ukrainy i Białorusi 24 i 25 sierpnia 1991 roku.

Nowo powstałe państwo ukraińskie zrodziło się w dużej mierze na fali społecznego gniewu przeciwko katastrofie czarnobylskiej i już na wstępie przyjęło dość specyficzną politykę wobec tego zagadnienia. Podczas gdy władze radzieckie dążyły do zatuszowania skutków Czarnobyla i długo udawały, że nic się nie stało, to niepodległa Ukraina przeciwnie, starała się maksymalnie wyeksponować tę sprawę na arenie międzynarodowej. Ukraina w czasach prezydentury Krawczuka (1991-1994) stworzyła wizerunek kraju, który ucierpiał wskutek katastrofy atomowej i któremu bezwzględnie należy pomóc. Strategia ta przyniosła pozytywne efekty w postaci dość sporego zaangażowania społeczności międzynarodowej w pomoc dla ofiar Czarnobyla i likwidacji skutków katastrofy. Utworzony został międzynarodowy fundusz, dzięki któremu udało się przetworzyć zniszczoną elektrownię w bezpieczny obiekt, między innymi dzięki utworzeniu kilka lat temu nowego sarkofagu. Warto zaznaczyć, że Ukraina samodzielnie nie byłaby w stanie uporać się z tym problemem, a jeszcze w 2004 roku dość realne były obawy, że zamknięta elektrownia ulegnie wtórnej awarii.

Czarnobylska mitologia

Mówiąc o katastrofie czarnobylskiej i jej skutkach, nie sposób pominąć kwestii kulturowych. Wskutek awarii zniszczeniu i wyludnieniu uległy tereny, które posiadały niezwykle cenne dziedzictwo historyczne i etnograficzne. Co prawda w czasach sowieckiej rusyfikacji do tradycji kulturowych Polesia nie przywiązywano zbyt wielkiej wagi, ale wystarczy odwiedzić Muzeum Czarnobyla w Kijowie czy poczytać wydawaną na Ukrainie „Czarnobylską Gazetę", by zrozumieć, jak wiele z tego dziedzictwa bezpowrotnie straciliśmy. Żeby uzmysłowić sobie skalę zniszczeń w kulturze i tradycji wystarczy wyobrazić sobie, że nagle wskutek katastrofy cał-

kowicie wysiedlony zostaje powiat hajnowski, bielski i białostocki, a lokalna kultura jest od tej pory prezentowana wyłącznie w kategoriach dokumentacji stanu sprzed Armagedonu i nie ma przed sobą żadnej przyszłości.

Nawiasem mówiąc, porównanie z Armagedonem jest bardzo częstym motywem rodzącej się na naszych oczach „czarnobylskiej mitologii". Ukraińscy i białoruscy czarnobylcy często przytaczają słowa z biblijnej Księgi Apokalipsy, mówiące o gwieździe zwanej Piołunem. Piołun to po ukraińsku *czornobyl*, a atomowa katastrofa jest często interpretowana w kulturze jako spełnienie tej biblijnej przepowiedni.

Przyroda budzi się do życia

Znacznie bardziej optymistyczna jest ocena tego, co związane z czarnobylską nauką. Znaczenie terenów czarnobylskich dla współczesnej nauki bez przesady można porównać do badań kosmicznych. W obu przypadkach obiektem doświadczeń są unikalne i ekstremalne sytuacje, co sprzyja sensacyjnym i przełomowym odkryciom. Trudno jest znaleźć w Europie drugi tak wielki „poligon doświadczalny", na którym można prowadzić badania naukowe dotyczące wpływu radiacji na ekosystem. Nic dziwnego, że zaraz po upadku komunizmu do Sławutycza (osada, gdzie mieści się zarząd strefy czarnobylskiej) przyjechało kilkuset naukowców z całego świata, głównie z Ameryki, Japonii i Europy Zachodniej.

To właśnie na bazie doświadczeń przeprowadzonych w Czarnobylu powstała hipoteza tzw. hormezy radiacyjnej, która głosi, że w małych dawkach promieniowanie jest nie tyle nieszkodliwe, co wręcz korzystne dla organizmu. Szczęściem w nieszczęściu okazała się możliwość obserwacji procesów, zachodzących w poleskiej przyrodzie, która zmieniła nastawienie naukowców do promieniowania radioaktywnego. Okazuje się, że skutki radiacji nie są tak katastroficzne, jak wcześniej sądzono, a organizmy potrafią się przystosować nawet do takiego poziomu radiacji, który wcześniej był uznawany za krytycznie wysoki. Praktycznym aspektem tych badań było opracowanie nowych leków, w tym również tych, które pomagają w walce z rakiem.

Zadziwiające jest przy tym to, jak szybko do życia powróciła czarnobylska przyroda. W pierwszych latach po katastrofie tereny w promieniu 30 km od elektrowni przypominały księżycowy krajobraz – połamane i uschnięte kikuty drzew, brak zieleni i totalna pustka. Dziś, w 26 lat po katastrofie, poleska puszcza w tym miejscu jest bujniejsza, niż gdziekolwiek indziej na Ukrainie i Białorusi. Naukowcy rezydujący w Sławutyczu wskazują, że według ich badań dzikie drapieżniki (wilki, rysie) chętniej przebywają w zamkniętej strefie, niż poza nią. Wszystko dzięki temu, że tereny te opuścił człowiek, stwarzając tym samym komfortowe warunki dla życia dzikiej zwierzyny. Okazuje się, że zwykła działalność człowieka jest dla przyrody bardziej uciążliwa, niż znacznie przekroczona dawka radiacji. Ten zaskakujący wniosek powinien dać nam nieco do myślenia i uzmysłowić nam, jak mało wiemy o ochronie przyrody.

Żeby uzmysłowić sobie skalę zniszczeń w kulturze i tradycji wskutek awarii elektrowni atomowej w Czarnobyli wystarczy wyobrazić sobie, że nagle wskutek katastrofy całkowicie wysiedlony zostaje powiat hajnowski, bielski i białostocki, a lokalna kultura jest od tej pory prezentowana wyłącznie w kategoriach dokumentacji stanu sprzed Armagedonu i nie ma przed sobą żadnej przyszłości.

Jak to możliwe, że wilki i rysie wolą żyć w skażonej strefie niż poza nią, a czarnobylskie sosny są mocniejsze, niż te kijowskie? Odpowiedź daje nam stara i poczciwa teoria ewolucji. Otóż zaraz po katastrofie radiacja była tak wysoka i nieznośna, że wskutek niej wyginęło ponad 90% organizmów roślinnych i zwierzęcych. Ale te kilka procent najsilniejszych pozostało. Po kilku latach promieniowanie opadło, radionuklidy zostały związane przez korzenie roślin i zaabsorbowane przez glebę, a te rośliny i zwierzęta z najsilniejszymi genami zaczęły się rozmnażać. Nastąpił po prostu klasyczny dobór naturalny, wskutek

nn.by

Radaŭnica – powielkanocne wspomnienie zmarłych w „zonie"

którego obecnie w strefie czarnobylskiej żyją rośliny i zwierzęta o naprawdę dobrych genach – potomkowie tych organizmów, które przetrwały największą katastrofę technogenną wszechczasów.

Pozytywna perspektywa

Dziś o terenach wokół Czarnobyla coraz rzadziej mówi się w kategoriach Apokalipsy, a coraz częściej szuka się konkretnych rozwiązań gospodarczych. Założenie ukraińskiej strategii dotyczącej tych obszarów jest proste: w pierwszej kolejności należy zapewnić bezpieczeństwo, a następnie samowystarczalność tych obszarów – i stopniowo przywracać je do życia. W niedalekiej przyszłości Strefa Izolacji ma przestać być traktowana jako problem, który wymaga stałych dotacji od państwa i wspólnoty międzynarodowej, a zamiast tego ma zacząć zarabiać na siebie i przynosić korzyści.

O pierwszym kierunku zagospodarowania Czarnobyla już sobie powiedzieliśmy – są nim badania naukowe. Równolegle do niego w Czarnobylu w ostatnich latach rozwija się turystyka. Jeszcze kilka lat temu na wyjazd w te tereny mogli sobie pozwolić jedynie specjaliści lub osoby, które w jakiś sposób udowodniły, że jest to im potrzebne dla pracy zawodowej (naukowcy, dziennikarze itp.). W 2010 roku ukraińskie władze zdjęły ograniczenia i zalegalizowały to, co było rzeczywistością już od jakiegoś czasu, czyli czarnobylską turystykę.

Dziś wycieczki do Czarnobyla organizują już nie tylko kijowskie, ale również krakowskie czy warszawskie biura podróży. Radiacja jest pod kontrolą i z wyjątkiem kilku krytycznych miejsc można tam przebywać bez odzieży ochronnej. Coraz częściej mówi się o przywróceniu szlaku żeglownego na Prypeci oraz uruchomieniu ruchu pasażerskiego na linii kolejowej, przecinającej strefę czarnobylską. Same zaś tereny wokół Czarnobyla mają zostać obsiane rzepakiem, z którego następnie w Sławutyczu ma być produkowane biopaliwo.

Życia i zdrowia tym, którzy ucierpieli wskutek katastrofy, niestety nie jesteśmy w stanie przywrócić. Nie cofniemy również i tych wszystkich nieodwracalnych strat w kulturze i tradycji tej części Polesia. Mimo wszystko pozostaje nam jednak się cieszyć, że największa katastrofa technogenna w dziejach Europy okazała się być mniej brzemienna w skutkach, niż początkowo sądziliśmy.

Jakub Łoginow

Białoruś. Fakty i mity

Wojciech Szewczak, nauczyciel ze Szczytna, przez pięć lat (2006-2011) mieszkał i pracował w Grodnie. Był nauczycielem w liceum prowadzonym przez Polską Macierz Szkolną i redaktorem naczelnym „Rocznika Grodzieńskiego", wydawanego ze środków Senatu RP przy współpracy konsula generalnego w Grodnie, Adama Bernatowicza. Jego wspomnienia z tego okresu zapisał Andrzej Gawryluk, nasz czytelnik z Olsztyna.

Kompetencje autora

W liceum w Grodnie byłem zatrudniony na stanowisku konsultanta ds. historii Polski. Opiekowałem się tam również Klubem Filmowym „Niemen", w którym uczyłem młodzież realizacji produkcji filmowych i prowadziłem Dyskusyjny Klub Filmu Polskiego, gdzie mieszkańcy Grodna (przede wszystkim młodzież) poznawali polskie filmy. Miałem zajęcia dodatkowe z historii Polski i historii powszechnej dla młodzieży oraz organizowałem konkursy historyczne. Dzięki tym działaniom miałem bardzo dobry kontakt z grodzieńską młodzieżą. Przy Polskiej Młodzieży Szkolnej prowadziłem także wykłady dla Uniwersytetu Trzeciego Wieku, pomagałem w organizowaniu uroczystości i imprez, czasem w nich uczestniczyłem (również nieoficjalnych, takich jak imieniny, wigilia itp.). Miałem dobry kontakt z organizacjami polonijnymi, w tym z obydwoma Związkami Polaków – Andżeliki Borys (nieuznawanym przez władze) i Józefa Łucznika (oficjalnym). Sporadycznie miewałem też wykłady poświęcone Unii Europejskiej na Uniwersytecie Grodzieńskim.

Oprócz zajęć w Grodnie kilka razy w roku prowadziłem lekcje w mniejszych miejscowościach na Grodzieńszczyźnie, m.in. w Brzozówce (ok. 10 tys. mieszkańców), Lidzie (ok. 100 tys. mieszkańców) i Baranowiczach (ok. 160 tys. mieszkańców). Spotkania te pozwoliły mi zapoznać się z innymi niż w Grodnie warunkami życia, a tym samym innymi problemami mieszkańców tych miejscowości.

Z racji wykonywanego zawodu i środowiska, w którym przebywałem, najwięcej czasu spędziłem na rozmowach z mieszkającymi na Białorusi osobami polskiego pochodzenia. Ogromną ilość czasu poświęciłem na poznanie środowiska białoruskiej opozycji w Grodnie. Wiele godzin spędziłem na rozmowach z dziennikarzami (białoruskich mediów legalnych, opozycyjnych i polonijnych, ale też z polskimi dziennikarzami realizującymi materiały na Białorusi), a także ze zwykłymi mieszkańcami Grodna, białoruskimi urzędnikami, milicjantami itd. Jako pomysłodawca, a potem redaktor naczelny „Rocznika Grodzieńskiego" miałem dobry kontakt ze środowiskiem naukowym Grodna

i grodzieńskimi artystami (utworzyłem galerię sztuki Korytarz, którą się opiekowałem).

Dzięki dobrym stosunkom z sąsiadami (mieszkałem w tym czasie w sześciu miejscach) mogłem poznać życie i problemy zwykłych mieszkańców Białorusi. Realizując filmy dokumentalne („Święty Dąb", „Pamięci Michała Wołłowicza", „Święte Błota"), mogłem lepiej poznać życie białoruskich kołchozach i chutorach. Dzięki częstym podróżom po Grodzieńszczyźnie i całej Białorusi poznałem specyfikę życia od Grodna na północnym zachodzie do Połocka na północnym wschodnie oraz strefy czarnobylskiej na południowym wschodzie kraju. Z braku czasu nie zwiedziłem jedynie Polesia (południowo-zachodnia Białoruś).

Język białoruski

Oficjalne języki obowiązujące na terytorium Republiki Białoruś to białoruski i rosyjski, jednak w rzeczywistości powszechnie używa się jedynie języka rosyjskiego. Język białoruski jest w praktyce językiem wymierającym, używanym bardzo rzadko, tylko poza miastami i jedynie przez osoby w starszym wieku (powyżej 60. roku życia). W miastach językiem białoruskim posługują się niektóre środowiska naukowe (np. Wydział Historii Uniwersytetu Grodzieńskiego). Teksty pisane do „Rocznika Grodzieńskiego" przez pracowników Uniwersytetu Grodzieńskiego, sprawdzane pod kątem językowym przez zawodowych białorutenistów, były zazwyczaj bez zarzutu. Jeżeli zawierały błędy językowe, to ich ilość była minimalna.

Językiem białoruskim próbują się również posługiwać niektóre ugrupowania opozycyjne, traktując go jednak raczej jako formę walki politycznej, niż jak własny język. W przeciwieństwie do naukowców znajomość tego języka w gronie opozycyjnych działaczy nie jest najlepsza. Kilkakrotnie zwracałem się do nich o podanie poprawnej formy zdania czy wyrazu, zazwyczaj podawane przez nich wersje były ze sobą sprzeczne.

Oficjalna polityka państwa wspiera język białoruski. Język białoruski jako przedmiot jest obowiązkowy w szkołach, jednak pozostałe lekcje są zazwyczaj prowadzone po rosyjsku. Można więc stwierdzić, że na Białorusi język białoruski jest traktowany jako język obcy. Uczniowie nie rozmawiają w tym języku w domach rodzinnych, więc zaczynają jego naukę dopiero w szkołach. Prawo Republiki pozwala na tworzenie klas z białoruskim językiem nauczania, jednak brakuje chętnych. W roku szkolnym 2011/12 w grodzieńskiej *obłasti* chęć nauki w takiej klasie zgłosili rodzice 169 uczniów, utworzono 20 klas.

Grodno z lotu ptaka

W miastach i miasteczkach na Grodzieńszczyźnie tablice z nazwami ulic są w większości w języku białoruskim, bardzo rzadko rosyjskim, kilkakrotnie spotkałem się z dwoma tablicami obok siebie (białoruską i rosyjską) jednocześnie. Bardziej na wschód spotyka się częściej tablice jedynie w języku rosyjskim.

Młodzież traktuje język białoruski bardziej jak tradycję czy element historii, niż narzędzie służące porozumiewaniu się. Słaba znajomość tego języka wśród moich uczniów potwierdza, że uczą się go jak obcego, nie używając na co dzień ani w domu, ani w swoim środowisku. Na moje pytania, czy posługują się językiem białoruskim na co dzień, a jeśli tak, to w jakich sytuacjach, często otrzymywałem sprzeczne odpowiedzi, z których wynikało, że chcieliby się nim posługiwać (bo wypada, tak jak wypada znać historię czy tradycję swego narodu), ale nie bardzo widzą sens korzystania z tej umiejętności. Przedstawiciele starszego pokolenia (szczególnie 30-50-latkowie) mówili mi często wprost, że nie znają białoruskiego i nie chcą się nim posługiwać, bo traktują go jak gwarę, język wieśniaków (w złym znaczeniu tego słowa, tzn. ludzi ciemnych, zacofanych, niemodnych). Co ciekawe, wśród tych osób było wiele takich, którym bardzo podobało się brzmienie języka polskiego.

Mimo że oficjalnie władze w Mińsku wspierają język białoruski, to jednak w mediach państwowych króluje język rosyjski (w praktyce jest jedynym językiem oficjalnych mediów, a materiały białoruskojęzyczne pojawiają się sporadycznie, najczęściej w prognozach pogody). Dodatkowo obywatele RB bardzo często korzy-

(Ciąg dalszy na str. 31)

Стравы на Вялікдзень ды не толькі

вясновая салата

на 2 порцыі

салата зялёная: 6 ліствоў
агуркі: 2 маленькія
радзіска: 8 шт.
зеляніна (цыбуля, кроп): па 2 лыжкі
зярністы тварог: 150 гр.

прыгатаваньне

салатнае лісьце парваць на часткі, выкласьці на талеркі. паверх выкласьці скрылікі агуркоў і радзіскі, пасыпаць пасечанай зялянінай. паверх выкласьці тварог і адразу есьці. у тварог можна дадаць соль, калі хочацца, каб салата была больш салёнай

аладкі з кабачкоў

спатрэбіцца

кабачок або цукіні: 500 гр.
яйкі: 1-2 шт.
мука: 2-3 лыжкі
соль: ~1/3 мал. лыжкі
алей для смажаньня

прыгатаваньне

з кабачка зьняць скурку і, калі патрэбна, ачысьціць ад насеньня. падзерці яго на тарцы з буйнымі дзірачкамі, дадаць соль, яйкі, перамяшаць. усыпаць муку, дбайна разьмяшаць і смажыць на алеі да залацістага колеру

плоў

на 5-6 порцый

рыс: паўтары шклянкі
мяса (сьвініна ці курыца): 600 гр.
морква: 2 шт.
соль, спэцыі (куркума, кроп, кмен, перац чорны і чырвоны)

прыгатаваньне

рыс засыпаць у рондаль і заліць вадой (4 з паловай шклянкі). давесьці да кіпеньня, пасаліць і дадаць куркуму, гатаваць 15 хв. на маленькім агні, потым закрыць накрыўкай, даць пастаяць яшчэ 15 хв. тымчасам мяса парэзаць, выкласьці на гарачую патэльню з алеем, падсмажыць на вялікім агні 5 хв., потым агонь паменшыць. моркву патаркаваць ці парэзаць саломкай, дадаць да мяса. усё гэта пасаліць, дадаць спэцыі і тушыць каля 20 хвілінаў. выкласьці мяса ў рондаль з рысам, перамяшаць, даць пастаяць 10 хв.

бабка

спатрэбіцца

бульба: 3 кг
мяса ці фарш (сьвініна): 500-600 гр.
цыбуля: 2-3 шт.
мука: 2-3 лыжкі
спэцыі для мяса (кроп, кмен, перац)
соль, алей

прыгатаваньне

мяса парэзаць на дробныя кавалкі ці здрабніць на мясарэзцы. злёгку абсмажыць, дадаць соль (~ палова мал. лыжкі), спэцыі. бульбу і цыбулю абабраць, надраць на дробнай тарцы, пасаліць (~ 1 мал. лыжка), дадаць 2-3 лыжкі мукі, абсмажанае мяса, добра перамяшаць. форму з высокім борцікам змазаць алеем, выкласьці бульбяную масу, верх апырскаць алеем. пячы ў разагрэтай духоўцы пры 180°С каля гадзіны

катлеты "папараць-кветка"

на 2 порцыі

курынае філе: 2 кавалкі
сыр: 40 гр.
яйка: 1 шт.
мука: 2 лыжкі
сухары для паніраваньня: 3 лыжкі
соль, алей

прыгатаваньне

для прыгатаваньня патрэбна філе таўшчынёй недзе да 0,7 см. калі мяса занадта тоўстае, лепей разрэзаць на два больш тонкія пласткі, ці проста зрэзаць залішнюю таўшчыню. курынае філе трошкі адбіць. на край пакласьці сыр, згарнуць рулецікам. яйка расьцерці з сольлю. на асобныя талеркі насыпаць муку і сухары. кожны рулецік укачаць у муку, пасьля абмакнуць у яйка і ўкачаць у сухары. смажыць на патэльні з усіх бакоў да зарумяньваньня. падаваць гарачымі

калдуны з грыбамі

спатрэбіцца

бульба: 2 кг
цыбуля: 1 - 2 шт.
яйкі: 1 шт.
соль, алей
для начынкі:
грыбы (пячурыцы): 300 гр.
Цыбуля: 1 - 2 шт.
соль

прыгатаваньне

падрыхтаваць начынку: грыбы і цыбулю дробна парэзаць і падсмажыць. бульбу і цыбулю абабраць, дробна патаркаваць. адціснуць з бульбы сок, каб атрымалася даволі густая маса. дадаць соль, яйка, дбайна перамяшаць. з бульбы зрабіць ляпёшку, у цэнтар пакласьці грыбную начынку, загарнуць краі і сфармаваць піражок. зрабіць тое самае з астатняй бульбай. смажыць на сярэднім агні да зарумяньваньня. падаваць са сьмятанай

блiны з курынай пячонкай

на 10 бліноў

яйкі: 2 шт
малако: 2 шклянкі
мука: 1,5 - 2 шклянкі алей: 2 лыжкі
для начынкі
курыная пячонка: 300-400 гр.
соль
зялёная цыбуля

прыгатаваньне

пячонку парэзаць на невялікія кавалкі, абсмажыць на алеі з сольлю. для бліноў: яйкі зьмяшаць з 1 шклянкай малака, паступова дадаць муку і добра перамяшаць. уліць алей, перамяшаць і дадаць астатняе малако. пячы на разагрэтай патэльні, кожны блін каля 2 хв. начынку выкласьці на сярэдзіну бліна, краі сабраць да цэнтру і завязаць зялёнай цыбулінкай

"чакалядныя яйкі"

на 8-10 піроэіваў

печыва ("сьметанкавае", "да гарбаты" ці інш.): 320 гр.
масла: 60 гр.
малако: 100 мл
згушчанае малако: 2 лыжкі
какава: 1 мал. лыжка
ванільны цукар: 2 мал. лыжкі
какосавая стружка: 3 лыжкі

для глазуры

чакалада: 75 гр.
малако: 2 лыжкі
масла: 1 лыжка

для ўпрыгожваньня

каляровая пасыпка / какосавая стружка / белая глазура - па жаданьню

→

←

прыгатаваньне

малако падагрэць разам са згушчаным малаком, ванільным цукрам і какавай, давесьці да кіпеньня, трошкі астудзіць. дадаць мяккае масла, разьмяшаць. печыва здрабніць у крышынкі. зьмяшаць з какосавай стружкай, высыпаць у малочна-масьляную сумесь і дбайна вымясіць. зь цеста зьляпіць пірозівы, надаўшы ім форму яек, і паставіць у холад на некалькі гадзінаў. у маленькі рондаль пакласьці масла, здробненую чакаляду, дадаць малако. памешваючы, падагрэць на маленькім агні, каб атрымалася гладкая аднародная глазура. адразу ж абмакнуць у яе пірозівы, пакуль глазура не застыла. цяпер можна пасыпаць яйкі каляровай абсыпкай ці какосавай стружкай. каб упрыгожваць белай глазурай, яйкі ахаладзіць, каб спачатку застыла чакаляда. гатовыя пірозівы паставіць у лядоўню да застываньня глазуры

куліч

для цеста

дрожджы: 30 гр.
малако: 1 шклянка
яйкі: 3 шт. + 1 жаўток для змазваньня
цукар: 3/4 шклянкі
ванільны цукар: 1 лыжка
масла: 100 гр.
мука: ~750 гр. (5 шклянак)
сухія ягады, цукаты (разынкі, курага): 100-150 гр.

для глазуры

1 бялок, 1/2 шклянкі цукровай пудры
1 мал. лыжка лімоннага соку

прыгатаваньне

дрожджы раскрышыць, заліць цёплым малаком, дадаць лыжку цукру і шклянку мукі, перамяшаць і паставіць у цёплае месца, каб узьнялося. калі рошчына ўздымецца, перамяшаць і пакінуць падыходзіць яшчэ раз. у цеста дадаць яйкі, цукар, мяккае масла і ўсё перамяшаць. часткамі ўсыпаць муку і замясіць цеста. цукаты зьмяшаць з лыжкай мукі і дадаць у цеста, старанна вымясіць. цеста павінна атрымацца досыць пругкім і не прыліпаць да рук ці посуду. пакінуць цеста ў цёплым месцы на 1-2 гадзіны, каб падышло. формы змазаць маслам, раскласьці цеста, каб яно займала ня болей за палову формы (лепей нават менш). формы накрыць ільняным ручніком, і зноў пакінуць, пакуль цеста не павялічыцца ўдвая. разагрэць духоўку да 170°. цеста змазаць жаўтком і пячы да зарумяньваньня. для глазуры ўзьбіць бялок з цукровай пудрай і лімонам. кулічы астудзіць, змазаць глазурай. з такой колькасьці цеста ў мяне атрымліваецца 3 кулічы дыяметрам 15, 12 і 8 см, вышыня ~10 см

морс з журавінаў

спатрэбіцца

журавіны: 200 гр.
цукар: 5-6 лыжак

прыгатаваньне

журавіны патаўчы альбо здрабніць кухонным камбайнам. адціснуць сок (праз баваўняную тканіну або марлю, складзеную ў некалькі столак). жамерыны заліць дзьвюма шклянкамі кіпню, гатаваць ~5 хвілінаў, адцадзіць. У адвар дадаць цукар, выціснуты сок, уліць яшчэ літру гатаванай халоднай вады, перамяшаць і астудзіць

Больш рэцэптаў беларускай кухні знойдзеце на сайце: http://www.talerka.org

(Ciąg dalszy ze str. 31)
stają z mediów rosyjskich (przede wszystkim telewizji i Internetu), które z oczywistych względów są rosyjskojęzyczne. Językiem białoruskim posługują się niektóre media opozycyjne i te finansowane przez Polskę (TV Biełsat, Radio Racja). Docierają one jednak do znikomej liczby odbiorców i w praktyce nie mają znaczącego wpływu na obywateli Republiki Białoruś.

W kołchozach i chutorach można spotkać osoby posługujące się na co dzień językiem białoruskim. Zawsze są to osoby starsze (powyżej 50. roku życia). W zdecydowanej większości wypadków nie jest to czysty język białoruski, lecz tzw. trasianka (od sieczki – rodzaju paszy dla inwentarza domowego, składającego się z dobrej jakościowo paszy z domieszką plew, tzn. paszy gorszej jakości), czyli białoruski ze sporą domieszką rosyjskiego. W czasie realizacji filmów dokumentalnych spotkałem jednak osoby mieszkające w okolicach Grodna, mówiące czystym językiem białoruskim. Na uwagę zasługuje fakt, że również poza miastem spotykałem jedynie starsze osoby mówiące czystym językiem polskim (bez tzw. wschodniego akcentu).

Mimo że oficjalnie oba języki mają na terenie Republiki jednakowy status, to jednak od kilku lat dokumenty bankowe można wypełniać jedynie w języku rosyjskim.

Wizja historii

Wizja historii to bardzo poważny problem młodego, kształtującego się dopiero państwa białoruskiego. Tu, podobnie jak przy języku, ścierają się ze sobą dwa główne nurty – oficjalny-państwowy, prorosyjski (właściwie prosowiecki), powszechnie akceptowany przez zdecydowaną większość obywateli Republiki, i opozycyjny, mówiący o ruskich (białoruskich) korzeniach Wielkiego Księstwa Litewskiego i odwołujący się do tradycji Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

W szkołach historia jest nauczana na bardzo niskim poziomie. Z rozmów z moimi uczniami wywnioskowałem, że nauczycieli tego przedmiotu można podzielić na dwie grupy. Grupę pierwszą tworzą ci, którzy niewiele wymagają od uczniów. Może to wynikać z tego, że nie wierzą oni w historię podawaną w podręcznikach i programach nauczania, więc nie chcą jej przekazywać uczniom. Drugą grupę tworzą nauczyciele wymagający od uczniów bardzo dużo, szczególnie wiedzy pamięciowej (daty, nazwiska itp.), nie uczący myślenia i tworzenia związków przyczynowo-skutkowych. Nauczyciele, których zaliczyłem do tej grupy, uznają historię prosowiecką i takiej uczą. Spośród nauczycieli historii uczących moich uczniów w białoruskich szkołach tylko jeden przekazywał treści niezgodne z oficjalną (zawartą w podręcznikach) wizją dziejów, a jednocześnie dużo wymagał od młodzieży.

Oficjalny nurt prorosyjski (właściwie prosowiecki) kładzie ogromny nacisk na historię II wojny światowej, a szczególnie tzw. wielkiej wojny ojczyźnianej (1941-45). Jednym z elementów tego nurtu są obchody Dnia Zwycięstwa, na które na terenie całej Białorusi kładzie się ogromny nacisk. Podkreślane są wówczas związki z Armii Czerwoną. W nurcie oficjalnym akcentuje się udział Białorusinów w działaniach partyzanckich na tyłach armii niemieckich operujących na froncie wschodnim, a także spory ich udział ilościowy w Armii Czerwonej.

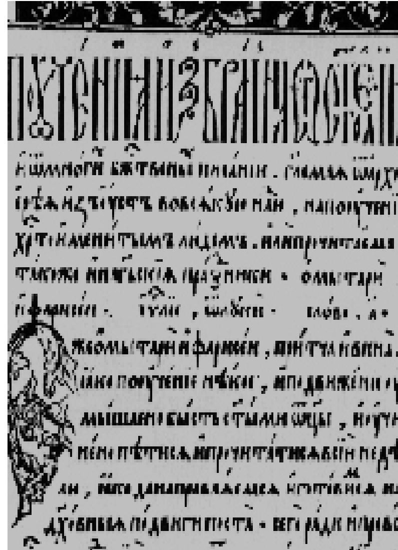
Bardzo dobrym przykładem zakorzenienia tej prosowieckiej wizji historii w umysłach Białorusinów jest fragment rozmowy, którą przeprowadziłem z jedną z moich uczennic, mającą polskie pochodzenie, a starającą się o stypendium rządu polskiego. Ta mieszkająca na Białorusi Polka, którą przygotowywałem do egzaminu z historii na studia do Polski, dość długo dowodziła, że jedynie Armia Czerwona przy pomocy Białorusinów pokonała hitlerowskie Niemcy w czasie II wojny światowej. Mimo że przytaczałem konkretne fakty i liczby, to jednak nie przekonałem jej, że mogło być inaczej.

Odmienną wizję historii Białorusi próbują propagować niektóre środowiska opozycyjne. Według nich w średniowieczu na terenach dzisiejszej Białorusi istniały silne księstwa ruskie, z których następnie wykształciło się Wielkie Księstwo Litewskie. Duchowym spadkobiercą WKL powinna więc być Białoruś, a nie Litwa, a jedną z najważniejszych postaci w historii Białorusi jest Witold Kiejstutowicz. Środowiska te kładą duży nacisk na ten właśnie okres historii i odwołują się do tradycji księstw ruskich, Wielkiego Księstwa Litewskiego i późniejszej Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Przedstawiciele tego nurtu kładą zdecydowanie mniejszy nacisk na historię II wojny światowej. Spotyka się wśród nich osoby negujące ochotnicze wstępowanie Białorusinów w szeregi Armii Czerwonej.

Oficjalną, państwową wizję historii dość dobrze widać na przykładzie pomników stojących dotychczas w miastach, miasteczkach i kołchozach. W większości nawet małych miejscowości stoją pomniki poświęcone żołnierzom poległym w wojnie ojczyźnianej. Zazwyczaj przedstawiają one żołnierza z bronią (w skali 1: 1 lub zbliżonej) lub kobietę z dziećmi wypatrującą męża-żołnierza wracającego z wojny. Pomniki te prezentują z reguły wątpliwą wartość artystyczną, często są malowane na kolor srebrny lub złoty. W każdym większym mieście i wielu miasteczkach na głównych placach stoją obeliski, pod którymi umieszczony jest płonący znicz. Pomniki te nazywane są wiecznym ogniem i również poświęcone są żołnierzom poległym w wielkiej wojnie ojczyźnianej. W ostatnich latach szczególnie w mniejszych miejscowościach wieczne ognie są coraz częściej wygaszane ze względów ekonomicznych (koszty paliwa).

Dokończenie nastąpi

Wojciech Szewczak

Календарыюм

Красавік – гадоў таму

665 – 27.04.1347 г. у Вільні быў замучаны сьв. Антоній - першы з трох віленскіх мучанікаў (праз некалькі тыдняў мучаніцкую сьмерць прыняў сьв. Іаан, а потым сьв. Яўстафій). Былі яны кананізаваныя ў 1374 г. На месцы іх сьмерці князь Канстанцін Астрожскі ў пачатку XVI ст. пабудаваў Сьвята-Троіцкі Сабор.

610 – 1402 г. – крыжацкі наезд на Гарадзеншчыну (таксама частку Беласточчыны), аблога Гарадзенскага замку.

410 – 19.04.1602 г. пам. Ян Абрамовіч, ваявода менскі і смаленскі. Адукаваны чалавек, праціўнік езуітаў. Выдаўца „Катэхізіса” (1598 г.) з 300 рэлігійнымі песьнямі.

180 – 2.04.1832 г. у маёнтку Вака каля Вільні нар. Павал Баброўскі (пам. 16.02.1905 г.), гісторык і этнограф. Пачатковую адукацыю атрымаў пад кіраўніцтвам свайго дзядзькі Міхаіла Баброўскага, выдатнага беларускага вучонага (нар. у 1784 г. у Вульцы-Выганоўскай Бельскага павету). Рэдактар выдатнай працы (кіраўнік выданьня) па гісторыі Гарадзеншчыны і Беласточчыны - аснаўной крыніцы пра Беласточчыну перад 1863 г. „Матэрыялы для геаграфіі і статыстыкі Расіі, сабраныя афіцэрамі Генэральнага штаба. Гродзенская губерня”. У працы пададзены зьвесткі па гаспадарцы, этнаграфіі, асьвеце, пра гарады і мястэчкі губэрні. Вывучаў гісторыю летапісаў – „Лёс Супрасьльскага рукапісу...”, „Яшчэ нататка пра Супрасьльскі рукапіс” ды ўніяцкай Царквы ў Беларусі.

Kaliś śpiawali

Tonka kanapielka

Haradok
N. Szeremeta

Umiarkowanie /10"/

1.Ton-ka, ton-ka ka-na-piel-ka, hej, wi-no, zie-le-no.
Naj-tan-czej-sza pan-na Wie-ra, hej, wi-no zie-le-no.

1. Tonka, tonka kanapielka -
   Wino ż majo – zieleno. *

2. Najtanczejsza panna Hanna –

3. Chusty myła, biel bieliła –

4. Złoty pierścień uraniła –

5. Szczuka – ryba padchwaciła –

6. Iszli chłopcy rybałoŭcy –

7. – Oj, wy chłopcy-rybałoŭcy -

8. Wy zakińcie złoty niewad –

9. I złapajcie szczuku-rybu –

10. I złapajcie, razpytajcie –

11. Złoty pierścień wy dastańcie –

12. – A szto, pani, za dar dasi?

13. – Oj, dar dam ja wam niemały –
14. Adnamu dam złoty kubak –

15. A druhomu – żółty pierścień –

16. A treciamu – sama młoda.

17. Sama młoda – jak jagoda.

*2-hi radok taki sam u kożnym kuplecie.

Sa zbornika „Biełaruskija piesni Haradockaj ziamli”, Haradok 2011. Ad Niny Szeremeta (nar. u 1925 h.) z Haradka (rodam z Piańkoŭ) zapisaŭ 5.V.1997 h. i aprac. **Sciapan Kopa**

135 – 1.04.1877 г. у Дабрасельцах на Гарадзеншчыне нар. Васіль Захарка, прэзыдэнт Беларускай Народнай Рэспублікі у 1928-1943 гг. З 1923 г. жыў у Празе Чэскай, дзе памёр 14.03.1943 г. і пахаваны на Альшанскіх могілках.
105 – у красавіку 1907 г. пад Менскам нар. Надзея Абрамава (пам. 18.02.1979 г.), грамадзкая дзеячка, лекар. У 1943 г. узначаліла аддзел дзяўчат Саюзу Беларускай Моладзі. Пасьля вайны ў эміграцыі, жыла ў Нямеччыне.
100 – 6.04.1912 г. у Пецярбурзе нар. Леанід Барысаглебскі, фізік, настаўнік. Выпускнік Навагрудзкай Беларускай Гімназіі і Віленскага Унівэрсытэту. Член Беларускага Студэнцкага Саюзу. З 1944 г. быў выкладчыкам Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту ў Менску, распрацаваў рэлятывістычную тэорыю элемэнтарнай часьціны.
40 – 25.04.1972 г. пам. у ЗША Віктар Войтанка (нар. 6.11.1912 г. у фальварку Мачульня, Навагрудзкага павету), грамадзкі дзеяч, лекар, сьвятар. Выпускнік Віленскага ўнівэрсытэту, дзеяч Беларускага Студэнцкага Саюзу. Заснавальнік, падчас нямецкай акупацыі, мэдычнай школы ў Баранавічах. Пасьля вайны жыў у ЗША. У 1969 г. стаў сьвятаром Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы.
75 – 11.04.1937 г. памёр (пакончыў жыцьцё самагубствам у Магілёўскім псыхіятрычым шпіталі) Цішка Гартны (Зьміцер Жылуновіч – нар. 4.11.1887 г. у Капылі), пісьменьнік, дзяржаўны беларускі дзеяч БССР. Дэбютаваў у „Нашай Ніве" ў 1908 г. Быў членам Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту БССР (1920 – 1931). 15.11.1936 г. арыштаваны.

Апрацавалі **Лена Глагоўская і Вячаслаў Харужы**

Лісты Васіля Захаркі

1 красавіка споўніцца 125 год ад нараджэньня Васіля Захаркі. Ад першага майго тэксту пра яго („Na wygnaniu") у „Czasopisie" прайшло амаль 20 гадоў (1993, № 6, с. 6-7). Ім менавіта ва ўсёй беларускай геаграфічнай прасторы прыпаміналася ўпершыню пасьля заканчэньня II сусьветнай вайны постаць беларускага палітыка, міністра ва ўрадзе Беларускай Народнай Рэспублікі, яе прэзыдэнта ў 1928-1943 гадах. Памяць пра яго захавала Кіра Фэнц, пражываючая ў Гданьску братаніца яго жонкі. Ды не толькі памяць, але і здымкі, і пісьмы Васіля Захаркі. Гэта тое, што вывезла маці з роднага Воласава на Ваўкавышчыне, пакідаючы яго назаўсёды пасьля II сусьветнай вайны. Менавіта ў 1993 г. Кіра Фэнц прынесла з сабой здымкі дзядзькі на ўгодкі Беларускай Народнай Рэспублікі, ладжаныя Беларускім культурным таварыствам „Хатка" ў тадышняй яго сядзібе ў Гданьску пры вуліцы Эльжбетаньскай. Адно гэтае сьвяткаваньне вярнула Беларусі забытага ейнага прэзыдэнта. Пасьля, у 1994 г., мой артыкул пра Васіля Захарку паказаўся ў „Спадчыне" з багатай калекцыяй нікому невядомых і нідзе дагэтуль не публікаваных здымкаў Васіля Захаркі з сямейнай калекцыі Кіры Фэнц. Пашчасьціла таксама на энцыклапедычны артыкул пра яго ў „Энцыклапедыі гісторыі Беларусі" і ў новым выданьні „Беларускай энцыклапедыі". Але мелася ўражаньне, што апрача вузкага кола гісторыкаў Васіль Захарка асабліва мала каго цікавіў, так як і наогул гісторыя беларускага руху. Хаця час спрыяў вяртаньню забытых герояў Беларусі.

Якое здзіўленьне ахапіла мяне, калі ў 1998 г. з групай гданьскіх студэнтаў даехалі мы ў родныя Захаркавыя Дабрасельцы і там на месцы ўпэўніліся, што сапраўды Васілём Захаркам не цікавіліся нават мясцовыя незалежныя журналісты і краязнаўцы, хаця час у пачатку 90-ых гадоў быў спрыяльны. Не ведалі? Магчыма, але тады мы наслухаліся, як не хапала павагі да дабрасяльчан са стараны савецкіх

rv-blr.com

Беларуская грамада ў Празе (1924 г.). Васіль Захарка – трэці злева ў першым радзе

ўладаў. Там на месцы людзі ведалі, што з іх вёскі выводзіўся прэзыдэнт Беларусі. Там нават жыла яго сям’я. Зайшоўшы на могілкі мы пераканаліся, што на большасьці помнікаў пазначана прозвішча Захаркаў.

Памятаю, як Кіра Фэнц разглядала здымкі з бацькаўшчыны. Незадоўга, бо 6 лютага 1999 г., яна памерла не дажыўшы да свайго 70-годзьдзя, якое спраўляла б 1 ліпеня. Спачыла побач свае маці Эльжбеты (4.12.1902-31.12.1990) на гданьскіх могілках Ластавіцы. Яшчэ пры жыцьці перадала мне памяткі па дзядзьку – здымкі, яго пісьмы з 1935-1943 гг. Здымкаў дагэтуль крыху публікавалася. Нават партрэт Васіля Захаркі прыгадзіўся, каб памесьціць яго на помніку на Альшанскіх могілках у Празе. Займаўся гэтым спраўна і плённа Сяргей Сокалаў-Воюш, які аформіўшы ўсё як належыць вярнуў партрэт назад у мой архіў.

Дагэтуль галоўнай крыніцай пра апошнія гады жыцьця Васіля Захаркі на эміграцыі ў Празе былі ўспаміны Ларысы Геніюш, вядомыя як „Споведзь”. Паэтка ў канцы 30-ых гадоў жыла ў Васіля Захаркі ў Празе – пасьля сьмерці яго жонкі Паліны (Пелагеі), якая памерла 11 жніўня 1937 г. Крыху іншае сьвятло на яго самотнае жыцьцё ў Празе бачнае ў захаваных яго лістах да Эльжбеты (Елізаветы) і Аляксандра Леўтаў, якія жылі ў Воласаве пад Валкавыскам. Аляксандр быў родным братам жонкі Васіля Захаркі – Пелагеі. Паколькі ў Захаркаў не было сваіх дзяцей, узялі яны на выхаваньне яго дачку Кіру Леўту. У Празе хадзіла яна ў чэскую школу. Калі памерла Пелагея Захаркава, прыехаў яе брат і забраў дачку ў бацькоўскі дом. Захаваліся здымкі 8-гадовай Кіры з бацькам і Янкам Геніюшам на вуліцах Прагі. І лісты – часам некамлектныя, але і так цуд, што яны датрывалі да нашых дзён. Пісаныя адручна і на друкавальнай машынцы, раскрываюць перад намі тайны пражскага эмігранцкага жыцьця Васіля Захаркі, яго погляды на жыцьцё і на блізкіх яму людзей – Кірушку, Ларысу Геніюш ды іншых. Прапаную чытачам іх падборку. Часам – як відаць – не хапае ім пачатку. Дзеля іх арыгінальнасьці захаваны іх арыгінальны правапіс.

У абшырным нэкролагу ў „Беларускай газэце” (№ 24, 28.03.1943 г.) Язэп Найдзюк пісаў пра Васіля Захарку, „які ўсё сваё жыцьцё прысьвяціў сваёй Бацькаўшчыне, Беларусі і свайму народу. Ён любіў свой край, свой родны куток каля Зэльвы ў Ваўкавышчыне і ўвесь свой народ. Любіў яго й тады, калі ўзгадоўвалі яго бацькі і тады, калі вучыўся ў расейскіх школах і тады, калі працаваў як урадавец пры расейскай уладзе, а таксама й тады, калі ў часе рэвалюцыі ў Расеі кінуўся ў вір змаганьня за вызваленьне й лепшую долю Беларусі. Не зважаў ні на якія перашкоды. Не палохаў яго цярністы шлях беларускіх дзеячоў. Не палохаў яго ані расейскі, ані бальшавіцкі, ані польскі наступ”.

Лена Глагоўская

1.

14 I 38

Дарагія мае друзья!

Вам быў ужо напісаны ні гэты а другі ліст, з тым каб адаслаць яго ў сераду 12 I. Аднак з прычыны таго, што Белецкі трымаў у сябе газэты да сёньняшняга дня, ён не быў пасланы. Аказываецца, што ён куды та выехаў, не здаўшы мне трох №№ газеты. Пасылаю без іх.

У чацьвер рана атрымаў Вашы лісты, якія па прачытаньні зараз жэ пашлі аднак да Бога. Вельмі дзякую Вам за паздраўленьня. Узаемно вітаю Вас другі раз з Новым Годам, сэрдэчна жадаючы ўсім Вам усяго найлепшага. З сумам цяжкай нядолі шкадую толькі аднаго, што ў абмене нашых прывітаньняў німа яшчэ аднаго найдаражэйшага мне чалавека.

Вельмі добра, што тайну сьмерці Полінькі Вы захавалі ад мамы да канца яе жыцьця, які як відаць прыбліжаецца. Калі развязка будзя вачавіднай паведамця мяне.

Вашо зданьне і Вашы засьцярогі адносна вядомай асобы я зусім падзеляю і прымаю да ведама. Ня думайце, што я паверыў яе байкам. Не паверыў і косвенно ўпёк яе як след два разы, яшчэ да Вашых лістоў. Па атрыманьні лістоў сказаў, што аб пасылцы Вы не пішаце ні слова. Аднак яна адчувала сябе вельмі кепска. Я атрымаў: сыр з боку якось было вырвана, не меньш ¾ кіло, 3 каўбаскі, каркавінку ў цэласьці, і 2 куска сланіны, з якіх большы важыў 95 дэка, меньшы будзе ня больш ¾ кіло. Шынкі зусім не бачыў. Урон невялікі, а паводжаньне надзвычайна агіднае.

На мой погляд, гэтая асоба вельмі ласкава, але ласка гэтая аддае хітравацыю а падчас і нешчырасьць. Да мяне яна адносіцца натта добра. Я ня ведаю, як будзе далей, але цяпер мне прыемней адчуваць сябе, пры жужжаньні людзей за маімі дзьвярмі. Я быў пастанавіў здаць пакой толькі адзінокаму мужчыне, але як на грэх лезлі толькі адны бабы. Прыняць супругаў ды яшчэ з дзяцьмі адкідалася. Калі я прыняў Геніушаў, та толькі кіруючыся родствам і землячэствам. Я здаў ім першы пакой за 100 к. у месяц, з карыстаньнем: кладоўкай, кульбалкам і прахожай. Сам зьмясьціўся ў кухні, куды перанёс гаўч, які служыць мне і дзіванам і ложкам. Сталуемся паасобку. Хлапчука паскаю да сябе толькі тагды, калі я гэтага захачу. Здаецца, што ён будзе не тым тыпам, які могбы прывязаць мяне да сябе. Куды, Кірушкі ніхто не заменіць. Я аб ёй так часта гавару і ў таком прыгожым, заслужаным ею зьместу, што не рэдко мае субяседніцы як быццам зайздросьцяць гэтаму. Ах! Як бы я рад і шчасьліў быўбы бачыць нашу дарагую Кірушачку.

З вялікай нецярплівасьцю чакаю лета. Прыезжайце Елізавета Сьцепанаўна усе грамадой. Мой пакой будзе ў поўным распараджэньні. Сам я на час Вашага пабыту буду спаць у кумбалку. Думаю, што Вы будзеце адчуваць сябе не дрэнна. Кірушку абавязкова вазьмеце. Вы не паверыце як я многа думаю аб ёй і як шкадую яе, у зьвязку з пераменай яе вучобы на другой мове.

Ларыса Антонаўна кажа, што Кірушка як то прыціхла і перамянілася. Стала як бы старэйшай у сваіх гутарках і паводжаньні. Чым вытлумачыць гэтакую хуткую перамену ў безмерна рухавым рабёнку? Неўжож адсутнасьці дзяцей і разчарацыі(?) з імі? Яна таксама кажа, што і вучыцца Кірачка досыць пільна і ахвотна, хаця і не любіць перамены ў мове. Так, апошняе гэта трагэдыя нашага народу. Спадзяемся, што наша разумненькая Кірушка са ўсім справіцца. Харошая яна дзяўчынка – не сапсаваная. Мы часта ставілі мінус яе характару скупасьць і эгоізм. Але цяпер, як я бачу та ўсе дзеці не пазбаўлены таго-жа самага. Так выходзіць, што больш усяго схіляцца да таго, каб зноў сесьці на зямлю. Ну што-ж Вам ляпей відаць. Мне не падабаецца толькі тое, што выплата за Воласаво разцягнутая на два гады. Думаю, што так яна падабаецца і Вам, але ніц не зробіш.

Я жыву пастарому, з старымі думкамі і старой нядолей.

Ларыса Антонаўна кажа, што сьвядомасьць народу вельмі шпарка ідзе наперад. Гэтым яна натта абрадавала мяне.

За дзень перад нашымі калядамі напісаў у Дабрасельцы. Звычайна я заўсёды гэта раблю перад калядамі і вялікдзенем.

Бывайце здаровы. Моцна цалую Вас

– Ваш Вася.

2.

...Мы безумоўно стаімо перад вялікімі пераменамі і на нашай зямельцы. Журналы мод і пару кніжак я Вам ужо выслаў. З лістом у Вільню стрымаўся. Я вельмі прашу Вас па атрыманьні маяго ліста зарас-жэ напісаць мне на чым Вы аканчальна астанавіліся, на гарадском ці вясковым жыцьці. Разам з тым напішэце мне, якія лепш усяго высылаць кніжкі Кірушцы, друкаваныя гражданкай ці лацінкай. У Вільні напрыклад ёсьць, як я гэта бачу з газэт, цудоўныя паэмы Якуба Коласа надрукаваныя кірыліцай "Сымон Музыка" і надрукаваная як кірыліцай, так і лацінкай "Новая Зямля".

Па атрыманьні ад Вас адказу на гэты ліст, я незабаўна напішу ў Вільню як пра дамы, так і аб высылцы Вам кніг.

Елізавета Сьцяпанаўна. Калі-б Вы патрабавалі журнал мод 1938 г. та напішэце, я куплю і вышлю.

Напішэце як жыве Кірушка і як дажывая мама. Асабліва паведамце мяне аб поступе нашай мілай Кірушкі ў навуцы. Сёньнека я асобна ёй ня буду пісаць, ні маю часу. Кланяйцеся ёй і горача пацалуйце яе ад мяне.

Геніуш служыць на старом месцы. Ларысе Антонаўне вельмі хацелася выступіць з дакладам на нашым сьвяці, але беларускі "патрыятызм" Янкі не дазволіў ёй гэтага. Наскольки мне ўдалося прыглядзяцца, та гэта трусьлівая і ўпартая жывёла. Што-ж датычыцца Ларысы Антонаўны, та з яе могбы атрымацца каштоўнейшы нацыянальны працаўнік. Яна ўсё бярэ душою. Даклад напісала як ня трэба ляпей. Куды там нашым акадэмікам, яны і дзесятай долі ня стояць яе. Але аб яе жаданьні выступіць лепш маўчаць, каб не палохаць гэтага доўгавязага "патрыёты". Такімі ёсьць амаль усе нашы тут акадэмікі, языком баўтаюць, крытыкаваць яны заўсёды майстры, а дзела ніколі німа.

Як бачыце падзеі так павярнуліся, што аб Вашым пераездзе сюды, цяпер нават не прыходзіцца гутарыць. Адпадая думка і аб тым, каб узяць сюды Кірушку. Хочацца ў рай ды грахі не пушчаюць. Елізавета Сьцяпанаўна, як у Вас справа з кнэдлікамі? Ці не патрэбны Вам яшчэ якія кольвеча рэцэпты? Калі буду свабаднейшы та буду прысылаць іх Вам.

Як вучыцельніца Кірушкі? Ад куль яна і якому богу моліцца? Калі не нашаму, та будзьце асьцярожны.

Майце на ўвазі, што калі пачнецца заверуха, та ня выключана рэч, што Польшча пасунецца аж да Смаленска.

Я думаю, што ў гэтым годзе бойні яшчэ ня будзе. Пішэце. Чакаю. А цяпер канчаю бо пара на почту. Даруйце, што пішу насьпех і нават ня ведаю як напісаў.

Шчыра вітаю усіх Вас і моцна цалую – Вася

30.III.1838 г.

Жыву пастарому. Сам вару і сам гаспадару. Гэта таксама не мала адымая часу. Аджыўшага гультая не хачу нават зачэпаць. Хаця бялізну пакуль што яна мне мыя.

3.

23 XII 38

Мілая і дарагая Кірушачка!

Доўга-доўга я табе не пісаў. Ты толькі не падумай, што дзяцько забыў Цябе. Не, пакуль ты будзеш добрай і разумнай дзяўчынкай, та гэтага ня будзя.

Я заўсёды – кожны дзень, успамінаю Цябе. Ня ведаю, можа Табе і добра, а я далёка не рад таму, што ты змушана жыць у Зэльві, у чужых. Але нічого ня зробіш, трэба жыць так, як дазваляюць абставіны. Мне было куды горш, чым табе, а, бачыш, неяк усё-ж такі выгадаваўся. Я знаю, ты разумнпая дзеўчынка, дзе-бы не жыла будзеш жыць, вучыцца і вясьці сябе так, каб я мог парадавацца і пахваліцца табою. Знай Кірушачка, што я только такіх люблю.

Я вельмі шкадую, што тут, пакуль-што, ня можна рабіць ніякіх перавозаў за граніцу і з гэтае прычыны,

я нічога не магу паслаць табе на ёлачку. Сумна, горка і абідна, але што зрабіць. Бываюць такія часы, што і для Кірушкі не ўсё можна зрабіць.

Не плач дзіцятко – пачэкай. Мне як та сьнілася, што я прыехаў да Цябе на прыгожым аўцяку і прывёз табе многа-многа падаркаў. А старыя людзі , троху старэйшыя ня толькі за цябе, але і за мяне, кажуць, што сны падчас збываюцца, асабліва тыя, якія сьняцца пад раніцу. Ну а мой сьніўся так сярод ночы. Тут ты ўжо сама падумай, можа ці не можа ён збыцца. Канешна збудзецца. Вось тагды мы зноў так, як у Мадржанах, будзем з табою летаць на небе, плаваць пад вадой і прыручаць дзікіх сабачэк, конікаў, каровак ды авечак на зямлі. Заглянем канешне і ў лес.

Кепска Кірушка мне без цябе і без цёткі. Цябе я часта ўспамінаю, а па цётцы такжэ часта сьлёзы праліваю. Я адзін, а дзеля гэтага, часта з халоднае кватэры ад'ежджаю і ў халодную прыежджаю.

Калі ты шкадуеш мяне, та ў належны час, стары год пражані, а ў новы памаліся аб тым, каб зноў пажылі разам. Я ж буду маліцца, каб ты была: здаровенькай, разумнай – ва ўсём пасьпяхоўнай, радаснай і шчасьлівай.

Помні Кірушка! Жыцьцё ёсьць бой, дзеля гэтага расьці і ўчыся змагацца з ім. Только змагацца чэсна, па рыцарскі, як змагалася безцэнная твая цёця Поля. Моцна цалую Цябе – Дзядзя Вася.

(на маргінэсе) Як здароўе тваіх ножак? Ты цяпер маеш канікулы. Жадаю табе добрага і вясёлага адпачынку пад цёплымі крылаткамі мамы і папы. ■

Leon Moenke

Stawka o życie

5. Sprawa z buciczkami Jureczka zaczęła przyjmować obrót niepomyślny. Ze słabą już nadzieją udałem się do podzielni Akademii Wojskowej, by i tam otrzymać tę samą odpowiedź:

„Obuwia dziecinnego nie ma”.

Lecz o tym, by wyjechać z Moskwy bez kupienia buciczków Jureczkowi, nie mogło być nawet mowy.

Chociaż sklepy komercyjne nie dawały mi już żadnej nadziei, tym niemniej zacząłem wędrówkę po całej Moskwie od jednego sklepu do drugiego, by wszędzie stwierdzić brak potrzebnego mi towaru. Jedynie patrząc na wystawy sklepów torsingowskich mogłem napawać swój wzrok upragnionymi bucikami.

Wtem u jakiejś starszej kobiety ujrzałem... piłkę do siatkówki.

– Obywatelko! Przepraszam, gdzieżeście to kupili?! – zawołałem.

– W sklepie za rogiem ulicy – odparła i poszła dalej.

Prawie biegiem rzuciłem się we wskazanym kierunku.

Nareszcie, po przeszło dwutygodniowych poszukiwaniach, natrafiłem całkiem przypadkowo na to, co mi było potrzebne dla wykonania planu ucieczki, a mianowicie na jakąkolwiekbądź namiastkę pasów korkowych, gdyż przedostać się do Finlandii zamierzałem wpław morzem z Siestrorecka.

W sklepie zażądałem od razu czterech piłek. Na twarzach subiektów sklepowych zjawiły się uśmiechy, gdyż sądzili widocznie, że kupuję je sobie na zapas. Przyzwyczajonych zresztą do podobnych zakupów subiektów bawił jedynie dość niezwykły rodzaj tego zakupu. Mimo to, wychodząc ze sklepu ze swoim sprawunkiem, nie ukrywałem bynajmniej przed nimi swego zadowolenia.

Za 5 minut byłem już w domu z czterema piłkami.

Mimo nieznalezienia buciczków dla syna poranek był bardzo fortunny.

Szukając jednego, znalazłem drugie.

Doprawdy, nóg i wysiłków swoich nie żałowałem. Środki do ucieczki już były w naszym posiadaniu. Co zaś do buciczków, to pocieszałem siebie nadzieją, iż jeszcze tego samego dnia uda mi się je dostać przez znajomych.

* * *

Po niespełna dwóch godzinach, poświęconych na obiad i załatwianie bieżących spraw na uniwersytecie, znów ruszyłem w pogoń za buciczkami.

Teraz skierowałem się już do pewnej znajomej pani, „przymocowanej” (*prikreplennoj*) do podzielni w „Domu Rządu” (*Domu Prawitielstwa* – druga po Kremlu siedziba dygnitarzy państwowych i partyjnych).

– Słuchajcie, towarzyszko, potrzebne mi są buciczki dla Jureczka. Nigdzie znaleźć nie mogę. Może w waszym G. O. R. T. się znajdą? – zwróciłem się do niej, bez wszelkich ceregieli, gdyż jesienią kupiłem dla niej bardzo porządną walizę.

Niech to nie dziwi czytelnika. Grzeczności tego rodzaju były po prostu koniecznością życia moskiewskiego w owe czasy. Nieraz wizyty znajomych rozpoczynały się od słów: „Słuchajcie, towarzysze! Przyjechałem(am) powiedzieć wam, iż w naszej podzielni są do nabycia kołdry jedwabne” lub coś w tym rodzaju. Czasami zaś rozpoczynały się podobnie do mojej: „Potrzebne mi jest na gwałt wiadro, czy nie dostaniecie go w waszej podzielni?”. Prawo niepisane wymagało w takich wypadkach natychmiastowego zadośćuczynienia podobnej prośbie, jeśli tylko było to możliwe. W ten sposób ułatwiali sobie ludzie życie nie tylko w Moskwie, lecz i w całym ZSRR.

Tym razem jednak miałem wyraźnego pecha.

– Niestety, towarzyszu – odrzekła zapytana – szkoda, żeście się nie zwrócili wcześniej, gdyż obecnie nie ma. Były zaś całkiem niedawno.

Ta odpowiedź zaskoczyła mnie poważnie.

Natychmiast rzuciłem się do drugiej znajomej.

„Kurier Wileński” nr 17, 18.01.1938 r., s. 5.

Była to stara rewolucjonistka polska z okresu przedwojennego. Jako żona znakomitości zagranicznej była ona „przymocowana” do najlepszej podzielni dla cudzoziemców „Insnab Nr. 1”. Tam zazwyczaj można było nabyć prawie wszystko.

Tym razem jednak spotkał mnie zawód i tu. „Nie ma i u nas”, a na pytanie kiedy będzie, odpowiada: „Nie wiemy, jak przyślą, wtedy będziemy sprzedawali”. „Nie wiem doprawdy, co by wam poradzić”...

Nie wątpiłem w szczerość jej słów, gdyż nieraz z własnej inicjatywy proponowała nam nabycie w „Insnabie” tych lub innych deficytowych towarów, gdy się tylko tam zjawiały, a nie były potrzebne jej samej.

W milczeniu siedziałem bezradny.

– Słuchajcie, towarzyszu, czy nie macie czego do spuszczenia w „Torgsinie”? Pewnie żona przywiozła z sobą z zagranicy jakąś bransoletkę, pierścionek lub zegarek?

– Nie, towarzyszko! Niestety, nic.

– Szkoda, że nie posiadacie wobec tego starych orderów carskich. Za złote orzełki z nich na pewno mielibyście buciki dla Jureczka i inne potrzebne wam na wygnaniu rzeczy – odezwała się na to z gorzkim uśmiechem.

Nie spodziewałem się po niej tych słów i nie wiedziałem, jak je mam rozumieć. Podniosłem się więc.

– Nie oczekiwałem towarzyszko, iż będziecie sobie żarty ze mnie robić!

– Ja? Z was żarty? Co wam jest? Przecież znamy się nie od dzisiaj. Jesteście przewrażliwiony. Siadajcie mi natychmiast z powrotem, bo się teraz na was obrażę – zabrała się energicznie do mnie.

– A wiecie, towarzyszko – odparłem siadając – że żarty żartami, ale dobra myśl przyszła wam do głowy. Orderów wprawdzie ze złotymi orzełkami nie posiadam, lecz mam za to srebrny medal *za usierdje* od Mikołaja II.

– Wy?! Skąd?!

– Znalazła go żona w Mińsku. Zgubił go zapewne były *gorodowoj*. Ponieważ po taką zgubę nikt się nie zgłosi, więc powiedziałem żonie, by zachowała jako curiosum.

– Cha-cha-cha! Więc Jureczek wasz będzie miał buciczki za medal, który otrzymał *gorodowoj* od Mikołaja. To kawał! - śmiała się głośno. - No, widzicie, jak to jest dobrze nie tracić dobrego humoru w przykrych sytuacjach. Tak zawsze trzeba robić. Słuchajcie mnie, starej, i nie spuszczajcie nosa na kwintę.

– Co znaczy, towarzyszko, wpaść na dobry pomysł! Przecież posiadam jeszcze parę srebrnych rubli i półrublówek sowieckich. Gdy wycofywano je z obiegu, schowałem na pamiątkę.

– Voilà! Pędźcie więc do domu, a potem do „Torgsinu” ze swymi skarbami – powiedziała z wesołym uśmiechem.

„Kurier Wileński” nr 19, 20.01.1938 r., s. 5.

Cdn

З літаратурнай спадчыны

Бунтавала кроў бунтарная…

У „Гісторыі беларускай савецкай літаратуры”, выдадзенай у Мінску ў 1964 годзе, Уладзімір Калеснік піcaў: „Галоўнай фігурай сярод нацыянал-дэмакратаў быў Казімір Сваяк. На яго арыетаваліся А.Бартуль, Ф.Грышкевіч і некаторыя іншыя”. У рускамоўным выданні гэтай кнігі (1977) сказана, што „дань эстетским вывертам отдавали начинающие авторы из студенческой молодёжи (Е.Бартуль, Ф.Гришкевич и др)”. Каментарый тут, відаць, непатрэбны. Адно скажу, што з вершамі Франука Грышкевіча беларускі чытач ужо знаёмы. Аўтар гэтых радкоў у 1999 годзе падрыхтаваў і выдаў у Беластоку кнігу „Вяртанне да сваіх”, куды ўвайшлі творы Станіслава Грынкевіча, Франука Грышкевіча і Уладыслава Казлоўшчыка. Не менш здольным за гэтых заходнебеларускіх літаратараў быў і яшчэ адзін рамантык у якога „бунтавала кроў бунтарная” і быў „хто духам малады” — Аўген Бартуль. Праўда, у чэрвенскім нумары выдатнага часопіса „Першацвет” (на жаль, ён ужо не выдаецца) за 1993 год мне ўдалося апублікаваць невялікую згадку і некалькі вершаў Аўгена Бартуля. Але за гэты час адшукана шмат новых твораў і звестак пра яго.

З аўтабіяграфіі Аўгена Бартуля, напісанай на польскай мове, і якая захоўваецца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве Літвы (ф.175, воп.2, спр. 556, арк.29), стала вядома, што Аўген Бартуль нарадзіўся ў Пецярбургу 26 лютага 1908 года. Ягоным бацькам быў фармацэўт Данат Бартуль, які працаваў у аптэцы Пелля ў Пецярбургу, а маці – Юлія Бонфельдт была хатняй гаспадыняй.

У 1917 годзе Аўген Бартуль паступіў у першы клас школы імя Сестранцэвіча пры касцёле святога Станіслава. Але праз год хлопчык пакінуў вучобу, таму што ягоныя бацькі, у сувязі з рэвалюцыйнымі хваляваннямі і надыходзячага голаду, выехалі на радзіму ў Віцебскую губерню Дзісенскі павет Прыдруйскую гміну, дзе ў іх быў кавалак зямлі, на якой яны і пасяліліся.

Да восені 1922 года Аўгена вучыў бацька. А потым юны Бартуль паступіў ў пяты клас Дзвінскай дзяржаўнай беларускай гімназіі, якую закончыў у 1926 годзе. Пасля заканчэння гімназіі, стаў слухачом матэматчына-прыродазнаўчага факультэта Віленскага ўніверсітэта імя Стэфана Баторыя, на якім вывучаў хімію на працягу аднаго года. А потым быў залічаны студэнтам прыродазнаўчага факультэта. У 1928 годзе Аўген Бартуль перавёўся на юрыдычны факультэт універсітэта.

Калі вучыўся Аўген Бартуль у Вільні, на Дзісеншчыне памерлі яго бацькі. Апекавацца юнаком стаў просты селянін з Латвіі Уладзіслаў Камараневіч. Магчыма, гэта быў нейкі сваяк Бартуляў.

У 1931 годзе, пасля заканчэння Віленскага ўніверсітэта, Аўген Бартуль атрымаў званне магістар права. Працаваў следчым на Лідчыне і ў Вільні.

Пісаць па-беларуску пачаў тады, калі вучыўся ў Дзвінскай беларускай гітмназіі. А першыя творы ў друку з’явіліся ў 1925 годзе. З вершамі, артыкуламі і лірычнымі замалёўкамі выступаў у шматлікіх калектыўных зборніках, альманахах, у часопісах „Шлях моладзі”, „Калоссе”, „Студэнцкая думка”. На

Архіўнае фота

Аўген Бартуль

жаль, у канцы 1930-х гадоў Аўген Бартуль пакінуў пісаць, а таксама нікому не дазваляў перадрукоўваць свае творы. А калі гэта хто рабіў без дазволу, справа нават магла дайсці да суда. Чаму назаўсёды развітаўся з пяром таленавіты беларускі юнак, цяжка адказаць. Маленькая адгадка наконт гэтага выплывае толькі з успамінаў Максіма Танка („Лісткі календара”): „Каля „Бара Акацімскага” ледзь не напароўся на Х.Ільяшэвіча і А.Бартуля — не так даўно яшчэ двух славутых паэтаў (быў гэта 1935 год. — С.Ч.). Першы, стаўшы ценем Р.Астроўскага, п’е, спыніўшыся на нейкім раздарожжы паэзіі і непаэзіі, піша свае анемічныя, выхалашчаныя вершы; другі, як яго вусаты патрон, які, даехаўшы ў свой час на трамваі да прыпынку „Незалежнасць”, развітаўся з сацыялізмам, дабраўшыся да панскага карыта, развітаўся са сваім былым радыкалізмам і вершамі і зараз памагае пракурору пісаць акты абвінавачання супраць нас. Помню, у 1930 годзе мяне з імі пазнаёміла сястра Лю — Зося. А Бартуль тады, здаецца, адзначаў пяцігоддзе сваёй літаратурнай дзейнасці… Другая сустрэча была праз год, калі мяне ў наручніках прывезлі з Глыбокага ў Вільнюскі акруговы суд і прывялі на допыт да следчага, у пакоі якога я неспадзявана ўбачыў А.Бартуля. Ён увесь час, пакуль мяне дапытвалі, сядзеў за сталом, апусціўшы галаву, не адрываючы вачэй ад нейкіх папер. І вось — трэцяя сустрэча з памочнікам следчага. Добра, што не заўважылі мяне. Я спыніўся каля вітрыны кніжнага магазіна, у якой, быццам у люстры, бачыў, як яны перайшлі на другую старану вуліцы. Ля старой камяніцы, дзе, здаецца, мясцілася калісьці славутая друкарня Мамонічаў, стаяла некалькі рамізнікаў. Удвух яны, уваліўшыся ў сані, паехалі ў бок Нямецкай вуліцы. Можа, куды зноў піць…”.

У гады Другой сусветнай вайны Аўген Бартуль жыў і працаваў на Лідчыне. Адсюль ён пісьмова звярнуўся да старшыні Віленскага беларускага камітэта доктара-стаматолага Баляслава Грабінскага, каб той выслаў яму ліст-пацвярджэнне, што Бартуль з’яўляецца беларускім пісьменнікам. На што Баляслаў Грабінскі хутка даў адказ: „Ці не запозна вы пра гэта ўспомнілі?..”.

Пасля вайны след Аўгена Бартуля губляецца дзесьці на Захадзе.

Да сказанага вышэй хочацца ўсё ж дадаць, што які б ні быў жыццёвы і творчы шлях Аўгена Бартуля, з гісторыі беларускай літаратуры гэтае імя выкрасліць немагчыма. Дзесяткі ягоных твораў раскіданы па шматлікіх былых заходнебеларускіх выданнях. Некалькі вершаў Аўгена Бартуля, напісаныя тады, калі аўтару было толькі 20 гадоў, прапаную чытачам „Czasopisa”.

Сяргей Чыгрын

Аўген БАРТУЛЬ

Бацькаўшчыне

Для цябе збудаваў я алтар ў сваім сэрцы,
У вопратку казак прыбраў я яго,
Для цябе, што стагнала ў чужой паняверцы,
Што знявагі цярпела й ад сына свайго.

Прад вяліччам тваім я схіліўся ў пакоры,
Прад вяліччам тваім, прад цярпеннем тваім,
І душа бунтавала, як хвалі на моры,
Дый спявала ўскрашэнню твайму, маці, гімн.
Даражэйшае шчасце тваё мне за волю,
За ўсялякія скарбы зямлі, за жыццё,
Бо і што ж мне жыццё ў параўнанні з табою,

Ты ўладар майго сэрца, маё багаццё.
І я вырву бунтарнае сэрца ў ахвяру,
Дый злажу я яго на твой слаўны алтар.
Потым віп’ю спакойна прызначання чару,
Дык прымі маё сэрца, вазьмі яго ў дар!

Вільня, 1928 г.

Ўпярод!

Смялей, ўпярод праз гора і цярпенне,
Смялей — са светачам надзеі
Да шчасця будучага пакалення,
Для здзейснення святой ідэі.
Смялей, браты, няхай злуецца бура,
Хай пяруны ў бяссільнай злосці
Грымяць, і хай віхор пяе панура!
Смялей! Ці ж нас стрымае хтосьці?
Смялей! Замоўкне хутка буры песня,
Ўжо сонца лепшых дзён ўзыходзе
І шчасце расцвіце красой прадвесня;
Ўпярод! Смялее мой народ!

1928 г.

Гэй, успыхні!

Тлее вогнік сінім блескам,
Тлее нудна, ледзь гарыць.
Гэй ты, ўспыхні з дзікім трэскам,
Калі жыць, дык знача жыць!
Буйным полымем ўзгарыся
Ярка-рэзкім прамянём,
Сотні іскрамі круціся,
У гару ляці снапом.
Каб угледзіць было можна,
Што агонь ты сапраўды,
Каб сказалі: „Асцярожна,
Бо наробіць ён бяды”.
Бурай дзікаю, іскрыстай
Ўспыхні, хоць загінеш ўраз,
У завеі залацістай
Момант лепш — чым тлеці час!

1927 г.

***

Браты мае, нас не адзін мільён,
Аднак ўкруг нас яшчэ туман,
Яшчэ нас змуча змора-сон
І цяпер смокча кроў кажан.
Над нашым краем плыве стогн,
Нядолі стогн зычыць між хат.
Плыве усюды і праклён,
Ў адчаі брата цісне брат.
Плыве праклён, нясецца стогн,
Ці ж сілы брацця ў вас няма?
Ці ж вечна будзе зычэць ён?
Ці ж так бяздольна старана?
Браты мае, ўзнясема трон,
Для Волі выведзем пасад.
Мы працай злучымся і стогн
Замоўкне, сціхне каля хат.
Замоўкне стогн і згіне сон
І блісне сонца з па-за хмар…
Браты! Нас не адзін мільён,
Наш край — вялізны ёсць абшар.
Патрэбна праца, а ёй ў тон
Ударам моцным загучыць
Наш вечавы, наш Волі звон,
Наш край паўстаў й будзе жыць!

1928 г. ■

Пра Янука Дарашкевіча з Меляшкоў

Першыя вершы Янука Дарашкевіча з’явіліся ў „Нашай ніве” ў 1909 годзе. Ён падпісваў іх псеўданімам Каршун, а пасля – Янук Д. Пра што былі гэтыя вершы? Найперш – пра жыццё вясковых людзей, а таксама пра каханне:

Вецер свішча, вецер вые,
Гнуцца вербы над вадой.
Сэрца стогне, сэрца ные
Па дзяўчыне маладой.
Ные сэрца, плачуць вочы,
Думкі роем мелькацяць...
Дзе прапалі ясны ночы?
І калі іх прычакаць?..
... А цяпер? Цяпер усё іначай:
Лісці сыплюцца з дрэўя...
І адзін я сохну, плачу
Без цябе, ды салаўя.

Верыцца, што вершы Янука Дарашкевіча будуць сабраны пад адну вокладку і дойдуць да беларускага чытача.

„Як той сончык,
я света хачу…”

Сёлета спаўняецца 122 гады з дня нараджэння беларускага паэта-дэмакрата Івана Дарашкевіча, літаратурны псеўданім якога Янук Д. Ладзяцца вечарыны, выставы

(на жаль, зборніка яго вершаў так і не ўбачыў чытач). Бераставіччына ганарыцца, што асноўны перыяд творчай біяграфіі паэта звязаны з нашым краем, хаця аб гэтым далёка не ўсе ведаюць.

У „Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі” гэтаму паэту прысвечана толькі некалькі радкоў. Адзначаецца, што „…яго творчасць развівалася ў рэчышчы беларускай рэвалюцыйна-дэмакратычнай паэзіі, прасякнутай болем за лёс абяздоленых …” А за гэтым – цэлае жыццё: з яго радасцямі і нягодамі, з „белымі плямамі” і загадкамі ў біяграфіі паэта. А яму споўнілася б сёлета 122 гады…

Газета «Наша ніва», якая выдавалася на беларускай мове з 1905 г. у Вільні, была сапраўднай калыскай паэтычнага таленту многіх пісьменнікаў. Тут друкавалі свае творы Якуб Колас, Янка Купала, Максім Багдановіч і многія іншыя добра і менш вядомыя паэты і празаікі. У 1910 г. менавіта на старонках гэтай газеты пачалі друкавацца вершы, допісы, карэспандэнцыі пад псеўданімам Янук Д. Аднак сапраўднае прозвішча паэта было невядома. Як ні крыўдна, але на доўгі час у гісторыі беларускай літаратуры, як слушна заўважыла беларуская даследчыца Тамара Чабан, ён быў пазбаўлены не толькі імя, але нават і псеўданіма. Творы паэта былі прыпісаны М. Арлу (Сцяпану Пятэльскаму) і подпіс «Янук Д.» лічыўся адным з псеўданімаў С. Пятэльскага. Памылка гэта была «ўзаконена» нават у акадэмічнай хрэстаматыі «Беларуская дакастрычніцкая паэзія» (Мн., 1967). Доўгі час ніхто з даследчыкаў не звяртаў увагі на адрозненне стылю паэтаў і нават на тое, што, як нам удалося выявіць, М. Арол друкаваў у «Нашай ніве» верш «Пясняр» з прысвячэннем яго Януку Д. А менавіта гэта яшчэ раз даказвала, што псеўданім Янук Д. належыць не М. Арлу, а нейкаму іншаму і не менш здольнаму паэту. Бо не мог жа, сапраўды, М. Арол прысвячаць сам сабе свае вершы… Але, дзякуючы намаганням літаратуразнаўцаў Арсеню Лісу, Аляксею Пяткевічу, Юрку Туронку (Беласток), Тамары Чабан, паэту вернута яго імя і пэўнае месца ў гісторыі літаратуры.

Іван Канстанцінавіч Дарашкевіч (Янук Д.) нарадзіўся ў 1890 г. у в.Меляшкі (недалёка ад мястэчка Гарадок) тагачаснай Гродзенскай губерні (цяпер Падляшскае ваяводства Польшчы) у мнагадзетнай сялянскай сям’і. Бацькі Івана мелі 8 гектараў зямлі і 7 дзяцей, сярод якіх Іван быў старэйшы. Пачатковую адукацыю атрымаў у роднай вёсцы, потым вучыўся ў Гарадку, дзе пасябраваў з аднагодкам Сцяпанам Пятэльскім – будучым паэтам М. Арлом. Яны разам вучыліся ў настаўніцкай семінарыі: па сцвярджэнні Ю.Туронка – у Ялоўцы, па сцвярджэнні Т.Чабан – у Свіслачы, якую скончылі ў 1909 г. У наступныя гады Іван Дарашкевіч жыў на Бераставіччыне: настаўнічаў у вёсках Сямёнаўка і Кулі. Працуючы ў апошняй, ён пакахаў мясцовую прыгажуню Кацярыну, якая да ўсяго іншага мела добры голас і ведала шмат народных песень, якія вельмі любіў слухаць і запісваў яе каханы настаўнік. У 1913 г. Іван Канстанцінавіч Дарашкевіч і 18-гадовая Кацярына Маркаўна Буцько пажаніліся і неўзабаве, відавочна, восенню 1913 г. па невядомай прычыне пераехалі ў Літву ў в. Даўкшы каля Панявежыса, дзе малады настаўнік амаль год працаваў у мясцовай школе.

Працуючы ў школах на Бераставіччыне, І. Дарашкевіч, напэўна, выпісваў і чытаў беларускую газету «Наша ніва», у якой друкаваліся ўсе больш-менш значныя пісьменнікі таго часу. Больш таго, можна меркаваць, што менавіта «Наша ніва» аказала істотны ўплыў на творчы працэс Івана Дарашкевіча. Сцяпан Пятэльскі таксама натхняў сябра да дзейнасці на ніве роднай культуры.

З 1909 г. народны настаўнік з Бераставіччыны друкуе допісы і вершы ў «Нашай ніве», і гэта супрацоўніцтва працягвалася да пачатку першай сусветнай вайны. За гэты час газета надрукавала шэраг вершаў Янука Д., у якіх на першым плане было цяжкае жыццё беларускай вёскі («Доля», «Стогн», «З родных абразкоў», «Ганя» і інш.).

Спрабаваў паэт свае сілы і ў інтымнай лірыцы. Гэтыя творы па ўнутранай эмацыянальнасці блізкія да вершаў Я.Купалы, Я.Коласа і іншых паэтаў тых часоў. Разам з тым, трэба адзначыць, паэтычныя творы Янука Д. (Івана Дарашкевіча) вылучаюцца сваім мастацкім узроўнем, непаўторнай індывідуальнасцю, культурай творчасці. Мне пашчасціла з імі пазнаёміцца ў Лонданскай беларускай бібліятэцы імя Ф.Скарыны, гартаючы падшыўкі ўсё той жа самай „Нашай нівы” за тыя гады.

Іван Дарашкевіч шмат і даволі ўдала перакладаў рускіх паэтаў – Лермантава, Нікіціна і іншых, тым самым узбагачаючы стыль і тэматыку сваёй паэзіі.

Працуючы народным настаўнікам на Бераставіччыне (у Сямёнаўцы і Кулях), Іван Дарашкевіч запісваў беларускія народныя песні, якія, па ўсім відаць, ён вельмі любіў і цаніў.

Першыя з іх запісаны паэтам у 1911 – 1912 гг. Стаіць пад імі подпіс: І.Дарашкевіч, в. Сямёнаўка. Побач з тэкстам падаюцца і ноты, што выдае ў настаўніку чалавека музычна адукаванага. Ёсць тут і песні, запісаныя і ў іншых вёсках Бераставіччыны, і ў роднай вёсцы паэта Меляшкі. Яны розныя па зместу і па меладычнай настроенасці: вясёлыя і сумныя, але поўныя пачуцця, энергіі, настрою.

У адной з іх, напрыкдад, маладзіца жаліцца на няўдалае замужжа, а другая песня вельмі пранікнёна і ўзвышана расказвае пра развітанне хлопца з роднымі, любай дзяўчынай перад адыходам на вайну:

У 1890 г. нар. у в.Меляшкі каля Гарадка на Беласточчыне Іван Дарашкевіч (літаратурны псеўданім Д. Янук, Дзіч Янук), паэт, асветны дзеяч. Выпускнік царкоўна-настаўніцкага вучылішча ў Ялоўцы. Працаваў настаўнікам у Сямёнаўцы ды іншых вясковых школах Беласточчыны ды Гарадзеншчыны. Супрацоўнічаў з „Нашай Нівай". Загінуў на фронце 24.02.1943 г.

Ой, там на гарэ,
Ой, там на крутой
Сівы конь разгуляўся,
Малады хлапец, маладзюсенькі
На вайну прыбіраўся.
Як выбіраўся, то ўсім скланяўся,
-Айцу і матулі,
А сваёй мілай, наймілюсенькай
То найніжай скланяўся…

Варта зазначыць, што спрабаваў свае сілы паэт і ў прозе. У красавіку 1912 г. рэдакцыя «Нашай нівы» на апошняй старонцы пісала: «Януку Д. «Першыя крокі жыцця» трэба было б паправіць, «Дзве дарогі» надрукуем…».

Янук Дарашкевіч дасылаў у «Нашу ніву» і допісы, карэспандэнцыі на тэму вясковага жыцця. У адной з іх («Наша ніва», 1911, № 5) ён піша аб цяжкім лёсе вясковых жыхароў Бераставіччыны, аб іх цемнаце і прыгнечанасці. У нумары 12-13 ён піша: „У гэтым мястэчку (Крынкі – М.П.) жыве шмат інтэлігентаў, але мала між імі людзей. Мястэчка не мае ніякага духоўнага руху, за ўсё аддуваецца гарэлка і карты. П'юць ўсе пагалоўна. Страшна і сумна робіцца на душэ… Людзі забудуць, што яны – людзі; здабудуць тую вякамі забытую культуру, каторую падарылі ім іх бацькі…" Жудасна становіцца ад гэтых радкоў…

Вядома, што ў 1914 г. паэт сабраў рукапіс сваіх вершаў пад назвай «Абразкі» і даслаў у «Нашу ніву», маючы намер выдаць зборнік асобнай кніжкай. Але зборнік паэта так і не выйшаў у свет. Пачалася першая сусветная вайна, і восенню 1914 г. Іван Дарашкевіч быў мабілізаваны ў царскую армію і накіраваны ў школу прапаршчыкаў. Доўгі час думалі, і гэта сцвярджалася ў друку, што І. Дарашкевіч загінуў. Але пазней выявілася, што паэт выйшаў з вайны жывым. Як сцвярджала яго сястра Люба, непасрэдна пасля грамадзянскай вайны вярнуўся ён разам са сваёй сям'ёй (жонкай Кацярынай і дзвюма дочкамі – Нінай і Людмілай) у родную вёску Меляшкі, якая ўжо ў той час была ў складзе Польшчы. Тут знайшоў разбураную гаспадарку і мізэрныя перспектывы. Тое ж самае было і на радзіме жонкі ў в. Кулі на Бераставіччыне. Польскія ўлады настаўніцкай працы Івану не давалі. Таму праз 2 – 3 гады, ён з сям'ёй выехаў у Савецкі Саюз, стаў кадравым афіцэрам Чырвонай Арміі.

Большую частку жыцця пражыў Іван Дарашкевіч у Варонежы. З Варонежа пайшоў на фронт. Загінуў у баі ў ноч з 23 на 24 лютага 1943 г. каля в. Фецішчава Арлоўскай вобласці. Дом, у якім жылі Дарашкевічы ў Варонежы, быў разбураны ў час ваенных дзеянняў, загінуў увесь рукапісны архіў паэта.

Застаўся толькі верш, а дакладней – тэкст песні «Вперед, волжане», якую напісаў беларускі паэт, савецкі афіцэр 7 снежня 1942 г. пасля паспяховай ваеннай аперацыі. Выходзячы з тэксту, можна меркаваць, што І.К.Дарашкевічу давялося ваяваць і на Волзе.

Знаёмячыся з гэтым артыкулам, у чытачоў можа паўстаць пытанне: дзе і ў якіх беларускіх выданнях друкаваўся Іван Дарашкевіч у міжваенны перыяд? Адказ адназначны – нідзе. І гэта з'яўляецца яшчэ адной загадкай Янука Д. Вось па гэтай, напэўна, прычыне, што ён не падаваў голасу ў беларускім друку, многія даследчыкі беларускай літаратуры не толькі ў 1920-1930 гадах, але і ў пачатку 1980-х гадоў лічылі яго загінуўшым у полымі першай сусветнай вайны. Цяжка сказаць, якія прычыны не дазвалялі Дарашкевічу друкавацца ў беларускіх газетах і часопісах у 1920-30 гг. Паколькі ён быў афіцэрам – можа гэтаму перашкаджалі ваенныя інструкцыі, а можа, знаходзячыся на ваеннай службе, ён вельмі хутка адчуў тую атмасферу падазронасці да беларускай творчай інтэлігенцыі, якая ўжо праяўлялася з боку ДПУ ў 1920-х гадах і перарасла ў масавыя рэпрэсіі ў 1930-х.

У вершы «Сончык» (назва першых веснавых кветак) паэт нібы прадбачыць і свой драматычны лёс, і ахвярны лёс многіх беларускіх паэтаў, якія, нібы веснавыя кветкі, першымі абудзіліся, раскрыліся насустрач новаму жыццю і якім наканавана было загінуць у віхурах войнаў, рэвалюцый, рэпрэсій, не пабачыўшы сваіх кніг, не здзейсніўшы творчых задум.

Гэтак будзе са мной.
Ціхай цёплай вясной,
Як той сончык, я света хачу.
А як прыйдзе пара,
згасне жыцця зара,
Як і ён, я навек замаўчу…

Наш святы абавязак не дапусціць, каб, гаворачы словамі яго верша, «то месца травой зарасло», вярнуць людзям тое, у што паэт «гарачым сэрцам верыў, чым жыў…» – яго вершы...

Мікалай Пацэнка

Echa Ostoi Utraconej

Eugeniusz Czyżewski

35. Dnie takie się zdarzały, że i przez cały dzień szum motorów w powietrzu trwa. Sześć szturmowców i trzy myśliwce na front i powrót po około czterdziestu minutach. Powroty mało kiedy w szyku są, często pojedynczo tuż nad ziemią, to jakby ucieczka przed prześladowcą. Kapitan mówi, że lotnik amunicję wystrzelał i teraz kuropatwą jest. Jedyny ratunek to z widoku zejść i pod osłonę artylerii przeciwlotniczej zdążyć. Za kilkanaście dni samoloty te bazować będą na lotnisku tutejszym, do prac pomocniczych pośle sołtys chłopaków ze wsi, właśnie tych, co las za Niemca rąbali, dodatkowo tura do wożenia wody też staje. Polecenie pracy jakaś władza z miasteczka wydała, niby tam władze gminy są. Chłopaki przy budowie ziemianek pracują, głównie łopatą, bo szalunek wojsko wykonuje, a gdy całodzienne loty bojowe samoloty mają, wieśniacy przy uzbrajaniu samolotów też są, składają taśmy do działek i karabinów maszynowych, pomagają przy podwieszaniu bomb.

Robota darmowa, ale handel umożliwia. Fufajki, buty, watowane spodnie, narzędzia, ale i benzyna, sól, a nawet drożdże to ekwiwalent za dostarczony samogon. Każdy dzień po pracy coś się niesie, więc niezupełnie darmowe. Ciekawość też zaspokojona. Samolot każdy już obejrzał, lotników z bliska poznał. Piloci to przeważnie młodzież dwudziestoletnia, chłopcy i dziewczęta. Wiele samolotów podziurawionych z wypraw powraca, a ekipa remontowa natychmiast go obsiada. Pilot z samolotu do kantyny idzie, a tam wódka, kiełbasa, czekolada, papierosy, słowem wszystko najlepsze. Mechanik remontu dogląda i samolot do walki wyposaża. Dobrze być lotnikiem, to nie zmęczona piechota, głodna i brudna.

Bania czynna, bielizna czysta, na stołówce talerze i widelce, wieczorami zabawa i film. Dziewcząt w mundurach pełno, są przy radiostacjach, służbie zdrowia, żywieniu, pralni, ale i przy remontach maszyn.

Lotnicy giną. Na lotnisku jest tablica „Doska poczota". Zdjęcie lotnika, jego czyny bojowe i miejsce strącenia. Wylotów bojowych, bo tak to nazywają niektórzy, mieli po kilkadziesiąt, inni kilkanaście, a był i taki lejtienant Morozow, co zginął w drugim locie, taki chłopaczek, kędzierzawy blondynek. Nad Narwią giną, to tam latają, lot niecałą godzinę trwa, a jak dużo w tym czasie lotnik przeżywa. Wylot z miejsca bezpiecznego, pobyt w rewirze śmierci, którą sam też przyniósł i odebrać może, no i powrót do przyjaciół, zanim wróci na lotnisko już wiedzą, w jakich tarapatach tam byli i czego dokonali, powitanie, gratulacje. Po tych, co zginęli, dziewczęta łzy ocierają, bo miłość tu kwitnie, żyją śmiercią ponaglani.

Kino to nowość dla młodzieży wiejskiej. Nikt z nich przedtem żadnego filmu nie oglądał. Ludzie starsi, co w Rosji w miastach mieszkali, kino nieme widzieli. Żołnierze polscy też filmy oglądali, starsze roczniki nieme, młodsi dźwiękowe, ale ich żony i dzieci znały je tylko z opowiadania. Teraz wieczorami wieś na filmy chodzi pomimo trudu dnia całego. Kino w sadzie Adamka, gospodarza na wybudowaniu, wieczory pogodne, wstęp wolny. Tam ekran duży, do pni lip starych przymocowano, wszyscy na ziemi siedzą, widać i słychać dobrze. Są filmy i kroniki Stalina, Churchilla, Roosevelta i walki, i boje pokazują. Na jednej z takich kronik widziano polskiego generała Sosnkowskiego. Generał ten coś złego o Powstaniu Warszawskim wygłosił. W ten sposób dowiedziano się, że w Warszawie Polacy walczą, ale Wódz Naczelny tego nie pochwala. Wiadomość tę wieśniacy na różne sposoby oceniali. Ważne było to, że w Anglii Wódz Naczelny ma pretensje do tych, co w kraju wojnę wywołali. Nikt tu przedtem, że Warszawa walczy, też nie wiedział.

Gazety wojacy na lotnisku mieli, ale chyba nie do czytania, a do machorki. Wyjątkowo wieśniacy gazetę za wódkę wymienili, ale też nie dla czytania, a na skręty do tytoniu. W gazetach tych o powstaniu w Warszawie nic nie wyczytano, nie pisywano też o Wojsku Polskim na zachodzie. Owszem był artykuł i fotografia, jak Wojsko Polskie z Pragi Niemców wypędza. Polski Wódz Naczelny w Anglii i Wódz w Lublinie, który właśnie mobilizację pięciu roczników ogłosił, to o jednego wodza za dużo.

Praporszczyk Baj orzekł, że jak jest dwóch wodzów z armiami, a w kraju jest jeszcze jakiś trzeci wódz, który powstanie zrobił, to ładu tu długo nie będzie. Mobilizację ogłoszono, ale nikt ze wsi na nią się nie stawił. Jak trzech wodzów jest, to dlaczego słuchać tego, co na wojnę bierze i kto wie, co później z tego wyniknie.

Sołtys syna swego też nie posyła, sołtys niemiecki też nie idzie. Niewielu jest we wsi tych do wojska wołanych, bo na roboty w Niemczech ich wypędzono, ale są, z dziesięciu ich jest. Teraz wszyscy jakby dezerterzy są, z oczu ludziom zeszli. Wieś władzy nie słucha, koni na mobilizację też nikt nie poprowadził i gospodarz jakby bat nad sobą czuje. Wiadomo wojna, prawa w lufie karabinu siedzą, a wieśniak ma tylko słuchać i oddawać na każde zawołanie synów, konie, żywność.

Koni we wsi już jest sporo, z sołdatami na samogon wy-

mieniono. Jest kilka niemieckich koni wojskowych, olbrzymy z wyskubanymi ogonami i gzów opędzać nie mogą, ciężkie, w glebie grzęzną, pomimo że mają kopyta jak patelnie, pracy na roli nie znają, komend też nie, ale są, wóz i pług jest komu ciągnąć. Takiego bogactwa władzy pokazać nie można, bo natychmiast zabierze, więc i konie jakby na nielegalnym stanie są.

Zboże zebrano, w snopkach w kłosach trzymane jest. Omłoty tylko na potrzebę bieżącą, bo nadjechać mogą i ze spichlerza zabiorą. Mowa o dostawach zboża i mięsa jest, ale nikt tych poleceń nie wykonuje. Sołtys też kontyngentu nie oddaje, chociaż obowiązek dostaw formalnie ogłosił.

Armia Czerwona, ta,co w lesie stoi i w okopach ćwiczy, prosi wieś, by parę ton ziemniaków jej wypożyczono, na wieczne oddanie. Dwa samochody ciężarowe przyjechało, odjechali ze skrzyniami pełnymi ziemniaków, ludzie dali po parę koszy kartofelek, bo jak ludzie proszą, to widocznie nie mają. Po paru dniach ci, co kartofle pożyczyli, z prośbą o mięso przyszli, ale mięsa nie otrzymali. W tym roku wieś ograbiono, co prawda Niemiec to uczynił i ostrzał artyleryjski, ale chłop jedno mienie ma i bez pytania go rabowano. Gospodarze uważali, że podatek za 1944 r. z nawiązką zapłacili, a że zabrał go poprzedni władca, to nie ich wina. Oficer sowiecki uważa, że wieś nie jest biedna, bo i krowy widzi, i owcę, i świnkę, więc mięso jest, ale skąpią dla ludzi, którzy za nich walczą. Sołdaty często chłopów pytają, dlaczego tu mobilizacji nie prowadzi się, ludzie zdolni do wojska żyją we wsi i z oddali na wojnę patrzą. W Sojuzie wszystkich na wojnę pobrali, co karabin zdolni nosić i coś tam widzą, już siedemnastoletnich chłopaków w mundury ubrali.

Wojak, co ziemniaki do skrzyni samochodu wsypał, praporszczyka Baja rozpoznał. Był on we wsi 1937 r. jako żołnierz polski, kwaterował wraz z drużyną w mieszkaniu Baja, w 1939 r. wojował. Do domu w okolicy Prużan wrócił, a teraz od początku sierpnia w Armii Czerwonej, w tych samych co w 1937 r. okolicach ćwiczy. Żona na wsi sama, z małymi dziećmi żniwa robiła, bo on tylko sianokosy zdążył zrobić. Krowa i owca będzie siano miała. Sołdat może i dalej by mówił, ale oficer jechać rozkazał. Baj zdążył mu tylko wiązkę liści tytoniu wręczyć, bo wojak ten jakby stary znajomy, chociaż go wcale nie rozpoznano. Mówi, że kwaterował, to chyba prawda.

We wsi wielu chłopaków w fufajkach, spodniach, butach Armii Czerwonej ubranych. W dniu świątecznym, gdy tak przystrojeni z nabożeństwa wracali, oficer sowiecki ich za dezerterów swojej armii uznał, a gdy mu wytłumaczono, że ubrania to wynik handlu uczciwego, od złodziei wyzwał. Powtarzał: „adni wojujut, drugije worojut”, czyli jedni walczą, inni kradną, a kto od złodzieja kupuje, też złodziejem jest i działa na szkodę armii. Szczęściem władzy on tu nie sprawował, bo by mogło różnie być. Razem z oficerem kilkunastu młodych wojaków, takie chłopaczki, niektórzy niżsi od karabinu z bagnetem, widać że w biedzie dorastali, to wojska programu ZSRR. Tę młodzież na granicy widziano, gdy jeszcze wolno było siano z łąk nad Swisłoczą uprawiać. To oni bagnetem siano pruli, gdy wóz na granicę wjeżdżał, ich ostre postępowanie granicę realną robiło. Teraz już granica dla cywili zamknięta, drogi przekopane, tylko szosą grodzieńską wojsko jedzie

Polskiej służby granicznej nie ma, sam pogranicznik sowiecki przebieg granicy ustanowił. On też jej pilnuje, toczy boje z tymi, co przez granicę nielegalnie idą i często aż do wsi naszej po śladach ściga, a bywa i tak, że za serwitut do lasu wchodzą. Mówią, że granica Sojuza to „Swiatoje dieło”.

Cdn ■

Крышынкі

Васіль Петручук

***53**. Успаміны сабачкі па клічцы Бурык* *(3-я частка)*. Не магу ж я, сабака, ведаць, колькі я ўжо ў іх быў, але ведаў, што мне вельмі там надаела з імі гуляць з мусу, гэтая ежа і коцік, які і такой мне неаднойчы не дазволіў есці. А найболш я сумаваў па маме і гэта выклікала маё частае енчанне. Я драпаў за парог і як умеў так пішчаў, каб мяне аднеслі да дамы. Я думаў, што пашкадуюць. Але замест таго адно з дзяцей маіх гаспадароў адкінула мяне нагой пад стол. Я ўпаў і яшчэ гучней заплакаў ад жалю, а яны мяне назвалі непаваротлівым і смяяліся. А той, што ўзяў мяне ад мамы сказаў: „Нічога, я з яго зраблю такога сабаку, што ядрытваюкорань!” Мне зноў стала страшна, але чамусьці коцік да мяне быццам бы ўсміхнуўся; мо цешыўся, што абмануў мяне ў малацэ, а мо ўсміхаючыся думаў: „Прывыкнеш, дурню, калі я быў маленькім, мяне таксама мучылі, але я на ежу не крывіўся так, як ты!”. Адзін хлопчык, які сядзеў на падлозе і чагосьці плакаў, узяў мяне на рукі і пагладзіў. Але яго-ная мама, як апараная, падскочыла да яго, трахнула па галаве, а мяне вырвала з ягоных рук і шпурнула пад стол. Я шлёпнуўся жыватом, аж забалела, але хутка зразумеў, што трэба быць ціха, бо і мяне могуць набіць. Потым падумаў сабе з нейкай надзеяй, што дачакаюся да цямна і зноў паспрабую ўцячы да мамы, якая напэўна плача па мне і выглядае... Але як жа я пералезу такі высокі парог, які вунь там ляжыць? Мо хто вынясе мяне на двор, каб праветрыўся, тады я вазьму і ўцяку! Такая думка нават і суцешыла мяне,

бо ведаў, што калі ўцяку дык і маму ўбачу, і сястрычку паліжу з уцехай. А тая, якой я найбольш баяўся, раптам спыталася: „ А дзе ж вы гэтага свайго смурода падзенеце нанач?". А той, што мяне нёс адказаў: „Пакуль што будзе ён начаваць у сенях, а пасля зробім яму буду. Цяпер галоўнае – яго ахрысціць!"

Жанчына, якая цягнула гаршчок з печы аж засапла ад злосці і майго гаспадара назвала дурнем, сказала: „Калі ты бачыў, каб сабак хрысцілі!?" А ён адказаў: „Ніякіх хрысцін не будзе, бо ў царкву з кумамі яго ніхто не панясе, але трэба назваць яго нейкім Рэксам або Бурыкам, каб ведаў, якое ягонае імя і слухаўся, калі яго будзем клікаць". Дзяўчынка пляснула ў далоні і сказала, каб назваць мяне Бурыкам, так і засталося.

Іхнія „ласкі" так мяне ўжо замучылі, што я толькі лежачы прабаваў цапнуць каго за руку. Яны мяне ўжо „хрышчанага" рвалі за вушкі і дагрызалі: „Бурык, не дайся!". Ад гэтага ўсяго я аж змачыўся, бо не мог вытрываць. Тады старая жанчына ўзяла мяне за шыю і зноў носікам чамусь па тым мокрым церла. Пасля выкінула мяне ў сені, і я не ведаў, што мне рабіць, бо там было холадна і цёмна. Пачаў я нюхаць і знайшоў нешта мякчэйшае ад халоднага глінянага току (цяпер ведаю, што гэта былі мяшкі). Улез я між іх і ціхенька дрыжаў. А ўжо потым, калі перасталі брынчэць вёдрамі, перасталі бляяць авечкі і ўсё неяк заціхла, я спужаўся адзіноцтва, але і есці захацелася. Здагадаўся, аднак, што няма выхаду, – заціснуўся глыбей пад мяшок ды вырашыў задрамаць, а і праспацца.

Раптам учуў нібы чыйсьці голас, або мне пачало ў сне нешта маячыць, што нехта кагосьці кліча. Выняў я носік з-пад жывата і наставіў вушы... Так, гэта голас маёй мамы! Яна плакала і клікала мяне быццам бы ведаючы, што я галодны. Я выкарабкаўся з-пад мяшка і давай на ўсе лады сваёго голасу паведамляць маму, што я тут, у сенях чужой хаты, але жывы, адно што галодны і не магу выбрацца да яе, і што баюся, і што вельмі сумую па ёй! Я проста ведаў, што мама мяне чуе, аднак не можам сустрэцца, бо паміж нам сцяна. Давай я з усёй сілы дзерці за дзверы, каб зрабіць у іх хаця б зусім маленечкую дзірачку, каб убачыць маму; мо стаіць для парога за дзвярыма і таксама прагна чакае нашай сустрэчы. Як яна сюды прыбегла? Мо ланцуг парвала? А што з маёй сястрычкай?

Але, на жаль, ніхто не зарэагаваў ні тут на маё пішчанне, ні там на маміна; людзі глухія на чужы плач і гора, ім толькі сваё баліць. У іхнім моцным сне нават не прыснілася, што нехта пакутуе пад іхняй уладай, ды з абавязкам сцерагчы іхняе дабро ўдзень і ноччу за нейкую смярдзючую пахлёбку раз у дзень. Яны сабе спяць, а сабакі мучацца, будучы часта разумнейшымі і лепшымі, бо вернымі чым іхнія гаспадары.

Мне проста не верыцца, што маё скавытанне не выклікала ў гаспадароў ніякай літасці, на якую я, маленькае шчанё, з такім даверам спадзяваўся. Я думаў і аб тым, што маё скавытанне давядзе іх да такой злосці, што нехта ўстане з бярлогі і вышпурне мяне за парог, каб даў ім спакойна спаць, а для мяне быў бы гэта адзіны ратунак.

Калі мне ўжо забалела горла ад віску і кіпці ад драпання, а сэрца залілося крывёю ад жалю, што не магу вырвацца з гэтых праклятых сеняў і ўцячы да мамы, якая напэўна б'е ў ланцуг, каб парваць яго або ашыйнік ды выратаваць мяне з няволі, я пачуў, як адчыняюцца хатнія дзверы. Выйшаў да мяне хлопчык, які не рваў мяне за вушы. Я ўцешыўся, бо па сваёй сабачай наіўнасці падумаў пра ратунак, якога чакаю. Хлопчык узяў мяне на рукі ды пачаў супакойваць: „Не пішчы, дружок, бо сабе бяды наробіш. Да мамы і так цябе ніхто не пусціць, а набіць могуць, калі разбудзіш маю маму. Мы з табою маем аднолькавае шчасце, цябе забралі ад тваёй мамы, а маю ад мяне смерць забрала, калі я быў такі маленькі, як цяпер ты. Толькі табе і так лепш, хаця мучышся, бо вас, сабак, усе любяць, а мяне ніхто не любіць, ды мама таўчэ калі хоча і за што хоча, і я сплю на голай лаўцы. Думаеш, чаму я да цябе выйшаў? Бо толькі я пакуль што чую твой плач стоячы за калыскай, а яны ўсе спяць бы пабітыя. Калі будзеш піскам дапамагацца ежы, то і ты дастанеш, бо мама вельмі не любіць раздаваць хлеб, а тата маўчыць. Памятай, каб нават

Фота Міры Лукшы

здыхаў ад голаду, не прасі есці, бо тая мая мама, што выкінула цябе з хаты, будзе цябе таўчы не толькі за тое, што насікаеш, але і за ежу. Ты мусіш быць злосны на чужых і іх кусаць, але ўдома маеш усім дагаджаць, быць вясёлым ды есці тое, што табе дадуць".

Я дрыжэў у хлопчыка на руках і слухаў, што ён мне гаворыць, ды час ад часу лізноў яму бараду, бо мне зрабілася шкада і сябе і яго, але найгорш – мамы, бо яна плакала, і я гэта чуў. Калі хлопчык мне гаварыў, што ў ягонай хаце мама дае малако толькі малым дзецям, то я сабе падумаў, што і я малы, дык павінна і мяне яна карміць малаком. Пачаў я вярцецца ў яго на руках і папіскваць, каб мяне пусціў на панадворак, але хлопчык не адчыняў дзвярэй. Тады я са злосцю пачаў вырывацца з рук, ды ён мяне не пускаў. Пачалася суматоха, у час якой удалося ме дастаць зубамі ягоны палец ды з усяе сілы сціснуць. Хоппчык крыкнуў, але з рук мяне не выпусціў. Ён зразумеў, што калі я вырасту, буду мець мацнейшыя зубы і змагу ўкусіць больш балюча чым сёння, і з ціхай уцехай сказаў мне, што я малайчына і не дам над сабой знуткавацца... *(Працяг будзе)*

Успаміны з 1976 г.

2. Ад сабора павезлі нас дарогаю на гару, на якой у месцы, дзе зліваюцца рэкі Арагвы і Куры, стаіць старажытная царква, акружаная абароннай сцяной, Джвары, што значыць крыж. Калі мы ў ёй былі, царква была вельмі знішчаная, ніхто ёю не апекаваўся. Аб ёй успамінае рускі паэт Лермантаў у сваёй паэме "Мцыры". Недалёка ад яе стаіць яго помнік. Аб гэтай царкве я напісаў верш „Джвары", які ўвайшоў у мой зборнік вершаў „Эцюды падарожжа" і на вокладцы гэтага зборніка я паказаў, як выглядаў тады гэты храм. Цяпер яго грузіны адрэстаўравалі і там адбываюцца набажэнствы.

Пасля экскурсіі і абеду мы мелі вольны час, а пасля вячэры агледзелі ў тэатры грузінскі ансамбль, яго песні і танцы.

16 чэрвеня пасля снедання паехалі мы "Грузінскай ваеннай дарогай" ў Арджанікідзе (цяпер Уладзікаўказ). Мелі мы праехаць аўтобусам 208 км праз Каўказскія горы. Праехалі мы паблізу Мцхеты і Джвары, дзе мы ўчора былі. Я сядзеў у аўтобусе з правага боку і бачыў глыбокую прорву, дзе плыла ўнізе відочная як вузкая стужка рака Арагва. Калі б наш аўтобус упаў у гэту прорву, усе б мы згінулі. Аднак нідзе не бачыў я ўнізе разбітай машыны, як калісь у Югаславіі ля шашы ўздоўж Адрыятычнага мора. Ехалі мы павольна і асцярожна падымаючыся ўверх. Затрымаліся ля вёскі Анануры, дзе пабачылі замкавы ансамбль. У крэпасці была нейкая разбураная грузінская царква. У храме мы пабачылі савецкія адносіны да старых фрэскаў. Былі яны брудныя, пацарапаныя. Цяпер іх аднавілі. Пасля затрымаліся мы на нейкі час ля Крыжовага перавала (2384 м), дзе ляжаў яшчэ снег. Потым мінулі мы раку Арагву, павярнулі направа і пачалі ехаць уздоўж ракі Церак. Высока з левага боку бачылі мы доўгі час гару Казбек (5047 м.) з пакрытай снегам вяршыняй. Затрымаліся мы на кароткі час ў Казбегі і паехалі ўніз па даліне ракі Церак да Дар'ялбскай цясніны. Позна пасля поўдня прыехалі мы ў Арджанікідзе ў гасцініцу „Імперыял", дзе атрымалі пакоі і абед. Да вячэры мелі мы вольны час і самі пагулялі па вуліцах сталіцы Паўночнай Асецінскай Аўтаномнай Рэспублікі.

17 чэрвеня сустрэўся я пры сняданні ў рэстаране гасцініцы з вельмі прыгожай маладой дзяўчынай-асецінкай, якая была экскурсаводам нашай групы. Яна ведала толькі рускую мову і трэба было мне пасля ў аўтобусе польскім турыстам перакладваць яе словы на польскую мову. Яна мне сказала, што асецінцы ўсе праваслаўныя ды ў Арджанікідзе жывуць і армяне, і іншыя каўказскія народы, якія з'яўляюцца мусульманамі. Павезла яна нас да абеда ў горы і паказала нам у пячорах пахаваных старых жыхароў гэтых мясцін. Пасля абеда павазіла нас па горадзе, паказала нам асецінскую праваслаўную цакву з 1860 г., армянскую царкву з 1868 г. і суніцкую мусульманскую, вельмі прыгожую, мячэць, з якой тады зрабілі музей. Завезлі нас у месца, да якога ў 1942 г. дайшлі немцы. Горад Арджанікідзе яны не маглі захапіць.

У 1784 г. паўстала тут руская крэпасць Уладзікаўказ і ад яе таксама назвалі горад, і толькі ад 1931-44 гг. і ад 1954 горад называлі Арджанікідзе, ад 1944 да 1954 г. горад меў назву Джауджыкау. І ў 1990 г. вярнулі яму назву Уладзікаўказ.

18 чэрвеня экскурсавод завезла нас пасля снедання ў горад Нальчык, у сталіцу Кабардына-Балкарыі. Праязджалі мы тады па дарозе праз горад Бяслан, аднак у ім не затрымоўваліся. Нальчык – гэта невялікі горад, у перакладзе азначае малую падкову. Нальчык 28 кастрычніка 1942 г. занялі немцы і акупавалі яго да 3 студзеня 1943 г. Экскурсавод нам раскала, што ў сувязі з тым, што многія жыхары Нальчыка супрацоўнічалі ў часы нямецкай акупацыі з немцамі, па загаду І. Сталіна ўсіх жыхароў горада 8 сакавіка 1944 г. вывезлі 14 эшалонамі ў Сібір і ў Казахстан. Вярнуліся яны назад пры М. Хрушчове. Расказала нам, што ў 1928

г. разбурылі ў Нальчыку прыгожую праваслаўную царкву Прападобнага Сімяона Стоўпніка і пасля далі веруючым на іх моцнае патрабаванне нейкі малы домік, дзе яны маглі маліцца. Нальчык – курортная мясцовасць. Паказалі нам санаторыі і нейкі краязнаўчы музей. Абед з’елі мы ў невялікім рэстаране ў Нальчыку і наша група паехала, развітаўшыся з экскурсаводам, у Пяцігорск. Прыехалі мы пад вечар аўтобусам у Пяцігорск у гасцініцу „Інтурыст”, там атрымалі пакоі і да вячэры мелі вольны час.

19 чэрвеня новы экскурсавод, таксама дзяўчына, з Пяцігорска паказала нам горад, музей М. Лермантава, дом у якім ён нейкі час жыў, месца, дзе згінуў ён на дуэлі, яго помнікі, прыгожы парк „Цветнік”, пячору, альтанку ,,Эолаву арфу”, дзе вецер калісь іграў на арфе, многа санаторыяў, возера Тамбукан і іншыя месцы. Сваю назву горад Пяцігорск атрымаў ад гары Бештаў, што ў прераkладзе з цюркскай мовы азначае пяць вяршынь, бо гара Бештаў мае пяць вяршынь, а самая высокая (993,7 м) называецца Машук. З Пяцігорска добра відна гару Эльбрус.

Экскурсавод сказала, мне, што пасля абеду група паедзе ў Кіславодск і я па тэлефону пазваніў да знаёмай з экскурсіі ў Польшчы, Ніны Мухаевай, што буду з экскурсіяй у Кіславодску. Яна мяне паведаміла, дзе будзе мяне чакаць.

Кіславодск ляжыць на вышыні 800-1069 м, і з’яўляецца горадам санаторыяў і дамоў адпачынку. На аўтобусе экскурсавод паказала нам будынкі цікавых курортаў, „Нарзанную галярэю” з „Кіпячай студняй”, адкуль выплывае нарзан (мінеральная вада), ,,Мядовыя вадаспады”, дзе вада падае з вышыні 18 м. На канец экскурсіі на „Курортным бульвары” я папрасіў экскурсавода, каб звезла групу ў гасцініу на вячэру і на ноч. Я выйшаў з аўтобуса і сустрэўся з Нінай Мухаевай. Яна завяла мяне да сябе на кватэру, дзе пазнаёміла са сваёй маткай і сынам і пайшлі мы на шпацыр у парк. З парку бачылі мы добра гару Эльбрус, яе белую снежную папаху. Калі мы зноў вярнуліся на кватэру Ніны, быў ужо яе муж. Правялі мы прыемна разам вечар і я пераначаваў у іх у другім пакоі, а ранкам 20 чэрвеня, пасля снедання, Ніна адвезла мяне са сваім сынам электрычнай чыгункай у Пяцігорск. Прыйшлі мы ў гасцініцу, калі група польскіх турыстаў была на снеданні.

Пасля снедання група выехала аўтобусам на аэрадром у Мінеральныя воды і самалётам паляцелі мы ў Кіеў. У Кіеве з аэрадрома завезлі нас ў гасцініцу „Інтурыста” „Славутыч”, там атрымалі мы пакоі і сышлі на абед уніз у рэстаран. Пасля да вячэры мелі мы вольны час.

21 чэрвеня пасля снедання завезлі нас у Сафійскі сабор, які быў пабудаваны па загадзе князя Яраслава Мудрага. Савецкая ўлада ў 1934 г. адабрала яго ад праваслаўнай царквы і зрабіла з яго музей-запаведнік. Пабачылі мы высокую званіцу і ўнутры царквы прыгожыя мазаікі святых і вялікую мазаіку Багамацеры–Араніі. Пабачылі мы бюст князя Яраслава Мудрага, які быў зроблены на падставе яго чэрапа. Сабор у 1596 г. пад націскам польскага караля Зігмунда III Вазы захапілі ўніяты ды ў 1630 г. адабраў яго ад іх праваслаўны мітрапаліт Пётр Магіла. Сафійскі сабор я бачыў раней, у 1970 г., калі ехаў з жонкай у Адэсу, аб чым я пісаў у сваіх успамінах.

Пасля паехалі мы ў Кіева–Пячэрскую лаўру, да 1930 г. праваслаўны манастыр. Савецкая ўлада адабрала яго ад Царквы і зрабіла з яго музей-запаведнік. Перад уваходам у калідоры са святымі мошчамі пабачылі мы вялікія карціны Страшнага Суда. Пасля аглядзелі мы сотні святых мошчаў, нейкія ляжаць ужо некалькі стагоддзяў і не разбураюцца. Экскурсаводка гаварыла нам, што прычынай гэтаму з’яўляецца адпаведняя глеба пачор у якіх ляжаць святыя астанкі. На абед вярнуліся мы ў гасцініцу ў рэстаран. Пасля абеда павезлі паказаць нам вуліцы Кіева такія як Крашчацік і іншыя ды працуючы Андрэеўскі праваслаўны сабор. Пасля вячэры, калі я ішоў у свой пакой, папярэдзілі мяне, што быў тэлефон, якім паведамілі, што давязуць да нас тры асобы. Я быў упэўнены, што прывязуць да нас раненых, якіх мы аставілі ў бальніцы, калі пакідалі Ерэван. Я папрасіў толькі, каб мяне разбудзілі, калі іх прывязуць і пайшоў спаць. Аднак ноччу ніхто не прыехаў.

22 чэрвеня, калі група прыйшла ў рэстаран на снеданне, нікога да нас не давезлі. І толькі а гадзіне 11-ай пад’ехаў аўтобус з паранемі. Мужчына з забінтаванай галавой і доктарка Сьнежык пайшлі ў свае пакоі, а трэцюю жанчыну з-пад Варшавы прынеслі ў пакой на насілках. Яна не магла хадзіць. Я тады хутка пазваніў у польскае пасольства ў Кіеве, каб яны паведамілі „Орбіс” у Варшаве, што мусяць прыслаць мне пад наш цягнік у Варшаве карэту хуткай дапамогі, якая магла б яе адтуль завезці ў бальніцу ў яе горад пад Варшавай.

Пасля абеда завезлі нас на чыгуначны вакзал і далі нам спальныя вагоны, у кожным купэ было па 4 месцы. Параненую прынеслі ў купэ цягніка і паклалі яе на ніжнюю полку. І так мы паехалі ў Варшаву.

23 чэрвеня праехалі мы спакойна граніцу; ні савецкія, ні польскія мытнікі не патрабавалі ў нікога з групы паказваць багаж. Ранкам мы з’явіліся на варшаўскім вакзале. Аказалася, што па параненую прыехаў з яе горада лекар з самаходам хуткай дапамогі і чакаў яе. І тады раптам параненая сказала, што яна хоча, каб яе завезлі на аперацыю ў варшаўскую бальніцу, бо яна лекарам са свайго горада не давярае. Я развітаўся з групай і вярнуўся да параненай і папрасіў шафёра і лекара з хуткай дапамогі з яе горада, каб завезлі нас у варшаўскую бальніцу па вул. Ліндлея. Там пачаткова не

хацелі яе прыняць, бо яна з іншага горада, ды яна пазнала там нейкага знаёмага ёй лекара, што праходзіў, бо яна таксама была лекарам, і ён памог ёй, і яе прынялі ў бальніцу. Тады толькі я мог вярнуцца дамоў, раней паведаміў па тэлефону маю жонку Ніну аб усім, што здарылася і што я чакаю ў бальніцы і хутка прыеду дахаты. На наступны дзень я перадаў у „Орбісе" пад пратакол рэчы і грошы забітай Софіі Рынгман і зрабіў справаздачу з экскурсіі. Як я даведаўся ў „Орбісе", труну забітай прывезлі ўжо даўно самалётам у Варшаву і ўжо яе пахавалі, калі мы былі ў СССР.

Калі мы былі на экскурсіі, 8 чэрвеня Э. Герак паехаў у Бон і нармалізаваў адносіны між Польшчай і Заходняй Германіяй. Быў ён там з візітам да 12 чэрвеня.

6 чэрвеня СССР выслаў ракету „Саюз" 21 з касманаўтамі Віталіем Жлобавым і Барысам Валынавым на касмічную станцыю Салют-5; яны былі там 49 дзён, да 24 жніўня.

Калі я вярнуўся з экскурсіі, 24 чэрвеня ў Сейме прэм'ер Пётр Ярашэвіч аб'явіў праект павышэння цэн на прадукты харчавання: цэны на мяса і мясныя прадукты павысілі на 69%, на масла і сыры на 50%, на цукар на 100%, на рыс на 150% і на гародніну на 30%. Усе працуючыя мелі атрымаць павышэнне зарплаты на 20%, калі хто больш зарабляў, тым больш атрымаў бы грошаў павышэння заробкаў.

На вестку аб павышэнні цэн у прамысловым прадпыемстве „Лучнік" у Радаме пачаўся пратэст рабочых. За імі пайшлі другія прадпрыемствы. Рабочыя з прадпыемстваў выйшлі ў горад на дэманстрацыю. А 11 гадзіне перад будынкам ВК ПАРП сабралася блізка 4 тыс. пратэстуючых. Рабочыя дамагаліся адмены павышэння цэн. Улада, аднак, маўчала. Тады а 14 гадзіне натоўп рабочых увайшоў у будынак і пачаў яго нішчыць. З пакояў выкідвалі партрэты Леніна, з даху сарвалі чырвоны флаг і павесілі бела-чырвоны. Пасля будынак падпалілі і зрабілі блакаду вуліц, каб не даехала пажарная каманда. Пачаліся вулічныя баі рабочых і студэнтаў з ЗОМО да 21 гадзіны. А гадзіне 20-ай улада адмяніла павышэнне цэн. У час баёў згінула тры асобы, 198 асоб было параненых. Міліцыя затрымала 634 асобы, засудзілі на турэмнае зняволенне 8 асоб ад 8-мі да 10 гадоў, 11асоб -- ад 5 да 6гадоў, а 6 асоб ад 2 да 4 гадоў. Матэрыяльныя страты выцэнілі на 77 мільёнаў злотых. Было спаленых 5 грузавікоў, 19 легкавых аўтамабіляў, пажар пашкодзіў будынак Ваяводскага камітэта ПАРП. Улады пачалі прапагандную кампанію асуджэння пратэставаўшых, назвалі іх „радомскімі зваднікамі".

Страйкавалі таксама рабочыя ў Урсусе ля Варшавы і ў Плоцку. У ліпені ўвялі картачкі на цукар: можна было купіць толькі кілаграм цукру ў месяц на асобу.

2 ліпеня наступіла афіцыйльнае аб'яднанне Паўночнага і Паўднёвана В'етнама.

Вайна, якую пачалі ЗША ад 1963 г. з дапамогай Паўднёваму В'етнаму і ад 2 сакавіка1965 г. страшнымі бамбёжкамі Паўночнага В'етнама і атакамі 536 тыс. амерыканскіх салдатаў у 1968 г прынесла паражэнне амерыканцам. Амерыканцы ганебна выйшлі з В'етнама і аддалі Паўднёвы В'етнам у рукі паўночнав'етнамскіх камуністаў. Выйшлі таксама з Лаосу і Камбоджы. ЗША страцілі ў вайне 55 тыс салдатаў забітымі і 300 тыс. салдатаў параненымі і амаль 100 самалётаў.

18 ліпеня ў Ніццы ва Францыі аграбілі банк, украўшы 6 млн. фунтаў штэрлінгаў.

21 ліпеня ірландскія баевікі забілі англійскага пасла ў Ірландыі Крыстафэра Іверта-Бігса.

28 ліпеня ад землятрусу ў Таншане ў Кітаі згінула 650 тыс. людзей.

9 жніўня савецкая аўтаматычная міжпланетная станцыя „Луна" 24 даляцела да Месяца, прызямлілася на ім 18 жніўня, забрала з яго з глыбіні 2 метраў 170 грамаў глебы і 22 жніўня вярнулася на Зямлю.

8 жніўня я атрымаў з „Орбіса" праграму, каб прыняць у Любліне савецкую турыстычную групу і давезці яе да Вроцлава, таксама як 18 мая. Ды цяпер трапілася мне група армян, якім удалося правезці праз граніцу некалькі скрынак армянскага каньяку. Гэтая група не вельмі цікавілася турыстычнымі аб'ектамі ў Польшчы, а гандлявала рознымі прывезенымі з сабою рэчамі. У Кракаве не захацелі ехаць у шахты солі ў Вялічку, а хацелі мець вольны час. Кіраўнік іх групы падпісаў мне згоду, што група адмаўляецца ад экскурсіі ў Вялічку і я адпусціў у Кракаве польскага экскурсавода, які меў нас завезці ў Вялічку і паказаць горад. Экскурсаводам была дзяўчына. Былі мы толькі ў музеях Майданка і Асвенціма і пабачылі горад Люблін. Нават не ўсе ездзілі аўтобусам па Вроцлаве. 13 жніўня вярнуўся я з Вроцлава дамоў.

9 верасня памёр у Кітаі Мао Цзедун, кіраўнік дзяржавы і КПК, а 7 кастрычніка арыштавалі яго жонку- ўдаву, бо яна захацела захапіць уладу ў „бандзе чатырох".

15 верасня СССР выслаў касмічную ракету „Саюз 22" з касманаўтамі Уладзімірам Аксёнавым і Валерыем Быкоўскім на касмічную станцыю Салют-5. Яны фатаграфавалі Зямлю. Вярнуліся яны на Зямлю 23 верасня.

Я атрымаў з „Орбіса" экскурсію з польскай групай у Ялту. Гэта была адпачынкавая экскурсія. 19 верасня сустрэў я групу на варшаўскім аэрадроме і пасля пашпартнай і мытнай праверкі паляцелі мы ў Кіеў, а там пасля такога самага кантролю пераселі ў самалёт у Сімферопаль, адтуль аўтобусам завезлі нас у вялікую і высокую гасцініцу „Ялту" ля самага Чорнага мора. Там атрымалі мы двухмесныя пакоі з усімі выгадамі. Толькі я атрымаў пакой аднамесны. Пляж быў ля самай гасцініцы. Ежа ў рэстаране гасцініцы

была вельмі смачная. У Ялце я быў у 1970 г. Прыплыў сюды караблём з жонкаю з Адэсы на адзін дзень. Цяпер сюды прыехаў я другі раз на два тыдні.

Акрамя вольнага часу, каб загараць на пляжы і купацца ў Чорным моры, мелі мы з экскурсаводкай некалькі экскурсій. Адна экскурсія была катэрам па моры, дзе з мора мы пабачылі важнейшыя палацы Ялты, як „Лівадыю”, „Алупку” і іншыя месцы -- „Ластаўчына гняздо” на скале і бераг Чорнага мора, і Крымскія горы. Пасля была экскурсія ў палац Лівадыю, які калісь быў царскім палацам і ў якім праходзіла Ялцінская канферэнцыя Рузвельта, Сталіна і Чэрчыля. Пабачылі мы ўнутры ўсе пакоі ў палацы. Былі мы таксама ў палацы ў Алупцы. Аглядалі мы парк у Ялце. Завезлі нас у Бахчысарай у калішнюю сталіцу Крымскага Ханства, дзе нам паказалі ханскі палац (Хансарай) з яго гарэмам, з „Фантанам Слёз”, пакоем рускай царыцы Кацярыны II, якая сюды калісь прыязджала. Час прайшоў вельмі прыемна, без трагедыі, як на папярэдняй экскурсіі, і 3 кастрычніка завезлі нас у Сімферопаль на аэрадром і самалётам давезлі нас да Кіева, а з Кіева таксама самалётам вярнуўся я з турыстамі ў Варшаву.

8 кастрычніка аддалі ў грамадскае карыстанне шлях Варшава – Катавіцы.

14 кастрычніка прайшоў няўдалы палёт савецкай касмічнай ракеты „Саюз 23” з касманаўтамі Вечаславам Жыдавым і Валерыем Ражджественскім на станцыю „Салют -5” . Яны не маглі састыкавацца з „Салютам-5” і 16 кастрычніка вярнуліся на Зямлю.

16 кастрычніка з працы маёй жонкі Ніны была арганізаваная экскурсія аўтобусам на поўдзень Польшчы. Мяне яна запісала і заплаціла, і мы паехалі разам. Затрымаліся мы ў гасцініцы ў Кракаве і адзін дзень аглядалі мы старую сталіцу Польшчы, былі ў Вавелі і іншых музеях Кракава, а пасля паехалі на поўдзень у Пеніны.

Аглядалі мы стары амаль разбураны замак у Чорштыне і больш прыемны ў Нядзіцы, вазілі нас лодкамі на парогах ракі Дунайца і на чацвёрты дзень вярнуліся мы ў Варшаву. Тады толькі пачалі будаваць між Чорштынам і Нядзіцай вялікае вадасховішча. У 1997 г. пабудавалі ля Нядзіцы гідраэлектрастанцыю з дзвюма турбінамі магутнасці 46 мегаватаў кожная.

На выбарах ў ЗША Геральд Форд не быў выбраны на прэзідэнта. На яго месцы ў лістападзе стаў Джымі Картэр з дэмакратычнай партыі.

23 верасня 14 асоб стварыла Камітэт Абароны Рабочых рэпрэсіраваных (KOR) пасля забастовак у Радаме. Патрабавалі яны ад улады, каб вярнулі на працу ўсіх рабочых, якіх звольнілі, і каб улада правяла амністыю для асуджаных і выпусціла іх з турмы.

Дзмітрый Шатыловіч

Сустрэчы, прэзентацыі

Паўлючук вярнуўся ў бібліятэку

Нарваўская публічная бібліятэка арганізуе штомесяц сустрэчы з літаратарамі, і мастакамі і іншымі г.зв. цікавымі для сваіх чытачоў людзьмі. Пад канец зімы запрасілі прафесара Уладзіміра Паўлючука з Ягелонскага і Беластоцкага ўніверсітэтаў, які выступіў перад канцэртам барда і мастака Алега Кабзара.

Уладзімір Паўлючук – сацыёлаг, антраполаг і рэлігіязнаўца, публіцыст і пісьменнік, нарадзіўся ў 1934 г. у Рыбалах. У славутай кнізе 1974 г. „Вершалін. Рэпартаж пра канец свету” (яна найбольш зацікавіла слухачоў, паколькі з ваколіц Нарвы паходзілі некаторыя героі)

прадставіў феномен Вершаліна. Гэта згубленая вёска на Беласточчыне, Грыбоўшчына, дзе ў 30-х гадах мінулага стагоддзя група рэлігійных адступнікаў ад праваслаўя пад кіраўніцтвам прарока Іллі мела намер збудаваць новую сталіцу свету. Уладзімір Паўлючук апублікаваў м.інш. *Światopogląd jednostki w warunkach rozpadu społeczności tradycyjnej* (1972), *Żywioł i forma. Wstęp do badań empirycznych nad kulturą współczesną* (1978), *Naprawianie świata* (1978), *Potoczność i transcendencja* (1994), *Ukraina – polityka i mistyka* (1998), раман *Judasz* (2004). *Вершалін. Рэпартаж пра канец свету* стаў інспірацыяй шматклікіх тэатральных спектакляў і фільма Кшыштафа Вайцяхоўскага *Historia o proroku Eliaszu z Wierszalina.*

Творчыя пачаткі будучага вядомага аўтара і даследчыка – у „Ніве", у якой быў 13 гадоў. Тут знаходзім, між іншым, тэму Вершаліна, якую ён разгарнуў у далейшай творчасці. З ніўскіх карцін вырастае „Judasz". Уладзімір Паўлючук як „Уладзімір Паўлюк" вандраваў у пошуках праўды, як ніўскі следапыт і знакміты фатограф. Пасля арміі Паўлючук працаваў у бібліятэцы ў Рыбалах і там пісаў рэцэнзіі, якія дасылаў у „Ніву". Але ўжо і раней друкаваўся. Пачаў у арміі (служыў у пехацінцах-мінамётчыках), ад допісаў у вайсковы часопіс, пасля, м.інш., у „Zarzewie", „Nowa Wies". У той час папаўняў сваю педагагічную адукацыю, настаўнічаў, кончыў беларусістыку ў Настаўніцкай студыі ў Беластоку. На завяршэнні студыі, на балі ў БГКТ, Георгій Валкавыцкі стаў у яго дапытвацца, чаму ў апошні час малавата яго допісаў. „А, і так я журналістам не буду!" – „А чаму не? Я вас узяў бы адразу і сёння!" Яшчэ два гады былы бібліятэкар працаваў у ГП БГКТ, спачатку як старшы інструктар, пасля як кіраўнік культурна-асветнага аддзела, працягваючы супрацоўніцтва з тыднёвікам. На ніўскі штат прынялі яго 1 лютага 1963 года. У сваіх „Вандроўках пешахода" трапіў, між іншым, на тэму Вершаліна.

– У дзяцінстве ўсё гэта было прадметам фальклору, – прызнаецца аўтар. – Расказы вечарамі. Песенькі. „Пайшла маці да Грыбова, заставіла дочку ўдома..." Я за час працы ў „Ніве" кончыў сацыялогію, пісаў магістэрскую працу якраз аб Вершаліне, на гэтай тэме аснаваны таксама мой дактарат, у прафесара Млечкі, які таксама зрабіў я як ніўскі журналіст. Здзіўляецеся, адкуль у мяне час на ўсё быў? Тут неабходная добрая арганізаванасць. „Ніва" дала мне магчымасць адначасова сабраць цікавы матэрыял. Пайшоў я „ад загумення". Ездзіў у глыбінку. Не карыстаўся выдавецкай машынай, а ехаў аўтобусам, хадзіў ад вёскі да вёскі, ад чалавека да чалавека...

Фота Міры Лукшы

Уладзімір Паўлючук з дырэктаркай нарваўскай бібліятэкі Аннай Анджэюк-Савіцкай і старшынёй Гміннай рады Евай Урбановіч

Уладзімір Паўлючук, быўшы журналістам, калегаваўся з вядомым журналістам і пісьменнікам Эвардам Рэдлінскім.

– Рэдлінскі казаў: «Глянь, у „Ніве" адны арыгіналы працуюць». „Ніва" была атракцыйным месцам для літаратурных, і не толькі, асяроддзяў. Тут друкавалася часам такое, на што не маглі сабе дазволіць іншыя часопісы. Прыходзілі сюды людзі, як, напрыклад, Юзаф Дайчгеванд, пра якога паверхам вышэй, у „Беластоцкай газеце", пісалася як пра апальную асобу... Юрка Валкавыцкі мала і здзівіўся: „Ты яшчэ Гамулку сюды прывядзеш!" Рэдлінскі мае тэксты паказваў, чытаў у „Беластоцкай": так, казаў, трэба пісаць. У „Ніве" так можна! А мае „Запіскі пешахода" так і ўзніклі. Ходзячы ад вёскі да вёскі, ёсць час асэнсаваць пэўныя справы, абдумаць, зрабіць здымак, сустрэць людзей.

Ёсць гісторыі запісаныя, аб іншых дагэтуль ходзяць легенды, умела падаграваныя і цяперашняй папулярнасцю Прафесара, як сустрэча з Гандзяй пад Збучом.

– Гэтае імя стала імем гераіні „Judasza”... Кабета капала бульбу. Прысеў ля яе і я, стаў распытваць аб цяжкае вясковае жыццё. Пасля, за збожжам, стаў занатоўваць матэрыял для рэпартажу. Ідзе бабуля згорбленая пад хворастам, зраблю, думаю, здымак, з тэлеаб’ектывам. Прыцэліўся. Бабуля мяне звочыла. Крычыць: „Гандзю, а там што такое?” – „Э там, ходзіць якісь дурань па полі з апаратам і кажа, што яму тяжко!” У той самы дзень меў я журналісцкую сустрэчу ў збучоўскай святліцы. Такіх сустрэч у нас было шмат – з чытачамі, распавядалі мы і аб друкаванні „Нівы”, і вялі іншую асветную беларускую справу (я прымаў удзел недзе ў каля 200 сустрэчах, разам са Шведам, Баршчэўскім). Бачу, што сабраныя не вельмі на мяне глядзяць, а недзе ўбок. А там – тэлевізар. „Ты гавары, гавары, нам абы толькі карцінкі!” Праўда, голасу ад тэлевізара амаль не чутна. Бачу, што не вельмі я тут на месцы. Думаю, хоць здымак зраблю, будзе ў „Ніву”, як народ у клубе-святліцы да культуры горнецца. Бліснула фоталяпма. „Аяй! – схапіўся за вочы глядач. – Мала што нічога не чую, а яшчэ й не бачу! Асляпіў!”

„Ніва” была, як і „Лявоніха”, беларускай установай, якая перш за ўсё людзям асацыявалася з беларускім рухам і духам. З беларускай справай.

Калі Паўлючук стаў апальным журналістам, паставіўся яму закід у нацыяналізме.

– Якраз тады паляцела пару асоб. Сакрат Яновіч, Збышка Насядка, Эдвард Рэдлінскі. Як казалі пра мяне, я *sprzymierzyłem się z wrogiem partii*, да таго палякам. Стаў я адначасова нацыяналістам і польскім, і беларускім. Кіраўнік парткантролю Кірылюк сказаў: *To jest, niestety, prawda – jesteście nacjonalistą i polskim, i jednocześnie białoruskim*. Працаваць мне партыя ў „Ніве” не дазволіла. *Szukajcie pracy, szukajcie, bo podciągniemy was pod ustawę antypasożytniczą!* Я быў тады ўжо доктарам сацыялогіі, да таго з настаўніцкім дыпломам пасля педліцэя. Шукаў працы ў школе. У куратарыі сказалі, што маглі б мяне паслаць у вясковую школу, але я некваліфікаваны настаўнік, а хапіла ім тады кваліфікаваных... Першыя тры месяцы рабіў я ў... ЦК ПАРП, у Працоўні доследаў над моладдзю. Хацелі мяне там прыняць на штат, паслалі ліст у Беласток па рэкамендацыю, і атрымалі страшныя звесткі – вось мяне выкінулі з партыі як нацыяналіста, такі я і такі, да таго падазраваюся ў... падпале ваяводскага камітэта партыі! Шэф па друку ЦК, брат Рышарда Капусцінскага, хацеў мяне ратаваць, запрапанаваў мне працу ў новым часопісе ў Слупску. А дзе ж цягнуцца з усім абозам – у мяне была ўжо сям’я! Знаёмыя аформілі мне працу ў ваяводскай управе па справах цагельніцтва як спецыяліста па арганізацыі цэглаў... Працаваў тры месяцы. Паўгода быў без граша, жонка таксама не працавала. „Перахавалі” мяне ў бібліятэцы беластоцкага Філіяла Варшаўскага універсіэта як „адзінага рэвізяніста, якога выпадае мець шаноўнай вучэльні”, да часу, калі змяніўся ваяводскі сакратар партыі. Здзіслаў Куроўскі сам запрапанаваў мне сустрэчу, распытаў, ці не хачу вярнуцца ў „Ніву”. Я хацеў застацца ўжо ў навуцы. Куроўскі рэкамендаваў мяне ў Асяродак навуковых даследванняў. Мабыць, хацеў неяк пакрыць маю крыўду.

Уладзімір Паўлючук застаўся ў навуцы. Стаў адным з першых у Польшчы і не толькі сацыёлагаў, рэлігіязнаўцаў. Ягоныя кнігі сталі настольнымі для пакаленняў навукоўцаў. Пасля апавядання, якое стала культавым, беларускага „Цудадзейнага шкельца” (яно апынулася ў зборніку найлепшай беластоцкай беларускай прозы другой паловы XX ст.), на ўсю Польшчу прагучаў ягоны „Judasz”. Тут аўтар вяртаецца да тэмы, якую распрацаваў навукова. Гэты тэкст – аб даспяванні чалавека ў гісторыі. Хлопец Саша – з Каменя пад Гайнаўкай.

– Пісаў я – перш за ўсё для псіхатэрапіі. Гісторыю ўвёў свядома, каб зацерці гэту сувязь, што гэта кніга – у сапраўднасці аба мне самім. Як можна паказаць Сашку з Каменя ці з Рыбалаў на працягу сарака гадоў? Гэта быў свядомы і спецыяльны прыём. Успрыманне „Judasza” ў Польшчы спрыяльнае, крытыкамі і чытачамі (тыраж практычна раскупіўся, кніга дадрукоўвалася). Адзін з крытыкаў у Варшаве на сустрэчы, здаецца, трапна сказаў: „Сам хацеў быць дэміургам і паправіць свет, але змогся”. Гістарычны матыў я хацеў падпарадкаваць псіхалагічнай праўдзе. Пішучы „Judasza”, дасведчыў цікавага творчага механізму. Толькі ў канцы даведаўся я, аўтар, што стане з героем! Пісаў згодна з інтуіцыяй. Цешуся з публікацыі „Judasza”, бо тыя, хто са мною жыў, аднойдуць там сябе.

Міра Лукша

Музей „Бацькаўшчына” ў Рыбалах

Музей матэрыяльнай культуры „Бацькаўшчына” ў Рыбалах, экспанаты якога – сведкі мясцовай беларускай традыцыі і культуры, вырас з гісторыі вёскі і ваколіц. Стваральнікамі музея „Бацькаўшчына” з’яўляюцца матушка Антаніна Троц-Сасна і настаяцель рыбалаўскага Касмадзям’янскага прыхода мітрафорны протаіерэй Рыгор Сасна. Яны пры дапамозе сваіх прыхаджан, людзей добрай волі і пры падтрымцы мясцовых улад сабралі больш за дзве тысяч экспанатаў. Адкрыццё музея „Бацькаўшчына” адбылося 1 мая 2009 года, калі айцец Рыгор Сасна адзначаў 70-годдзе з дня нараджэння. «Нас радуе, што радныя аднадушна прагаласавалі, каб перадаць будынак на музейную дзейнасць і што надалей паступае дапамога з

гміны», – сказаў айцец Рыгор Сасна. Тады было ў музеі каля 300 экспанатаў, а зараз больш за 2000, апрача паштовых марак (іх некалькі тысяч змешчаны на другім паверсе, якія нядаўна передалі Марыя і Данат Макалі з Беластока).

Нядаўна выйшла кніжка аўтарства матушкі Антаніны Троц-Сасны – „Бацькаўшчына" Музей матэрыяльнай культуры ў Рыбалах», якая расказвае пра ўзнікненне музея, гісторыю мясовасці і пералічвае сабраныя экспанаты. Дэталёва ў ім апісаны паасобныя экспанаты і выставачныя аддзяленні. Выдаўцом кніжкі з'яўляецца аб'яднанне „Музей малой айчыны ў Студзіводах", а рэдактарамі – Дарафей Фіёнік і Тамаш Суліма. Галоўнымі спонсарамі новавыдадзенай кніжкі з'яўляюцца Маршалкоўская ўправа Падляшскага ваяводства, Гарадская ўправа Заблудава, Праваслаўны прыход у Рыбалах і Брацтва св. Кірылы і Мяфодзія ў Беластоку.

– Музей у Рыбалах вырас з гісторыі вёскі і яе наваколля. Без традыцый, без культурнага кантэксту цяжка было б стварыць месца, якое аб'ядноўвае матэрыяльны і духовы здабытк мінулых пакаленняў гэтай зямлі, – мяркуе матушка Антаніна, якае шмат часу працуе ў музеі на грамадскіх пачатках і ахвяроўвае многа свае сілы дзеля яго дзейнасці.

Фота Міры Лукшы

Захаваліся і даўнія вуллі

Апісванне музея ў даведніку распачынаецца менавіта з гісторыі вёскі Рыбалы і падзей, якія спрычыніліся да ўзнікнення музея „Бацькаўшчына". «Музей гэта сабраныя мёртвыя прадметы, але, гледзячы на экспанаты, старэйшыя людзі ўспамінаюць свой сямейны дом, дзяцінства сярод мэблі і прылад. Прадметы сабраныя ў музеі гадамі былі з дзядулямі, бацькамі і дзеткамі, а цяпер радуюць нашых наведвальнікаў. Музей у Рыбалах узнік з патрэбы сэрца, а зараз з'яўляецца соллю зямлі праваслаўнага прыхода» – напісала ў кніжцы матушка Антаніна.

У кніжцы складзены каталог музейных экспанатаў, названых на рыбалаўскай гаворцы і на польскай мове, яны апісаны, названы таксама імёны ахвяравальнікаў экспанатаў. Экспанаты падзелены на 15 выставачных аддзяленняў, паводле іх прызначэння і апісаны ў кніжцы ў 15 раздзелах, па характары прылад і вырабаў. Музейныя экспазіцыі знялі Аліцыя Ігнацюк і Наталля Дораш

Кніжка „Бацькаўшчына" Музей матэрыяльнай культуры ў Рыбалах» гэта перш за ўсё падзяка для шматлікіх ахвяравальнікаў, якія перадалі экспанаты ў музей.

З часам прадбачваецца прыдбаць больш прафесійнае абсталяванне для прэзентацыі экспанатаў, замена часткі аконнай сталяркі, а ў будучыні грунтоўны рамонт будынка. Прызначана для музея працаўніца, якая дбае за парадкам у будынку і на былой школьнай плошчы, а яе зарплата аплачваецца з бюджэту Заблудаўскай гміны.

Матушка Антаніна не проста апісвае экспанаты, але цікава расказвае пра сельскагаспадарчыя ці хатнія работы, у час якіх выкарыстоўваліся розныя прылады працы. Звяртае ўвагу на святы, вераванні людзей, іх зацікаўленні, а нават спосаб адпачынку. Дэталёва апісвае: «Верхняе адзенне куртка – *пінжак* – было рамесніцкім вырабам цёмна-зялёнага колеру або з смадзелкі. Перад і спіна былі неадцятыя, рукавы простыя, ля шыі выкладаны каўнер з невялікімі кляпамі або з баранім кажушком. Па баках былі дзве ўпушчаныя кішані, зашпільваныя на гузікі...» Пералічвае па чарзе экспанаты з адзення – куртка – *пуўпальтко* кароткае з плюшу, чорнае, дар Валянціны Харытанюк з Рыбалаў; чуйка – *чугай,* ды *пуўпальток* жаночы – дар Любы Ануфрыюк з Паўлаў, бурка – *чуйка* шэрага колеру, дар Любы Клімюк з Канюк; шынель – жаўнерскі плашч, дар Анны Даніловіч з Рыбал, мужчынскае чорнае паліто з каўняром з нутрыі ды жаночая куртка з ця-

Будынак былой пачатковай школы ў Рыбалах. Цяпер тут музей „Бацькаўшчына"

Фота Міры Лукшы

Матушка Антаніна са сваёй кніжкай

лячых скур – дар Анны Даніловіч з Рыбал. Ёсць і *саяны* ды іншыя спадніцы ад Веры Харытнюк, Зінаіды Добаш, Тацяны Шпілеўскай з Рыбалаў, Любы Клімюк з Канюк, Вольгі, Мікалая і Яўгеніі Ткачукоў з Бельска-Падляшскага, Серафімы Кур'янюк з Войшак... «Змой насілі баранія кажухі: мужчынскі і жаночыя. Мужчынскія кажухі шылі даўней з негарбаваных авечых скураў, пасля іх выраблялі на жоўта-карычневы колер (дуб), аздаблялі ззаду малым хвосцікам. Жанчыны насілі кароткія кажухі жоўта-карычневага колеру, з вялікім выкладваным каўнярам, са светлай авечай футры, часта абшытыя наўкола светла-шэрай кароткай футрай. Кажухі вышываліся каляровым малым крыжыкавым гафтам. Мелі доўгія рукавы, а па баках ушытыя кішані. Шыццём кажухоў займаліся рамеснікі, славіўся гэтым майстэрствам бельскі раён Дубічы...» Пералічаны фартушкі, кажухі, сарочкі і кашулі, хусткі, шалікі, *кофты*... Святочнае адзенне, часам дарагія сямейныя памяткі з вянчання. Экспанаты, якія асацыююцца з самым блізкім і родным – ложкі, скрыні-сундукі, сталы. І дробнае, што заўжды было дома – талеркі, збанкі, гаршкі, валкі, таўкачыкі, маслабойкі, макутры, кацюбы, праскі, лямпы, лыжкі, дзежкі, канкі, чайнікі, друшлякі, бязмены, капанькі... Экспанаты ў кнізе падзелены такім чынам: сельская гаспадарка; стадола і яе абсталяванне; апрацоўка сыравін; пчалярства; прылады хатняга штодзённга ўжытку – падрыхтоўка і захоўванне харчоў; кухня і яе абсталяванне; вялікая хата; апрацоўка валакна, ткацтва і рукадзелле; жаночае і мужчынскае адзенне ды абутак; пральня; салома- і лазапляценне; кавальская і сталярская справа; тэхніка, лясны куточак; бібліятэка. У сенях школы была ўзноўлена кузня з яе абсталяваннем – кавадлам, карытам з вадой для гартоўкі жалезных прадметаў, молаты і малаткі... Збіральніца апісвае дэталёва прылады і тлумачыць іх дзенняе:

– Дзякуючы ахвяравальніку (Януш Талуць з Беластока), у кузні знаходзіцца старая тачылка-вастрылка, якая складваецца з драўлянага карытца з вадой і круглага каменя, асаджанага на дручку з ручкай. Тачылка прыводзіцца ў рух пры дапамозе дзяржальні і такім чынам вострацца нажы, сякеры і гэтак далей, – са знаўствам тлумачыць матушка Антаніна. – А наконт сталярства – незаменнай прыладай для столяра быў сталярскі станок, які застаўся па маім бацьку Аляксею Троцу. – Гэта прадаўгаваты стол, на якім з аднаго боку замацаваны дзве драўляныя гайкі, а з другога падоўжнае паглыбленне на розныя сталярскія прылады... – І тут пералічаны сабраныя прылады: стругі-гэблі, спусты, долаты, адвёрткі, пілы, сякеры. Ёсць там і такарны станок, са струнавым прыводам (шнур накручаны вакол прыводнага вала, прымацаваны да нажнога педаля), падараваны Надзеяй Раманюк з Паўлаў. Само прачытанне пераліку эспанатаў дае ўяву пра багацце сабранага матэрыялу.

Кнігу атрымаюць ахвяравальнікі эспанатаў, людзі не толькі з Рыбалаўскага прыхода, але і з усёй Беласточчыны, якія сардэчна дакладіся да збораў.

– Музей наш будзе служыць захаванню ад забыцця нашай культуры і тоеснасці, а дзякуючы добраму распалажэнню побач краёвай дарогі E-19, павінна яго наведваць многа людзей, – рады айцец Рыгор Сасна. – Прозвішчы нашых ахвяравальнікаў застануцца для наступных пакаленняў.

Міра Лукша

«Бацькаўшчына». Muzeum Kultury Materialnej w Rybołach», аб'яднанне „Музей малой айчыны ў Студзіводах, Рыбалы – Студзіводы 2011, сс 136

Фота Міры Лукшы

У адным з 15-ці выставачных аддзяленняў музея

Запісана каштоўная спадчына Гарадоччыны

Сцяпан Копа ў апошнія гады апублікаваў ужо восьмую кніжку з падборкай беларускай музычнай спадчыны Беласточчыны. У 2006 г. быў надрукаваны зборнік песень з ягонай роднай гміны Орля, а ў 2008 г. абшырны зборнік хрысцінных песень цэлай усходняй Беласточчыны. Зараз пабачыла сьвет абшырная – на больш за 250 старонак – кніжка „Pieśni białoruskie ziemi gródeckiej. Беларускія песні Гарадоцкай зямлі" выдадзена Гмінным цэнтрам культуры ў Гарадку. Гэта першы

такі абшырны і тэматычна разнастайны зборнік народных песень з тэрыторыі дзе мясцовае насельніцтва яшчэ размаўляе на гаворцы вельмі набліжанай да беларускай літаратурнай мовы (частка Беластоцкага і Сакольскага паветаў).

Аўтар, шматгадовы настаўнік і інструктар беларускіх калектываў, ўратаваў ад забыцця частку багатай музычнай ды абрадавай спадчыны беларусаў Падляшша. Пішу свядома слова „частку”, таму што гэта толькі фрагмент некалі багатай народнай культуры, якой носьбіты амаль што паўміралі. Сцяпан Копа, наколькі гэта было магчымае, гэтую яшчэ жывую народную спадчыну запісаў на сваім магнітафоне. Амаль усе запісы былі зроблены ў другой палове дзевяностых гадоў. Большасьць запісаных выканаўцаў нарадзілася ў канцы 20-ых ды 30-ых гадоў мінулага стагоддзя, хаця найстарэйшая асоба нарадзілася ў 1902 г. ды была запісана ў 1980 годзе. Тым самым вялікая праца аўтара стаецца яшчэ больш каштоўнай, – зараз многія з гэтых людзей адышлі ад нас, ды ў гэты момант немагчым было б запісаць столькі песень. З кожным годам штораз менш сярод нас носьбітаў народнай культуры.

Песня гэта адзін з вядучых фактараў аўтэнтычнай культуры. У даўнія часы песня была неадлучнай часткай жыцця нашах прабабуляў ды прадзядоў. Прысутнічала ў хрысцінах, святах, абрадах, цяжкай штодзённай працы, вянчанні, вяселлі аж па смерць і паховіны.

Зараз у нашым штодзённым жыцці песня зусім не прысутнічае, хіба што па радыё ці тэлебачанні. З кожным годам штораз менш спяваецца за бяседным сталом ці пры іншых нагодах. Жыццё стаецца лягчэйшае, але ці весялейшае?

Абшырны ўступ напісаў сам аўтар. Ён надрукаваны на польскай ды беларускай мовах. У ім абшырна апісана характарыстыка музычнага фальклору. Таксама аўтар даў вельмі добрую ацэнку культуры мясцовага насельніцтва, назваў імёны мінулых і сучасных выдатных мастакоў, пісьменнікаў родам з Гарадоцкай зямлі. Такіх як сучасныя Лявон Тарасэвіч, Павал Грэсь, Ігнат Карповіч, Адам Сяменчык. Спісак гэтых прозьвішчаў можна яшчэ дапаўняць хаця б прызабытым Антонім Каменскім з Ярылаўкі, выдатным мастаком, адным з першых ілюстратараў творчасці Э. Ажэшка, Б. Пруса, аўтарам партрэтаў Я. Пілсудскага, ці вядомай між іншым са старонак „Часопіса” Лены Глагоўскай, таксама з Ярылаўкі, выдатнай даследчыцы беларускай культуры, аўтаркі трох навуковых кніх, некалькі соцень артыкулаў, рэдактара 25 кніжак.

У зборніку знайшлося каля 250 песень з 13 мясцовасцей Гарадоцкай гміны. Падзелены яны на VIII раздзелаў (песні вясельныя, хрысцінныя, канапелькі, веснавыя, жніўныя, рэкруцкія, бяседныя, розныя) ды дадатак з песнямі апрацаванымі і запісанымі аўтарам. Усе песьні маюць нотны запіс, мясцовасці і прозвішчы выканаўцаў ды ў канцы кніжкі год іх нараджэння, дату запісу. Тэксты напісаны лацінскімі літарамі ці лепш можна сказаць польскімі літарамі. Частка запісаных песень была ў рэпертуары калектываў з Гарадка, Меляшкоў ці салістаў (напрыклад Юрыя Налівайкі).

Чытаючы песні можна бачыць своеасаблівыя прыкметы гаворкі гэтай тэрыторыі, але амаль усе яны падобныя зместам да народных твораў з іншых куткоў Падляшша, напрыклад Гайнаўскага ці Бельскага паветаў. Адрозніваюцца гаворкай, вымаўленнем паасобных слоў. Гартаючы фальклорныя запісы з XIX ст. вядомага Міхала Федароўскага, які запісаў між іншым песні з вёсак суседняй гміны Міхалова, з творамі запісанымі 100 гадоў потым, мала чым яны адрозніваюцца. Розніцы выступаюць у паасобных словах. Папросту яны жылі сваім жыццём, дабаўляліся паасобныя словы, радкі. Большасць песень сягае больш чым стогадовай даўніны, можа ёсць нават яшчэ старэйшыя, асабліва вясняныя, жніўныя ці хрысцінныя. У гэтых творах апісана штодзённае жыццё, абрады. Але таксама можна пабачыць псіхічныя прыкметы герояў, народны гумар. Іронія, жартаўлівасць не былі чужымі нашым продкам. У адной з хрысцінным песень чуем:

Ты думаеш, дурню,
што я це любіла?
– Я такімі дуракамі
платы гарадзіла.

Ці ў дзіцячай:

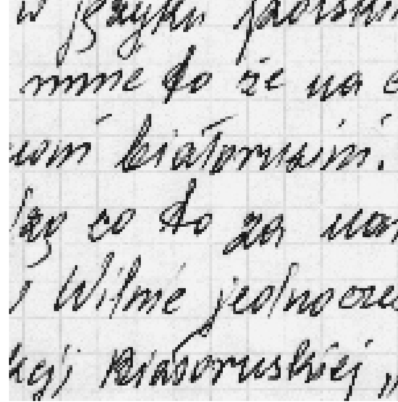
Ходзіць бусел па балоці –
Носіць дзеці ў капоці.
Таму й таму прадаваў,
А нам Алю дармо даў.

Варта было б на выданні друкаванай версіі песень не затрымацца. Трэба падумаць пра камп’ютарную апрацоўку магнітафонных архіўных запісаў, паправіць іх гук ці нават зрабіць сучаснае выкананне, у музычнай стыдыі. Хаця б некаторых твораў.

Сабраная аўтарам каштоўная спадчына павінна быць папулярызаваная пры дапамозе сучаснай тэхналогіі.

Вячаслаў Харужы

„Pieśni białoruskie ziemi gródeckiej. Беларускія песні Гарадоцкай зямлі”. Сабраў і апрацаваў Сцяпан Копа, рэдакцыя: Юры Хмялеўскі, Міраслава Лукша, Гарадок 2011, с. 266.

Радкі з лістоў, адгалоскі

To zwalanie winy na innych

Dobrze, że w Sejmie RP jest chociaż jeden przedstawiciel mniejszości białoruskiej. Może wśród posłów jest więcej Białorusinów, ale na pewno jest jeden, który do tego się przyznaje. I to nieważne z jakich powodów. To samo w sobie jest cenne. Mało tego, uważa, że reprezentuje tę mniejszość, choć do Sejmu został wybrany nie jako przedstawiciel mniejszości, ale jako kandydat Sojuszu Lewicy Demokratycznej.

Jak dba o mniejszość, można wyrobić sobie zdanie na podstawie cytowanego przez p. posła Czykwina, bo o nim tu mowa, jego wystąpienia („Czasopis” Nr 3 z 2012 r.) w Sejmie w trakcie debaty 12 stycznia br., dotyczącej obywatelskiego projektu zmiany ustawy o ochronie przyrody.

Stwierdziłem na początku, że dobrze, że jest przynajmniej jeden Białorusin w Sejmie. Ale użyta argumentacja w wystąpieniu, rzekomo w obronie mniejszości białoruskiej, której wg p. posła Czykwina zagrażają środowiska proekologiczne z projektem ustawy likwidującą „liberum veto” samorządów w sprawie parków narodowych, trąci demagogią.

Pan poseł używa mniejszości białoruskiej jako tarczy przeciw uchwaleniu skądinąd bardzo potrzebnej ustawy. Odpowiadając p. Korbelowi „Zamiast polemiki” twierdzi, że w przeciwieństwie do niego przedstawi prawdziwe argumenty. Jakie to są argumenty?

Mało tego, że rejon Puszczy Białowieskiej jest jednym z najbiedniejszym w kraju, to jeszcze decyzje ministra środowiska sprawiły, że mieszkańcy tego rejonu znaleźli się w jeszcze trudniejszej sytuacji, bo zamiast drewnem muszą palić droższym węglem. I to nie tylko mieszkańcy, ale i o zgrozo nadleśnictwo w Hajnówce też. Teraz nie wiem, czy chodzi o to p. posłowi, że palą węglem, czy może że droższym od drewna? I skąd poseł wie, że tak właśnie jest, nie poparł tego stwierdzenia żadna prawdą, jak obiecywał. I skąd pan poseł wie, jak mówi w Sejmie i cytuje w „Czasopisie”, że „wiąże się z tym zagrożenie utraty miejsc pracy”. To znaczy z tym zarządzeniem ministra wiąże się zagrożenie utraty miejsc pracy i że to jest wyliczalne na mur beton? Jak „wyliczalne”? Skoro jakoś to jest „wyliczalne”, to następuje wg p. posła proces migracji ludności białoruskiej do innych regionów kraju i w następstwie Białorusini polonizuja się. „Polonizują” się z powodu zarządzenia ministra środowiska?! I tak dalej, i tym podobne argumenty. Wszystkie w trosce o mniejszość białoruską. Nic o Puszczy Białowieskiej i zagrożeniach dla jej istnienia jako naturalnego lasu p. poseł Czykwin nie mówi. Nie, przepraszam, mówi: „...gdybyście państwo zauważyli ubytek jakiegokolwiek gatunku przyrodniczego czy ptaków, dzięcioła trójpalczastego czy jakiejkolwiek rośliny w ciągu 20 lat o 30%, rzucilibyście się słusznie do obrony, natomiast ponieważ zmuszacie tych ludzi do wyjeżdżania, do utraty swojego języka, kultury, tradycji, milczymy na ten temat. To jest kwestia, której nie możemy nie brać pod uwagę, rozważając problemy rozszerzenia puszczy”. Broniąc w ten sposób Białorusinów p. poseł obnażył, w sumie, prymitywizm użytych argumentów. Pokazał przy tym, że ta władza wybrana z woli ludu, na szczeblu najwyższym i tym regionalnym, dla tego ludu niewiele robi, skoro wskazany region jest jednym z najbiedniejszym w kraju i z którego ludzie wyjeżdżają, bo nie ma pracy. Zwalanie winy na ekologów i ochronę puszczy to jest unik przed odpowiedzialnością za taki stan rzeczy. Może nie karną, ale na pewno polityczną. Czas, aby całe to niby lewicowe bractwo, które tylko zwodzi Białorusinów, odeszło w niebyt historii. Latami wykorzystują naiwność i łatwowierność, aby być tylko przy korycie. Nie dziwię się, że żadne rozsądne argumenty nie docierają, nie tylko do p. posła, ale i innych, którzy w takim stanie rzeczy widzą tylko swój interes.

Puszcza Białowieska to bogactwo nie tylko kolonistów, którzy przybywają jednak w te biedne rejony, spolegliwych Białorusinów, ale i całej ludzkości. Bogactwo trzeba chronić, ale i trzeba mądrze z niego korzystać.

Tak, panie pośle Czykwin, starałem się chociaż troszkę przybliżyć do prawdy w sprawie Puszczy i nie tylko!

Michał Kuptel

Droga Redakcjo!

Nie pamiętam, bym kiedykolwiek przeczytał zdanie, w którym byłoby tyle pomyłek, co w zdaniu Tomasza Sulimy: “Celem byli wspomniani wcześniej Poleszucy, których aż mi-

lion podczas spisu powszechnego w 1923 roku określił się jako "tutejsi" (Czasopis, 3/12).

Po pierwsze, w 1923 roku nie było w Polsce żadnego spisu powszechnego. Takie odbyły się w 1921 i 1931 roku. Trudno się domyślić, o który spis chodziło autorowi, ale wielkie liczby rzekomych "tutejszych" zdają się wskazywać na rok 1931.

Po drugie, w spisie 1931 roku nie było kategorii narodowość, tylko język, więc można mówić tylko o osobach rzekomo posługujących się językiem „tutejszym".

Po trzecie, każdy, kto interesował się Polesiem, wie doskonale, że nikt nigdy tak swojego języka w tym regionie nie nazywa. Mówi się "po swojomu", "po naszomu", "po prostomu", ale w żadnym wypadku "po tutejszemu". Nikt też nie mógł sam siebie nazwać "tutejszym", bo ludność Polesia takiego polskiego słowa po prostu nie znała.

Po czwarte, nie milion, a 707 tysięcy w całym województwie poleskim. Jak widać, nie tylko daty, lecz także liczby autor traktuje z daleko posuniętą dezynwolturą.

Po piąte i najważniejsze – nikt nigdy tak się nie określił! Wszyscy rzekomo posługujący się językiem "tutejszym" to wymysł administracji rządowej, która wymogła na Głównym Urzędzie Statystycznym publikację fałszywych wyników dla województwa poleskiego ogółem. W związku z tym wyników dla mniejszych jednostek administracyjnych tego województwa nigdy nie opublikowano, gdyż wówczas oszustwo byłoby zbyt oczywiste, a także zabroniono dostępu do danych spisowych naukowcom. Dane spisowe spłonęły w powstańczej Warszawie w 1944 roku i nigdy już nie poznamy prawdziwych wyników.

Zadziwiająca jest przy tym szczera wiara autora w wyjątkowe zacofanie swoich pradziadów, skoro spod jego pióra wyszło następujące zdanie: "Mieszkańcy Polesia byli narodowościowo niezagospodarowani, ponieważ nie opowiedzili się ani po stronie białoruskiej, ani ukraińskiej". Tymczasem w spisie 1921 roku ludność województwa poleskiego podała narodowość białoruską albo rusińską (taką narodowość podawali Ukraińcy, bo narodowości ukraińskiej władze spisowe nie uznawały). Terytorialnie podział ten przebiegał tak jak i obecnie: na Polesiu Wołyńskim deklarowano narodowość rusińską (ukraińską), a na brzesko-pińskim – białoruską. Zresztą, jak mogło być inaczej, skoro już w latach 1903-1913 prawie wszyscy poborowi z białoruskiej części Polesia Zachodniego deklarowali narodowość białoruską?

Rzekomi posługujący się językiem "tutejszym", wykazani w opublikowanych wynikach spisu powszechnego 1931 roku, to największy humbug w dziejach polskiej demografii i statystyki. I niezmywalna plama na honorze GUS.

Z naukowym pozdrowieniem

Oleg Łatyszonek

Заўвагі да артыкула пра Рыгора Шырму

Вельмі добра сталася, што Сяргей Чыгрын успомніў Рыгора Шырму. Штораз радзей успамінаюцца беларускія дзеячы XX ст. Вырастаюць новыя героі і яны выпіраюць памяць пра ранейшых. Калі б не відавочныя памылкі ў артыкуле, можна было толькі прыпляснуць юбілейнаму напаміну пра Рыгора Шырму. У тэксьце паяўляецца памылковая назва Беларускага Студэнцкага Саюзу (с. 36). Хопіць, што ўжо ў перакладзе на польскую мову шмат хто са знатных гісторыкаў нарабіў памылак, быццам бы не ведаючы, што на польскай мове існавала арыгінальная назва: Białoruski Związek Akademicki. Сяргей Чыгрын успамінае артыкул пра Рыгора Шырму, які надрукаваў „нехта В. Багдановіч". Зьдзіўляе, што вядомы беларускі дзеяч, сэнатар двух кадэнцыяў (1922-1928 і 1928-1930) Вячаслаў Багдановіч гэта „нехта". Дарэчы, сэнатар таксама пісаў музыку да беларускіх твораў Янкі Купалы, Максіма Багдановіча. Сьведчаць пра тое захаваныя ў сямейным архіве ноты. Раю зазірнуць у мой абшырны артыкул пра яго ў „Czasopisie" (2001, № 10-12).

Не ведаю, адкуль Сяргей Чыгрын узяў здымак (с. 36), які быццам бы прадстаўляе „Вечар беларускай паэзіі і песьні ў Віленскім універсітэце". Дзе тут „вечар", калі на здымку група маладых беларускіх дзеячаў, м. інш. беларускіх студэнтаў Віленскага ўнівэрсытэта? Прытым недакладна пазначаны час гэтага здымка (1930-я гады) і ідэнтыфікацыя на ім некатарых асоб памылковая. Па-першае, хто гэта Р. Бярозка? Вядомы ў нас паэт Анатоль Бярозка ў сапраўднасьці гэта Мітрафан Смарчок, але я прынамсі яго на здымку не бачу. Бачу затое Вітаўта Тумаша. Таксама памылкова падпісаны першы злева направа. Гэта ж Вінцук Склубоўскі, які пасьля 1956 г. жыў у Беластоку, а тады быў студэнтам права.

Можа варта згадаць таксама пры нагодзе, што на здымку прадстаўлены дзеячы левай фракцыі Беларускага Студэнцкага Саюзу.

Лена Глагоўская

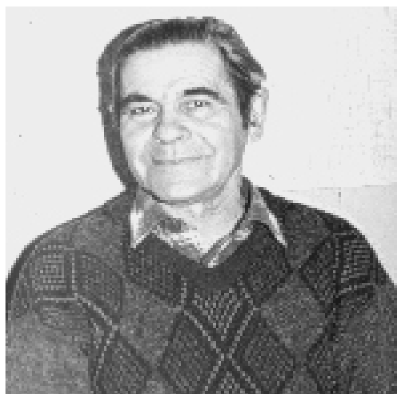
Katedra Kultury Białoruskiej Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku

zaprasza na

Czwartek białoruski (konwersatorium interdyscyplinarne)

26.04.2012
Kult przodków wśród Białorusinów – dr Grażyna Charytoniuk-Michiej (prezentacja autorskiej książki „Obrzęd dziadów w dokumentach i w cyklu Mickiewicza")

Ul. Liniarskiego 3, s. 1B, godz. 17[00]

Na przepustce było napisane, że odprawiam się do Białegostoku, tak podałem. Poszedłem na stację i przez okienko podaję kasjerce. A ona do mnie z krzykiem: „Kakoj czort, my w Polszu nie dajom biletow!”. Tolko do stacji Grodno, Wołkowysk i Breść”. Postanowiłem przechytrzyć tę kasjerkę. Wróciłem do kasy i zacząłem przekonywać kobietę, że się myli, bo Białystok znajduje się nie „u Polszczy a u Rasieji”, i że otrzymuję listy stamtąd. Kobieta wpatrywała się w mapę CCCP...

Początki tradycji muzealnej w Białowieży sięgają drugiej połowy XIX wieku. Po pierwszym carskim polowaniu, które odbyło się w Puszczy Białowieskiej w 1860 roku, pozostało trochę pamiątek. Miejscowe władze leśne zdecydowały, że będą one zebrane i eksponowane w jednym miejscu. Najlepsze warunki do tego celu posiadał budynek wybudowany w 1845 roku dla potrzeb namiestnika tzw. Północno-Zachodniego Kraju, innymi słowy – ziem dawnego Wiel... (dalej w kolejnych numerach

Czasopis

Nr indeksu 355035, ISSN 1230-1876.
Wydawca: Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich.
Adres redakcji:
Białystok, ul. Lipowa 4/221.
Adres do korespondencji:
„Czasopis”, 15-001 Białystok, skr. p. 262. **E-mail**: redakcja@czasopis.pl
http://czasopis.pl
Tel. (85) 653 79 66

Redaktor naczelny: Jerzy Chmielewski, tel. 502 661 316.
Zespół redakcyjny: Wiesław Choruży, Helena Kozłowska-Głogowska, Sławomir Iwaniuk, Tomasz Sulima (sekretarz redakcji), Jerzy Sulżyk.
Stali współpracownicy: Piotr Bajko (Białowieża), Tamara Bołdak-Janowska (Olsztyn), Agnieszka Goral (Lublin), Mirosława Łuksza, Janusz Korbel (Białowieża), Aleksander Maksymiuk, Jan Maksymiuk (Praga), Michał Mincewicz (Orla), Dorota Wysocka.
Druk: Orthdruk, Białystok.

Prenumerata: Odpowiednio do liczby zamawianych egzemplarzy i okresu prenumeraty należy wpłacić wielokrotność 4 zł na rachunek: Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich: Bank PEKAO S.A. Białystok 30 1240 5211 1111 0000 4928 9343.
Беларускі грамадска-культурны часопіс, прысвечаны пытанням сучаснасці, гісторыі, літаратуры і мастацтва, месца чалавека ў свеце. Форум думкі беларусаў і ўсіх тых, каму блізкая беларуская тэматыка. Пазіцыі аўтараў тэкстаў не заўсёды адпавядаюць пазіцыям рэдакцыі. Не публікуюцца матэрыялы, якія прапагандуюць камуна-фашызм, расізм, нацыянальную варожасць.
Artykuły i listy publikowane są – o ile autor nie życzy sobie inaczej – w języku oryginału: po polsku lub białorusku. Redakcja zastrzega sobie prawo do skrótów, zmian tytułów i redagowania nadesłanych tekstów.

Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca.

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Administracji i Cyfryzacji.

Numer złożono 26 marca 2012.